

Välillä

Monilajisen esitystaidepedagogisen praktiikan
muotoutumista Eläinsuojelukeskus Tuulispäässä

CAMILLA ANDERZÉN

TIIVISTELMÄ**PÄIVÄYS:**

TEKIJÄ Camilla Anderzén	KOULUTUS- TAI MAISTERIOHJELMA Teatteriohjeiden maisteriohjelma
KIRJALLISEN OSION / TUTKIELMAN NIMI Välillä – monilajisen esitystaidepedagogisen praktiikan muotoutumista Eläinsuojelukeskus Tuulispäässä	KIRJALLISEN TYÖN SIVUMÄÄRÄ (SIS. LIITTEET) 70 s.
TAITEELLISEN / TAITEELLIS-PEDAGOGISEN TYÖN NIMI <i>Välillä</i> , Koollekutsuja, esitysidea ja dramaturgia: Camilla Anderzén; esitysidea ja dramaturgia: Maija Linturi ja Tuulispään asukkaat. Ensiltä: 6.3.2024, Eläinsuojelukeskus Tuulispää, Somero Taiteellinen osio on Teatterikorkeakoulun tuotantoa ☒	
<p>Opinnäytetyössäni tutkin minkälaista monilajista esitystaidepedagogista praktiikkaa taiteellis-pedagogisella transformaation alueella toteutettava <i>oikean</i> työn tekeminen Eläinsuojelukeskus Tuulispään toisten eläinten kanssa ehdottaa ja minkälaisen esityksellisen kehyksen avulla työskentelyä voisi avata muille. Opinnäytetyö lähti liikkeelle halusta olla ja toimia toisten eläinten kanssa, yhteistä maaperää etsien esitystaiteen ja taidepedagogiikan rajamaastoista. Työ kysyy: miten toisten eläinten vakavasti ottaminen taiteellis-pedagogisen praktiikan ehdottajina ja harjoittajina vaikuttaa sen sisältöön, muotoon ja käsitykseen siitä, mitä taide(pedagogiikka) on tai voisi tulevaisuudessa olla?</p> <p>Alustan työn avaamalla suhdettani toisiin eläimiin, esitystaiteeseen ja taidepedagogiikkaan, joiden välille muodostuvaa aluetta työ kokonaisuudessaan tutkii. Alustuksen jälkeen kerron työskentelystäni Tuulispäässä ja toisten eläinten kanssa yhteismuotoutumisen aiheuttamista nyrjähdyksistä ajattelussani, sekä hetkellisistä tasapainon kokemuksistani tietämättömyyden keskellä. Heijastan kokemuksiani muun muassa kasvatustieteiden professori Gert Biestan <i>maailmakeskeiseen pedagogiikkaan</i>, esitystaiteilija ja tutkija Tuija Kokkosen <i>vieraanvaraisuuden- ja heikon toimijuuden</i> käsitteisiin, feministiteoreetikko Donna Harawayn <i>kumppanuuslajin-</i>, kasvatustieteilijä Virpi Väkkärän <i>kanssakuljeskelun-</i> sekä kasvatustieteilijä John Deweyn <i>täyskokemuksen</i> käsitteisiin sekä taidehistorioitsija Jessica Ullrichin pohdintaan toisten eläinten toimijuuden ja luovuuden sijoittamisesta lajienvälisen taiteen keskiöön.</p> <p>Työn perustana toimii lokakuusta 2023 maaliskuuhun 2024 kestänyt työskentelyjakso, johon sisältyi keskimäärin yksi vapaaehtoisvuoro viikossa Eläinsuojelukeskus Tuulispäässä, yhdessä esitystaiteilija Maija Linturin kanssa. Työskentelyjakso johti 9 tunnin mittaiseen osallistavaan <i>Välillä</i>-esitykseen, jossa 7 kutsuvierasta vietti päivän kanssamme Tuulispäässä vapaaehtoistyötä tehden. Esitys ehdotti osallistujille kolmea olemisen- ja huomion suuntaamisen tapaa: havaittavaksi tekeytyminen toiminnassa (vapaaehtoisvuoron työtehtävissä), kutsuille herkistyminen ja tarkkailijaksi asettuminen.</p> <p>Vapaaehtoistyö, eli <i>oikean</i> työn tekeminen toisten eläinten kanssa taiteellis-pedagogisen ajattelun kontekstissa on opinnäytetyöni toiminnallinen lähtökohta. Työ havainnoi toiminnasta käsin syntyviä toisten eläinten, esitystaiteen ja taidepedagogiikan välisiä suhteita, heijastaen niitä posthumanistisen-, kriittisen eläintutkimuksen-, taidepedagogiikan- ja esitysteorian viitekehyksiin. Työ pyrkii suuntaamaan huomiota toisten eläinten toimijuuteen, esteettiseen ilmaisuun ja -kokemuksiin sekä taidekäsityksiin. Se keskittyy kuuntelemaan, minkälaisia kysymyksiä toiset eläimet kysyvät ja miten heidän kysymyksiinsä vakavasti suhtautuminen muuttaa käsitystämme maailmasta.</p> <p>Päätän työni pohtimalla affektien merkitystä monilajisessa, taiteellis-pedagogisessa praktiikassa ja pohdin <i>Välillä</i>-esityksen kaltaisen monilajisen esityksen potentiaalia muodostaa transformaation alueita, joilla vastavuoroinen toiminta toisten eläinten kanssa esityksen kanssatoimijoina ja -taiteilijoina horjuttaa ihminen-eläin dikotomiaa niin taiteessa kuin elämässä yleensä. Lisäksi väitän, että <i>Välillä</i>-esityksen kaltaisessa monilajisessa esityksessä koettu yhteismuotoutuminen toisten eläinten kanssa voi mahdollistaa ihmisen ja toisen eläimen suhteen uudelleen määrittymisen myös esityksen ulkopuolisessa maailmassa.</p>	
ASIASANAT monilajisuus, esitystaide, taidepedagogiikka, teatteripedagogiikka, lajienvälisyys, lajienvälinen esitys, taiteellis-pedagoginen praktiikka, kriittinen eläintutkimus, posthumanismi	

SISÄLLYSLUETTELO

---

1. JOHDANTO	5
2. KOLMIJALKAINEN OTUS	7
2.1. <i>Toiset eläimet</i>	10
2.2. <i>Teatteri ja esitystaide</i>	15
2.3. <i>Taidepedagogiikka</i>	18
<hr/>	
3. TUULISPÄÄ	21
3.1. <i>Vapaaehtoistyön tekemisen muuttuvat merkitykset</i>	22
3.2. <i>Oikeasti tekeminen</i>	25
3.3. <i>Kesto praktiikan muotoutumisen ehtona</i>	29
3.4. <i>Ei-tietämisestä avautuva esityksen kehys</i>	34
3.5. <i>Kohti esitystä</i>	37
3.6. <i>Välillä-esityspäivä</i>	40
<hr/>	
4. AITOJA PUSKEMASSA	48
4.1. <i>Havaittavaksi tekeytyminen toiminnassa</i>	49
4.2. <i>Kutsut</i>	53
4.3. <i>Tarkkailu</i>	58
4.4. <i>Eläinrakkaus antipastoraalissa</i>	59
<hr/>	
5. LOPUKSI	67

Lähteet

Liitteet

Aprillille, Minnille, Paavolle, Taikalle ja Viirulle, sekä haavoittuneelle linnulle.

1. JOHDANTO

Pakkaspiikki on taitunut. Vuohet Aprilli, Uni, Justiina, Naku ja Rusetti tovereineen, sekä hevoset Tarkki, Archie, Duplin ja Sahra ulkoilevat Tuulispään pihalla samalla, kun hakkaan pistolapiolla jäätyneitä hevosenlantakasoja irti maasta. Lepuutan hetkeksi käsiäni ja nostan katseeni maasta. Tallin viereisellä portilla on jotain meneillään. Portin yhdellä puolella on Aprilli, kauempana hänen takanaan Rusetti, ja toisella puolella porttia ovat Naku, Uni ja Justiina. Menen lähemmäs. Aprilli ja Naku aloittavat yhteisen leikin, jota me muut seuraamme. Leikkiin kuuluu kuonojen nuolemista, aidan puskemista ja pääläen raapimista kaverin sarvea vasten, sekä ääntelyä. Tulen tietoisiksi jostain kookkaasta takanani, aivan korvani juuressa. Samalla hetkellä Tarkin samettinen turpa viistää poskeani, kun hän liittyy seuraamaan Aprillin ja Nakun toimintaa. Meidän kaikkien huomio on suunnattu samaan kohteeseen. Olen osa joukkoa, jossa olen ainut ihminen. Käynnissä on esitys, joka on vanginnut huomiomme eikä päästä meitä otteestaan. Ikuisuudelta tuntuneen ajan kuluttua tilanne on ohi ja sydän pamppaillen palaan kottikärryini luokse tuntien, että järkäleet sisälläni liikkuvat. Se, mitä olen oppinut esitystaiteesta ja sen opettamisesta, on sysätty liikkeelle.

Opinnäytetyöni on otus, joka tasapainottelee kolmen jalan varassa. Otuksen kolme jalkaa ovat monilajisuus, esitystaide ja taidepedagogiikka – kolme elementtiä, jotka jatkuvasti haastavat ja uudelleen määrittelevät suhdettani maailmaan. Elämme keskellä ekokriisiä. Elämän jatkuminen sellaisenaan, kuin sen tunnemme, on tullut kyseenalaistetuksi. Ihmisen päällä lepäävä valokeila on laajentunut paljastaen elämän verkostomaisen olemuksen, jonka elinvoimasta kaikki elollinen on riippuvaista – myös ihminen. Maailman tila tuottaa minulle säännöllisesti lamaannuttavaa ahdistusta ja kyvyttömyyden tunnetta, ei vähiten siksi, että olen kahden pienen lapsen äiti. Tiedän, etten ole kokemukseni kanssa yksin. Minun lisäkseni moni muukin etsii kuumeisesti merkitystä ja vaihtoehtoja maailmassa, jonka keskiössä ovat loppuun palaneet ihmiset loppuun palaneella planeetalla (Ernman ja Thunberg 2018). Minulle keino uudelleen kytkeytyä maailmaan tapahtuu toisten eläinten ja taiteen sekä opettamisen kautta. Opinnäytetyöni pyrkimyksenä on selvittää, mitä juuri näiden kolmen välille kehkeytyy, mikä minun paikkani niiden keskellä voisi olla ja millainen taiteellis-pedagoginen praktiikka ja viitekehys voisi mahdollistaa löydösten jakamisen muille.

Opinnäytetyöni kirjallinen osa rakentuu siten, että johdannon jälkeen avaan suhdettani kolmijalkaisen otukseni jokaiseen jalkaan erikseen. Otuksen yksi jalka edustaa suhdettani toisiin eläimiin ja kokemaani välttämättömyyttä suunnata huomioni heihin juuri nyt. Toinen jalka edustaa taiteilijuuttani ja taiteellisen kiinnostukseni paikallistumista esitystaiteeseen. Kolmas jalka kuvailee matkaani taidepedagogina maailman esittämien kysymysten äärelle – etenkin sitä asuttavien toisten eläinten kysymyksille – ja sen myötä uuden taiteellis-pedagogisen praktiikan kehittymiseen.

Opinnäytetyön perustana toimii lokakuusta 2023 maaliskuuhun 2024 kestänyt työskentelyjakso, johon sisältyi 20 työskentelykertaa Eläinsuojelukeskus Tuulispäässä. Työskentelyjaksosta kumpusi opinnäytetyöni taiteellinen tarkastettavan osa, eli Tuulispään asukkaiden ja esitystaiteilija Maija Linturin kanssa luotu osallistava *Välillä-*esitys. Kerron tarkemmin esityksestä luvuissa 3.5 ja 3.6.

Opinnäytetyön kirjallisessa osassa avaan työskentelyprosessiani, eli monilajisuuden, esitystaiteen ja taidepedagogiikan väliin muodostuvalla alueella tapahtunutta toimintaa sekä siinä syntyneitä kokemuksia. Niitä puolestaan peilaan posthumanistiseen-, kriittisen eläintutkimuksen-, taidepedagogiikan- ja esitysteorian viitekehykseen ja pohdin, minkälaisia potentiaalia monilajisella esitystaidepedagogisella praktiikalla on purkaa ihmiskeskeisiä käsityksiä taiteessa, tiedon tuottamisesta ja ymmärryksestämme maailmasta.

Työskentelyprosessin, ja sen myötä myös tämän kirjallisen työn luonne on kehkeytyvä, tunnusteleva ja ehdottava, eikä se pyri tuottamaan selvärajaista lopputulemaa tai valmista menetelmää. Pikemminkin se pyrkii korostamaan toisten eläinten vaikutuspiirissä toimimisen merkitystä, kannustaa viipyilemään ei-tietämisessä, esittämään kysymyksiä ilman odotuksia vastauksista, huomioimaan ympärillämme elävien toisten eläinten toimijuus sekä pohtimaan heidän kokemustaan kohtaamisissamme heidän kanssaan. Lisäksi opinnäyte kysyy, miten toisten eläinten vakavasti ottaminen taiteellis-pedagogisen praktiikan ehdottajina ja harjoittajina vaikuttaa sen sisältöön, muotoon ja käsitykseen siitä, mitä taide(pedagogiikka) on tai voisi tulevaisuudessa olla?

2. KOLMIJALKAINEN OTUS

Tämän luvun aluksi pohjustan työtäni avaamalla työni kannalta oleellisia kielellisiä ja käsitteellisiä valintoja, joiden kautta asemoin työni posthumanistiseen ja kriittisen eläintutkimuksen viitekehykseen. Pohjustuksen jälkeen jatkan avaamalla niitä kolmea otuksen jalkaa – toiset eläimet, esitystaide ja taidepedagogiikka – joiden varassa työ seisoo ja joiden välillä se hetkellisesti saavuttaa tasapainon hetkiä jatkuvassa liikkeessä. Pyrkimyksenäni on pohjustuksen avulla myös selventää lukijalle kuka tämän oppinäytetyön näkökulmien takana on ja minkälaiseen diskurssiin työ pyrkii liittymään.

Alaluvussa 2.1 käsittelen omaa kehityskaartani suhteessa toisiin eläimiin, toisten eläinten asemaa laajemmin ja tarvettani kutsua heidät mukaan taiteellis-pedagogiseen työhöni, tai pikemminkin haluani sijoittaa itseni taiteellis-pedagogisella näkökulmalla varustettuna toisten eläinten vaikutuspiiriin. Alaluvussa 2.2 avaan aluksi polkuani taiteissa, joka on kulkenut musiikin opiskelun kautta teatteritaiteeseen ja ammattilaistumisen myötä taiteilijaidentiteetin hahmottumiseen esitystaiteessa.

Alaluvussa 2.3 keskityn puolestaan pohtimaan taidepedagogista kehityskaartani traditio- ja ihmiskeskeisen teatterin opettamisesta kohti kehystävää taidepedagogiikkaa, jossa esitys toimii työskentelyn lopputuloksen sijaan toiminnan kehyksenä ja joka pyrkii herkistymään maailman esittämille kysymyksille.

Toinen eläin, toinen laji

Olen päättänyt käyttämään käsitettä *toinen eläin* puhuessani ei-inhimillisistä eläimistä. Valintani pohjaa ajatukseen siitä, että pidän niin itseäni, muita ihmislajin yksilöitä kuin muiden eläinlajien yksilöitä eläiminä. Ihmis-eläin-dualismin purkaminen on vaikeaa, joskin mielestäni välttämätöntä, koska sen varaan on rakentunut uskomusjärjestelmä, jolla perustelemme ja oikeutamme eriarvoistavan toimintamme suhteessa toisen lajiin eläimiin ja muuhun ei-inhimilliseen maailmaan (Valtonen 2022). Kun uskomuksia halutaan muuttaa, on kielen myös muututtava ja aluksi se tuntuu usein vaivalloiselta ja teennäiseltä. Monilajisesta kasvatuksesta väitellyt kasvatustieteilijä Virpi Väkkärä (ent. Valtonen) perustelee mielestäni osuvasti *toinen eläin/toinen laji* -käsitteiden käyttöä viittaamalla monien muiden käytössä olevan käsitteiden, kuten toislajinen, toiseuttavaan

sävyyn. Tois-etuliitteellä on suomen kielessä konnotaatio esimerkiksi sellaisiin vähätteleviin käsitteisiin, kuten toisarvoinen tai toispuolinen.

Suomen kielessä käytetyt, ei-inhimillisiä eläimiä (*non-human animal*) kuvaavat sanat ovat käännöksiä englannin kielen termeistä ”other animal”, ”otherthan-human-animal”, ”more-than-human” tai ”non-human animal” (Valtonen 2022; Kortekallio ym. 2020). Termeillä, kuten ihmistä laajempi- tai ihmisen ylittävä eläin (*more-than-human animal*), pyritään kumoamaan käsitystä ihmisen ylivertaisuudesta korostamalla käsitystä maailmasta, jossa ”Muiden olentojen kyvyt, aistit ja tarinat ylittävät ihmisten taidot ja usein myös ymmärryksen” (Kortekallio ym. 2020, 90). Kortekallio ja kumppanit esittävät, että lisäämällä ”eläin” käsitteisiin, kuten ihmisen ylittävä tai ihmistä laajempi ”termin käyttö sisältää jälleen kehotuksen muistaa ihmisen rajallisuus: monessa suhteessa monet muut ovat omaa lajiamme taitavampia, siis antakaamme arvo sille” (Kortekallio ym. 2020, 91).

Opinnäytetyöni kontekstin, käsitteiden vakiintumisen sekä oman käsitykseni huomioon ottaen olen päätenyt käyttämään termejä toinen eläin ja toinen laji. Tulen jatkossa käyttämään näitä käsitteitä viitatessani ei-inhimillisiin eläimiin, jotka kuitenkin usein koen ihmistä laajemmiksi tai ihmisen ylittäviksi eläimiksi.

Posthumanismi

Opinnäytetyöni on ensimmäinen tutustumismatkani posthumanistiseen teoriaan taidepedagogiikan kontekstissa. Olen alkanut löytää tutkimuksellisen kotini posthumanistisesta tieteenfilosofiasta, ja opinnäytetyössäni se näkyy pyrkimyksenä siirtää fokus ei-inhimillisiin toimijoihin, meitä kaikkia yhteen sitovien elementtien näkyväksi tekemiseen, keskinäisriippuvuuksien (*interdependency*) tunnustamiseen ja ihmiskeskeisyyden purkamiseen sellaisten taiteellis-pedagogisten ehdotusten kautta, joita olen tunnistanut työskennellessäni eläinsuojelukeskus Tuulispään monilajisessa yhteisössä. Esitystaiteilija ja tutkija Tuija Kokkonen (2017) kiteyttää väitöstutkimuksessaan *Esityksen mahdollinen luonto – suhde ei-inhimilliseen esitystapahtumassa keston ja potentiaalisuuden näkökulmasta* oman linkittymisensä posthumanismiin tavalla, josta voin tunnistaa myös itseni:

”Minulle posthumanismi tarkoittaa ihmisen, ei-ihmissuhteidemme ja ylivertaisen asemamme kyseenalaistamista ja uudelleenarviointia, jonka ominaislaatu on sekä uudenlaisten kanssaeläjien ja kanssakäymisten että oman tietämättömyyden kohtaaminen” (Kokkonen 2017, 20).

Kriittinen eläintutkimus

Posthumanismin lisäksi koen tutkimukseni luontevaksi kontekstiksi kriittisen eläintutkimuksen. Kriittinen eläintutkimus on eläinten asemaan kantaaottava ja eläinten aseman parantamiseen pyrkivä monitieteinen tutkimusalue, joka kokoaa laajasti yhteen yhteiskunnallisten-, humanististen- ja oikeustieteellisten tieteenalojen lisäksi myös eri taiteenalojen tutkijoita. Kriittinen eläintutkimus on useista teoreettisista suuntauksista koostuva tutkimusalue, jossa tarkastellaan lajien välisiä suhteita perinteisiä ihmiskeskeisiä tutkimusnäkökulmia purkaen (Kriittisen eläintutkimuksen verkosto 12.4.2024). Koen kriittisen eläintutkimuksen viitekehyksen relevantiksi opinnäytetyöni kannalta, koska työssäni yhdistyy pyrkimys puuttua toisten eläinten alisteiseen asemaan sekä ihmis-eläinsuhteen tutkiminen taiteellis-pedagogisen praktiikan kautta. Praktiikan avulla pyrin luomaan uutta kokemuksellista ymmärrystä toisista eläimistä ja suhteistamme heihin heidän kanssaan vastavuoroisesti toimien taiteellis-pedagogisessa kontekstissa. Työni liittymistä kriittiseen eläintutkimukseen kuvaa mielestäni myös sosiologi, yhteiskuntatieteiden tohtori ja tietokirjailija Salla Tuomivaaran (2022) ajatus artikkelissa *Eläimen vakavasti ottava taide näyttää mitä eläimen käsite peittää:*

”On kuitenkin myös taidetta, joka ottaa eläimen vakavasti. Joka suostuu pysähtymään toislajisen eläimen äärelle ja kysymään mikä tapa kuvata ja käyttää sitä on oikein. Tämänkaltainen taide pysähtyy usein samankaltaisten kysymysten ääreen kuin kriittinen eläintutkimus tekee: Millaisissa valtasuhteissa ihmiset ja muut eläimet elävät? Millainen on eläimen mieli ja maailma? Entä jos eläin on enemmän kuin tiedämme? Entä jos toislajinen eläin on olennaisella tavalla samaa kuin minä itse?” (Tuomivaara 2022).

Taiteellis-tutkimuksellinen ote

Työskentely opinnäytteen parissa on raottanut minulle myös ovea taiteelliseen tutkimukseen. Mielenkiintoni taiteellis-pedagogisen työskentelyn tutkimuksellista luonnetta kohtaan on alkanut kasvaa sen tuottamien kysymysten kautta. Taiteilija, kirjoittaja ja teatteripedagogi Maiju Tarpila pohtii teatteriopettajan maisteriohjelman opinnäytteessään suhdettaan tutkimiseen. Hän kertoo tutkivansa “koska tutkiminen on luonteeltaan kysyvää, kokeilevaa ja

kriittistä. Tutkiminen ei lupaa valmista, eikä takaa lopullista totuutta, mutta sen kautta avautuva mahdollisuus löytää maailmasta jokin merkityksellinen kulma, on kokeilemisen arvoista” (Tarpila 2023, 7). Siispä valitsen Tarpilan ajatuksen rohkaisemana tutkimuksellisen otteen työlleni. Pyrkimyksenäni on antautua sen mukanaan tuomalle ei-tietämiselle, luottaen siihen, että utelias havainnointi ja kysyvä suhde tutkittavan ilmiön äärellä saattaa paljastaa sellaista, jota ilman jokin merkityksellinen jäisi huomaamatta.

Omakohmainen näkökulma

Opinnäytetyöni näkökulma on lähtökohtaisesti omani ja siitä kummunnutta praktiikkaa pyrin taiteellisessa tarkastettavassa osassa, *Välillä*-esityksessä, sekä tässä kirjallisessa osassa jakamaan. Näin ollen pyrin oman kokemukseni kautta avaamaan tiloja, joissa muilla on mahdollisuus tietyistä samoista elementeistä koostuvasta lähtötilanteesta käsin kokea jotain, jonka olen kokemukseeni pohjautuen kehystänyt. Samaan hengenvetoon haluan todeta, ettei prosessissa syntynyt praktiikka henkilöidy yksinomaan minuun. Se on kehittynyt yhdessä, lukuisten yksilöiden, olemisen ja ymmärtämisen tapojen välillä. Asetelma ei mielestäni ole ongelmaton, koska yhtäältä omaan näkökulmaan nojaaminen saattaa korostaa vaikutelmaa siitä, että omakohtainen kokemus olisi yhtä kuin totuus. Toisaalta koen, ettei minulla lopulta ole pääsyä muiden kokemuksiin, ja ainut rehellinen lähestymistapa on rohkeasti nojata omaan kokemukseen muistuttaen itseäni siitä, ettei se ole enempää tai vähempää kuin mitä se on – oma kokemus. Ajattelen, että se voi kuitenkin tarjota heijastuspintoja, rohkaista tai haastaa muiden näkökulmia saman ilmiön äärellä.

2.1. Toiset eläimet

Suhteeni toisiin eläimiin on elämäni määrittävä tekijä. Kanssakäyminen toisten eläinten kanssa merkitsee minulle valtavasti. Jokin toisen eläimen läsnäolossa ja olemisen tavassa, oli kyseessä sitten perheeseeni kuuluva Mai-koira, Tuulispäässä asuva Bella-vuohi tai asunnossamme talvehtiva ampiainen, sysää mieltäni ylikuumentavat pakonomaiset ajatukset sivuun ja maadoittaa minut ohikiitäväksi hetkeksi kokemaan itseni hyvin armollisella tavalla täysin merkityksettömäksi. Tuija Kokkonen ilmaisee mielestäni jotain samankaltaista kokemusta kirjoittaessaan:

”Mutta ennen kaikkea pitäisi kestää sitä, etten tiedä mitä tehdä noiden mykkien vieraiden kanssa, jotka juuri nyt, tässä ovat toisenlaisia kuin minä, toisenlaisia kuin ihmiset; jotka ympäröivät minua, täyttävät minut, jotka kyseenalaistavat minut, muuttavat ruumistani, dekonstruoivat minua ja seuraavassa hetkessä vahvistavat minua – tai jotain mitä kutsuin minuksi. Nyt kutsun sitä tuossa tilanteessa mieluummin meiksi.”
(Kokkonen 2017, 179)

Lapsena tunsin valtavaa rakkautta toisia eläimiä kohtaan. Halusin olla leijona, tulla osaksi pulujen parvea ja uida delfiininä aalloissa. Halusin tuntea pehmeän turkin, karheen nahan tai limaiset suomut sormenpäitänä vasten. Kaikkein eniten halusin tulla ymmärretyksi toisia eläimiä kohtaan kokemani rakkauden kautta. Mitä vanhemmaksi vartuin, sitä vaikeammaksi minun oli tulla toimeen tunteitteni kanssa maailmassa, jossa toisia eläimiä ei nähty yhtä arvokkaina kuin itse heidät koin. Oma kokemukseni ja lisääntyvä tietoni eläinten asemasta olivat valtavassa ristiriidassa keskenään. Lopetin eläinten syömisen 11-vuotiaana. Samoihin aikoihin vaikenin. Omaksuin tyynen ja hyväksyvän kasvissyöjän roolin pyrkimällä häivyttämään oman kokemukseni sosiaalisissa tilanteissa. Moraali- ja kansalaiskasvatuksen väitöskirjatutkija Tuomas Salonen (2024) pohtii aihetta artikkelissa *Vegaani herättää raivoa ja paheksuntaa, koska hän koettelee syömiseen liittyviä sosiaalisia tottumuksia*. Salonen kirjoittaa, että vastoin monelle tuttua vitsiä – ”Mistä tiedät, että joku on vegaani? — Hän kyllä kertoo siitä sinulle” – moni vegaani ja kasvissyöjä välttelee tuomasta esille elämäntapansa eläinoikeudellista motiivia välttääkseen sosiaalisia konflikteja. Salonen toteaa, että moni vegaani tai kasvissyöjä kokee helpommaksi korostaa vegaaniseen elämäntapaan vaikuttavia ympäristö- ja ilmastosyytä tai sen tuomaa hyvää olosta sen sijaan, että he puhuisivat eläinten kärsimyksestä. ”Kun ruokavaliota ei korosta moraalisenä valintana vaan omalla mieltymyksellä, se ei aiheuta toisille syyllisyyttä eikä syyllisyyteen liittyviä vastareaktioita” (Salonen 2024).

Teeskentelin, että oma päätökseni olla syömättä toisia eläimiä oli oma henkilökohtainen projektini; että kaikkien muiden lihansyönti oli minulle ymmärrettävää ja hyväksyttävää. Tätä teeskentelyä koen jatkavani edelleen. Eläin- ja ympäristöetiikan dosentti Elisa Aaltolan (2006) mukaan ihmisten valintojen takana vaikuttaa ihmiskeskeinen, toisten eläinten toisarvoisuuteen perustuva maailmankuva. Hänen mukaansa maailmassa vallitsee käytännön tasolla konsensus siitä, että eläimiä saa hyväksikäyttää ja ettei niiden elämä ole yhtä arvokas kuin ihmisen (Aaltola 2006).

Minun, kuten monen muun toisista eläimistä syvästi välittävän henkilön, on löydettävä keino luovia arjessa, ihmissuhteissa, elämässä, koska oma moraalikäsitelmä on ristiriidassa yhteiskunnan normien kanssa. Se on tasapainottelua sosiaalisen sovun säilyttämisen ja omien arvojen mukaan elämisen ristiaallokossa. Kulusta keskittämistä on vaikea löytää ja eläminen on samanaikaista kumartamista ja pyllistämistä. Joko valitsee helpomman tien ihmissuhteiden kannalta ja esittää aikaisemmin kuvailemani sopuisaa kasvissyöjää tai vaihtoehtoisesti eristäytyy niiden harvojen kaltaistensa seuraan, joiden kanssa jakaa toisia eläimiä koskevan arvopohjan, joka ulottuu myös käytännön tasolle.

Tämä tukala asetelma ajoi minut tilanteeseen, jossa aloin kokea pakottavaa tarvetta löytää uusia tapoja *olla olemassa (coexist)* toisten eläinten kanssa tavalla, joka tuottaisi toimintaa ja iloa. Taide ja opettaminen ovat minulle keskeisiä keinoja luoda suhdetta maailmaan ja olla olemassa muiden ihmisten kanssa. Ne ovat myös paikka muutokselle. Siispä toiveeni oli, että niiden kautta löytäisin myös väyliä ihmisten ja toisten eläinten välisiin, erottamattomasti yhteenkietoutuneisiin (*entangled*) suhteisiin.

Ajatus monilajisuuden, esitystaiteen ja pedagogiikan törmäyttämisestä johti minut Eläinsuojelukeskus Tuulispäähän (kerron enemmän matkastani sinne luvussa 2.1). *Kanssakuljeskelu*¹ (Valtonen 2022) Tuulispään asukkaiden kanssa on paljastanut *monilajisia kontaktivyöhykkeitä*² (*more-than-human contact zone*) (Haraway 2008), joissa yhteen kietoutuneisuuttamme toisten eläinten kanssa on mahdollista lähestyä toiminnallisesti ja affektiivisesti, eli *toisiimme vaikuttaen ja toisistamme vaikuttuen* (Massumi 1995). Palaset alkoivat loksahdella paikoilleen.

Ihmisen ja eläimen rajalla

Vaikken tämän työn laajuuden puitteissa voi kuin hipaista ihmisen ja eläimen suhteen muodostumisen kehityshistoriaa, en myöskään voi täysin ohittaa sitä, koska ajattelen työni olevan osa lajienvälistä yhteiselon jatkumoa. Siksi avaan seuraavaksi esiyymmärrystäni liittyen muutamaan ilmiöön, jotka koen relevanteiksi työni kannalta.

---

¹ Kanssakuljeskelu on yksi Valtosen väitöstutkimuksen keskeisimmistä käsitteistä, jolla hän haluaa ”kuvata sitä arkista liikkumista, jolla ei ole tavoitteista suuntaa, vaan joka on toimintaa, joka muotoutuu yhdessä toisten eläinten kanssa eläen, yhteistä tilaa ja aikaa jakaen” (Valtonen 2021, 7).

² Monilajinen kontaktivyöhyke (*more-than-human contact zone*) on Donna Harawayn mukaan transformatiivinen kohtaamisen alue, jossa olennot eriarvoisista valta-asemistaan huolimatta kohtaavat ja muuttavat toisiaan (Haraway 2008).

Pyrin tämän myötä liittämään ajatteluani ja työskentelyäni osaksi käynnissä olevaa laajempaa diskurssia, jossa ihmislajin olemassaolo ymmärretään erottamattomasti kytkeytyneeksi ja keskinäiselle riippuvuudelle perustuvana toisten lajien kanssa.

Oma ajatteluni eläinten oikeuksista lähti aikoinaan liikkeelle filosofi Peter Singerin (1975) tunnetuksi tekemän *spesismin* tai *lajismen* käsitteen kautta, ja siihen pohjautuvaan ajatukseen kognitiivisiin kykyihin perustuvasta oikeuskäsityksestä (Singer 1975). Ajatus tiettyihin kognitiivisiin kykyihin kytkeytyvistä oikeuksista on monesta näkökulmasta ongelmallinen, koska se asettaa yhtäältä ihmisyksilöitä ja kokonaisia ihmisryhmiä oikeuksien ulkopuolelle (kuten lapset, vammaiset, vanhukset) eikä se tunnusta ei-inhimillisiä olemisen ja tietämisen tapoja tai näille kuuluvia oikeuksia (Haapoja 2021).

Taiteilija, kirjailija ja tutkija Terike Haapoja (2021) nostaa artikkelissaan *Kohti "eläimen" jälkeistä aikaa* eläimellistämisen- ja rodullistamismekanismit tärkeiksi näkökulmiksi ymmärtää eläin-ihminen-jaottelua, ja kuinka eläimellistäminen ei tosiasiassa määrity biologisen lajimääritelmän mukaisesti. Jaottelu ei Haapojan mukaan edistä ihmisten- eikä toisten eläinten oikeuksia: ”Kun ihmisyyttä nähdään *Homo sapiens* -lajin synonyyminä ja eläimyys taas yhteisenä nimityksenä kaikille muille lajeille, näyttävät ”eläimet” yhtenä ryhmänä, joka kilpailee marginalisoitujen ihmisryhmien kanssa oikeuksiensa tunnustamisesta” (Haapoja 2021, 110). Eläimellistämistä, eli joidenkin ihmisyksilöiden tai kokonaisten ihmisryhmien alentamista *eläimiksi* on hyödynnetty oikeuttamaan väkivaltaa ja sortoa myös ihmisiä kohtaan (Haapoja 2021). Eläimen kategoria voi Haapojan mukaan koskea ketä tahansa, joka ei täytä länsimaisen ajatteluperinteen heteronormatiivista ihmisideaalia, joka hänen mukaansa on valkoinen eurooppalainen mies, eli ”kuka tahansa tästä normista poikkeava on vaarassa tulla eläimellistetyksi” (mt., 110). Harhaanjohtava eläin-ihminen-jaottelu johtaa hänen mukaansa konfliktiin, jossa ihmis- ja eläinoikeudet ovat vaarassa asettua vastakkain. Haapoja esittää, että ”Posthumanistinen ajattelu pyrkii silloittamaan tätä kuilua tarkastelemalla ihmisen ja eläimen käsitteitä biologisten kategorioiden sijaan sosiaalisina konstruktioina” (mt., 106).

Eläintutkimus (*animal studies*)³ on tarjonnut viime vuosikymmenien ajan yhä enenevässä määrin tietoa toisten eläinten kognitiivisista ja mentaalisista kyvyistä, mikä osaltaan haastaa ihmisiä tarkastelemaan ja uudelleenmäärittelemään suhteitaan toisiin eläimiin (Valtonen 2022, 15–16). Sitä mukaan, kun eläintutkimuksen tuottama tieto toisista eläimistä on lisääntynyt ovat ainoastaan inhimillisiksi mielletyt ominaisuudet, kuten kyky käyttää kieltä, muodostaa sosiaalisia suhteita, käyttää työkaluja ja jopa hahmottaa maailmaa esteettisesti tulleet kumotuiksi ainoastaan inhimillisinä ominaisuuksina (Haapoja 2021, 102). Pidän eläintutkimuksen tuottamaa tietoa tärkeänä etenkin siitä näkökulmasta tarkasteltuna, jossa ihmisen käsitys itsestään tiettyjen kykyjen ainoana haltijana tulee horjutetuksi. Kuten Haapoja kirjoittaa: ”Tiede ei ole onnistunut osoittamaan, että olisi olemassa jokin ainoastaan ihmislajille erityinen ominaisuus, joka puuttuu kaikilta muilta lajeilta, eikä muita lajeja yhdistä mikään yksi tekijä, joka puuttuisi vastaavasti ihmiseltä” (Haapoja 2024, 106). En näe, että toisten eläinten (ainoastaan inhimillisiksi miellettyjen) kykyjen todistaminen on ainut tai keskeisin tapa horjuttaa ajatusta ihmislajin ylivertaisuudesta muihin lajeihin nähden. Tämä lähestymistapa asettaa mielestäni edelleen ihmisen ominaisuudet lähtökohtaisesti korkeimmalle tasolle, jota vasten muita lajeja kykyineen vertaillaan. Kykyjen hierarkkinen järjestely vahvistaa mielestäni ihmiskeskeistä ymmärrystä maailmasta sen sijaan, että se haastaisi näkemään maailman erilaisuuksista koostuvana, keskinäisriippuvaisena verkostona.

Taidekriitikko John Berger (1980) kirjoittaa esseessään *Why Look At Animals?* kuinka toiset eläimet muodostivat ennen *ensimmäisen piirin (first sphere)* ihmisyhteisöjen ympärille. Se muodostui fyysisen läheisyyden lisäksi toisten eläinten ihmisiin kohdistaman katseen kautta. Bergerin mukaan repeämä ihmisten ja toisten eläinten väliseen, jaettuun elinpiiriin alkoi muodostua 1800-luvulla, revetäkseen lopullisesti 1900-luvun kapitalismin nousuun. Repeämän myötä toiset eläimet etäännyivät ihmisten arjen ja elinpiiriin lisäksi ihmisten luomasta taiteesta. Bergerin mukaan ihmisten on

---

³ Virpi Väkkärän (ent. Valtonen) määritelmän mukaan ”*Ihmistieteellinen eläintutkimus* on kattokäsite, jonka sisällä tutkitaan monitieteisesti ihmisten ja toisten eläinten suhteita. *Kulttuurinen ja yhteiskunnallinen eläintutkimus* voidaan nähdä edelliselle rinnakkaisena terminä, joskin nimensä mukaisesti pääpainona ovat kulttuuriset ja sosiaaliset ilmiöt ihmisten ja toisten eläinten suhteiden tutkimuksessa. *Kriittinen eläintutkimus* voidaan nähdä ihmistieteellisen eläintutkimuksen haarana. Se pyrkii monialaisena tutkimusalueena ottamaan kriittisesti kantaa toisten eläinten asemaan ja parantamaan niiden elinoloja. Tutkimusalue pyrkii myös purkamaan ihmiskeskeisiä tutkimuksen teon näkökulmia.” (Valtonen 2021, 28.)

vaikeaa ylläpitää elävää suhdetta toisiin eläimiin, koska toisten eläinten katseet eivät enää kohdistu heihin. Emme siis joudu kohtaamaan ja koettelemaan suhdettamme toisiin eläimiin, koska olemme ajautuneet heidän vaikutuspiirinsä ja katseidensa ulottumattomiin. (Berger 1980.)

Ihmisen ja toisten eläinten välinen suhde on kompleksinen rakennelma, joka on muotoutunut kautta ihmislajin olemassaolon ajan ja jatkaa uudelleenmuotoutumistaan niin kauan, kuin se on olemassa. Tuija Kokkonen (2017) pohtii väitöstutkimuksessaan ihmisen evolutiivista ja ympäristöhistoriallista kehitystä yhdessä toisten eläinten kanssa:

”...me ihmiset olemme lajina miljoonien vuosien aikana muotoutuneet nykyisenkaltaisiksi samanlaisiksi ja erilaisiksi kuin muut – suhteessa niihin haasteisiin, joita toiset eläimet, kasvit ja muu ympäristömme ovat meille esittäneet. Ihminen on hahmottunut ja muotoutuu koko ajan vaihdossa toisten kanssa. Ymmärrän muovautumisen koskevan ihmisen kokonaisuutta, kaikkia puolia meissä: aistimista ja huomiota, järkeä, mielikuvitusta, empatian kykyä, tunteita, oikean ja väärän kokemusta, affektoitumista, potentiaalisuuden aluetta” (Kokkonen 2017, 172–173).

Ihmisen käsitys itsestään erillisenä lajina suhteessa ympäröivään maailmaan on mielestäni itseriittäinen ja se on myös mielestäni osaltaan saanut suhteemme toisiin eläimiin kasvamaan vinoon. Ajattelen, että ihmisten olisi tärkeää tulla tietoisemmiksi meihin kohdistuvista ei-inhimillisistä katseista ja meitä ympäröivistä toimijoista, jotta voisimme heijastaa omaa toimintaamme suhteessa heihin. Koska ihminen-eläin jaottelu on lähes järkkymätön, monisyinen ja kerrostunut koen, että sen horjuttamiseen tarvitaan lukuisia keskenään erilaisia menetelmiä. Voisiko siis yksi niistä olla taiteellispedagoginen praktiikka? Koen, että ihmisten ja toisten eläinten saattaminen samaan vaikutuspiiriin on keskeistä. Ajattelen, että toiminnalliset menetelmät yhdistettynä ajatuskehukseen, jossa transformaation mahdollisuus on läsnä, muodostavat kiinnostavan lähtökohdan kysymykselle siitä, millaisiksi voisimme muotoutua yhdessä toisten eläinten kanssa.

2.2. Teatteri ja esitystaide

Polkuni taiteisiin alkoi pianonsoitosta. Vuodet musiikkiopistossa muovasivat suhdettani taiteen tekemiseen keskittäen sen tiukasti taitojen harjoittamiseen. Taiteelliset ulostulot

merkitsivät minulle taitojen arvioimista. Sen seurauksena innostukseni musisoida muuttui ahdistukseksi esiintyä. Soittoharrastus kesti yli 20 vuotta ja 12-vuotiaana soiton rinnalle tuli myös kuorolaulu, joka tarjosi mahdollisuuden keskittyä yksilösuorituksen sijaan yhteismusisointiin. Siitä olen nauttinut aina tähän päivään asti.

Teatteri oli osa kouluarkeani Rudolf Steiner-koulussa, jossa teatteriproduktiot kuuluivat opetussuunnitelmaan. Osallistuin teini-ikäisenä työväenopiston teatteri-improvisaatiokurssille sekä musiikkiopiston musikaaliprojektiin. Yhteisöllinen taiteen tekeminen on aina tuntunut minusta mielekkäämmältä kuin yksin suorittaminen. Kuitenkin teatteria tehdessäni esiintyminen tuntui ainoalta näkökulmalta, joka oli tarjolla. Itseilmaisuus oli keskiössä.

Näkökulmani laajenivat, kun aloin lukion jälkeen opiskella teatteri-ilmaisun ohjaajaksi. Opintojen myötä esityksen eri tulokulmat avautuivat ja paine esiintyä väistyi. Kiinnostuin esityksen soveltamismahdollisuuksista ja menetelmällisyydestä. Kirjoitin ammattikorkeakoulun opinnäytetyön teatteritilan ja esityksen suhteesta.

2010-luvun alussa koin teatteriesityksiä, jotka mullistivat käsitystäni esityksestä. Koin vaikuttavia esityksiä, jotka *kävivät päälle* ja puhkoivat jonkin kalvon, joka eristi esityksen sitä ympäröivästä maailmasta. Mieleen on jäänyt esimerkiksi Anna-Mari Karvosen ohjaama *teater 90°*-ryhmän esitys *Godhet är – Hyvä on* (2010), joka esitettiin Kaisaniemen kasvitieteellisessä puutarhassa. Esitys tutki muun muassa ihmisen ja toisten eläinten välistä suhdetta. Kasvitieteellisen puutarhan kosteus, lämpö, veden solina, suhina sekä kasvien ja mullan tuoksu tekivät kokemuksesta niin ruumiillisen, että muistan sen edelleen. Jälkeenpäin ajateltuna nuo kokemukset ovat sysänneet liikkeelle taiteellisen ajattelun prosessin, jossa esityksen käsite laajeni voimallisemmin tapahtumapaikan ulkopuolelle, elämään.

Teatterihistorijoitsija Jessica Ullrichin (2019) mukaan ei-inhimillisten eläinten rooli taiteessa on viime vuosikymmeniä lukuun ottamatta ollut lähinnä olla objekti, aihe tai metafora. Hänen mukaansa taide pysyi pitkään suljettuna ei-inhimilliselle toimijuudelle

(Ullrich 2019). 2000-luvun alkuun ajoittuvan *eläinkäänteen*⁴ (*animal turn*) myötä toisten eläinten toimijuuden sekä ihmisen ja eläimen suhteiden siirtäminen taiteen keskiöön on kuitenkin alkanut kiinnostaa yhä useampaa taiteilijaa, joiden joukkoon koen saaneeni viimein myös liittyä.

Oma polkuni lajienväliseen taiteeseen alkoi syksyllä 2023 kun liityin esitystaiteilija Maija Linturin *Rat City*-esityksen (2023) työryhmään, joka oli Linturin lopputyö Live Art and Performance Studies -koulutusohjelmasta (LAPS). Esityksentekoprosessin aikana pääsin tekijänä ensi kertaa kosketuksiin lajienvälisen esityksen kanssa ja sain pohtia kysymyksiä, kuten kuinka tehdä yhteistyötä kaupunkirottien kanssa, joita en todennäköisesti tulisi kertaakaan edes näkemään projektin aikana? Esitys ja sen tekeminen herätti mielenkiintoni kollegiaalisesta suhteesta toisten eläinten kanssa osana taiteellista työskentelyä. *Rat City*:ssä lähestyimme lajienvälistä yhteistyötä kaupunkitilassa tapahtuvan viestinnän ja neuvottelun näkökulmasta. Pohdimme, minkälaisia viestejä ihmiset lähettävät rotille kaupunkiympäristössä esimerkiksi jätteidenkäsittely, verkkojen ja erilaisten loukkujen muodossa ja kuinka nämä viestit ovat tulkittavissa rottien näkökulmasta. Minkälaiseen vuorovaikutukseen rottien ja ihmisten välillä kyseinen kommunikaatio johtaa? Silmäni avautuivat rottien näkökulmalle elämästä monilajisessa kaupunkiympäristössä ja yhtäkkiä rottien jättämät merkit muuttuivat minulle selkeiksi kaupunkitilassa. Lisäksi työskentelyn jakaminen muille esityksen muodossa vakuutti minut siitä, että lajienvälinen esitys voi suunnata ihmisen huomion toisen lajiin kanssaeläjiimme ja siirtää heidän näkökulmansa keskiöön. *Rat City* ei osaltani päättynyt viimeiseen esityskertaan, vaan sen kaiut viipyvät minussa edelleen ja suuntaavat huomiotani kulkiessani kaupunkitilassa. Katseeni hakeutuu edelleen jätekatosten helmoihin ja kurturuusupensaiden juurakoihin rottaviestien toivossa. Haluan ajatella, että esityksellä on ollut samankaltainen vaikutus myös muihin esitykseen osallistuneille, jolloin esityksen ehdottama näkökulma puhkaisee esityksen ja sen ympäröivän maailman rajan vaikuttaen siihen osallistuneeseen ihmiseen vielä esityksen päätyttyäkin.

---

⁴ Eläinkäänteen viittaa paradigman muutokseen, johon vaikutti eläintutkimuksen, eläinkäyttötutkimustieteen (eli etologian) ja kognitiotutkimuksen, sekä yleisen eläinsuojelun ja eläinten oikeuksien vahvistuminen yhdistettynä kasvavaan ekologiseen tietoisuuteen (Ullrich 2019).

Kokemus, jonka osallistuminen *Rat City*-esityksen tekemiseen tarjosi, sysäsi minut myös opinnäytteeni alkuasetelmaan. *Rat City* tarjosi minulle kokemuksen taiteellisesta yhteistyöstä kaupunkirottien kanssa prosessissa, jonka aikana näin vilauksen yhdestä rotasta. Yhteistyö rakentui kuitenkin muiden kommunikaatiotapojen varaan, ja todisti minulle sen, että yhteistyö on mahdollista myös ympäristöön jätettyjen viestien välityksellä. Se kannusti minua jatkamaan vastavuoroisten taiteellis-pedagogisten työtapojen kehittämistä yhdessä toisten eläinten kanssa. Koska halusin tutkia minkälaista taidepedagogiikkaa toiset eläimet voisivat ehdottaa, halusin tällä kertaa, oman opinnäytteeni puitteissa, olla yhdessä heidän kanssaan samassa tilassa, jossa kanssakäyminen olisi epäilemättä erilaista.

2.3. Taidepedagogiikka

Ensimmäinen teatterialan tutkintoni on teatteri-ilmaisun ohjaaja (AMK). Opiskelin 2006–2011 aluksi Stadian ammattikorkeakoulussa, joka fuusion myötä muuttui Metropolia ammattikorkeakouluksi vuonna 2007. Koin, että koulutuksen painopisteenä oli teatteritaiteen sijaan teatterin- ja draaman menetelmät, eli kuinka teatterin käytäntöjä voidaan hyödyntää erilaisiin käyttötarkoituksiin erilaisissa konteksteissa. Oma mielenkiintoni oli tuolloin vahvasti teatterin opettamisessa ja draamakasvatuksen menetelmissä. Työllistyin valmistumisen jälkeen yhdistykseen, joka tekee draamakasvatustyötä laaja-alaisesti eri yhteisöissä. Opintojen ja ensimmäisten työkokemusten myötä käsitykseni teatterista ensisijaisesti muuta kasvatustyötä tukevana menetelmänä vahvistui. Koin, että (taiteellisesti kunnianhimoisiin) esityksiin tähtäävää teatteriopetusta pidettiin pedagogisesti kyseenalaisena ja omaksuin myös osin tuon asenteen, jonka myötä opin pitämään omaa taiteellista ajatteluani vakan alla.

Koen kasvaneeni teatterin tekemiseen länsimaisesta ja eurooppakeskeisestä teatteritraditiosta käsin, jonka kehitys katsotaan alkaneen antiikin Kreikan teatterista ja kulkeneen erinäisten Euroopan historiaan kytkeytyvien kehityskaarien kautta kohti draaman jälkeistä teatteria ja nykyesitystä (Eurooppalaisen teatterin historiaa 14.3.2024). Ymmärrän, että länsimaisen teatteritradition tuntemista voidaan pitää tärkeänä, jotta oma taidekäsitys ja teatterintekijyys hahmottuvat osaksi jatkumoa.

Minulle on kuitenkin tullut yhä vaikeammaksi hahmottaa itseäni osaksi sitä länsimaista, eurooppa- ja ihmiskeskeistä teatterihistoriaa, jota itse olen opintojeni aikana opiskellut. Olenkin yhä useammin kysynyt itseltäni, mikä tradition tuntemuksen merkitys on omassa praktiikassani. Mitä se mahdollistaa ja millä tavoin se kahlitsee ja rajoittaa tapaan ymmärtää teatteria taiteenmuotona? Ja missä määrin se sitoo minua ihmiskeskeiseen näkökulmaan, jonka ympärille länsimainen teatteritraditio mielestäni rakentuu? Voinko edes kutsua opettamaani taidemuotoa teatteriksi? Miksi haluaisin tehdä teatteria, kun se on, kuten Ullrich toteaa, niin pitkään sulkenut kaiken ei-inhimillisen toimijuuden ulkopuolelleen? (Ullrich 2019).

Gert Biesta (2021) toteaa kehittämässään *maailmakeskeisessä pedagogiikassa (world-centered pedagogy)*, että (taide)pedagogiikan avulla voimme herkistyä maailman esittämille kysymyksille. Hänen mukaansa taidepedagogiikan ensisijaisen tehtävän tulisi olla oppijan asettaminen dialogiin maailman kanssa (Biesta 2020). Oppijan huomio voidaan suunnata maailmasuhteeseen kysymällä, *mitä maailma minulta kysyy* (Biesta 2021). Ajattelen, että Biestan ehdottama maailman kysymyksille herkistyminen pitää sisällään myös ei-ihmisten näkökulmille herkistymistä. Siksi pidän sitä kaikessa yksinkertaisuudessaan mielekkäänä lähtökohtana taiteen opettamiselle. ”Mitä maailma minulta kysyy” on myös pelottava, kompleksinen ja epämääräinen lähtökohta taiteen tekemiselle ja opettamiselle. Kuinka Biestan ehdottamaa vastavuoroista maailmasuhdetta voisi harjoittaa taiteellis-pedagogisessa praktiikassa? Ainakin sen tarjoama näkökulma auttaa minua esittämään parempia kysymyksiä kuten, mikä on taidepedagogiikan tehtävä tässä ajassa ja kenen esittämille kysymyksille sen tulisi herkistyä?

Taidepedagogiikka liikkuu mielestäni parhaimmillaan transformaation alueella. Täsmällisesti kehystettynä uuden tai käsittämättömän äärellä ymmärrys maailmasta tulee koetelluksi, kenties uudelleen määritellyiksi, ja se näyttäytyy uudessa valossa. Ajattelen, että kun taidepedagogiikka keskittyy vastausten antamisen sijaan kysymyksen esittämiseen, ollaan jo matkalla oikeaan suuntaan. Ja kysymiseen perustuvalla taidepedagogiikalla on mielestäni myös potentiaalia ymmärryksemme laajentumisessa suhteessa toisiin eläimiin.

Jos tässä luvussa esittelemäni kolmijalkaisen otuksen jalkojen pituus suhteutetaan kustakin jalasta kirjoittamani osan pituuteen, voi huomata, etteivät jalat ole saman mittaisia. Otuksen ensimmäinen jalka, eli suhteeni toisiin eläimiin, on ylivoimaisesti pisin. Voiko näin epäsymmetrisen olennon olettaa olevan millään tavalla vakaa? Tuskin. Vakautta tämä työ ei havittelekaan. Minulle otuksen epäsymmetria merkitsee sitä, että opinnäytetyössäni tärkeimpiä ovat toiset eläimet. Työ keskittyy etsimään reittejä sellaisille transformaation alueille, joissa esitystaiteen ja taidepedagogiikan keinoin on mahdollista kohtaamisissa toisten eläinten kanssa antaa heidän johdattaa meitä heidän näkökulmiensa kautta uuteen suhteeseen maailman kanssa.

3. TUULISPÄÄ

Eläinsuojelukeskus Tuulispää on vuonna 2012 perustettu maatila- ja tuotantoeläinten turvakoti Somerolla. Tuulispää pyrkii auttamaan eläinyksilöitä ja antamaan niille turvallisen ja mielekkään loppuelämän. Tilalla asuu yli 100 eläintä. Yhteistä niille on se, ettei niille ole ollut paikkaa, minne mennä tai että niiden henki on ollut uhattuna (Eläinsuojelukeskus Tuulispää 2.2.2024).

Saara, Edith ja Camilla 4.6.2023. Kuva: Lasse Järvi

Olen vierailut Tuulispäässä säännöllisesti lähes koko eläinsuojelukeskuksen olemassaolon ajan. Useimmiten olen käynyt Tuulispäässä kesällä kummivierailupäivänä, koska toimin Tuulispäässä asuvan Saaran⁵ kummina. En kuitenkaan ollut koskaan tehnyt vapaaehtoistyötä Tuulispäässä ennen opetusharjoitteluani, vaikka olin haaveillut siitä pitkään.

Syksyllä 2023, kun oli aika päättää teatteriopettajan maisteriopintoihin sisältyvän toisen opetusharjoittelun paikka- ja konteksti, sain ajatuksen. Olisiko harjoittelu mahdollista

---

⁵ ”Siiri ja Saara syntyivät tavalliseen sikalaan, jossa niiden oli määrä kasvaa puoli vuotta ja päätyä sitten lihatiskille. Ne kuitenkin valittiin messupossuiksi maatalousmessuille. Messuviikonlopun jälkeen niitä ei enää hygieniasyistä voinut palauttaa sikalaan ja niinpä vauhtikaksikko muutti Tuulispäähän. Molemmat tykkäävät muun muassa juoksemisesta, tonkimisesta ja ruuasta” (Eläinsuojelukeskus Tuulispää 13.3.2024)

suorittaa toisten eläinten kanssa paikassa, jossa voisin työskennellä yhdessä heidän kanssaan? Millaista olisi taiteellis-pedagogisen praktiikan kehittäminen yhdessä toisten eläinten kanssa? Otin yhteyttä Tuulispään Piia Anttoseen ⁶ ja tiedustelin mahdollisuutta yhteistyöhön Tuulispään kanssa opetusharjoitteluni ja opinnäytetyöni puitteissa ja ilokseni minut toivotettiin tervetulleeksi.

3.1. Vapaaehtoistyön tekemisen muuttuvat merkitykset

Tuulispää on yhtä aikaa utopia ja maadoittava paikka, jossa lajienvälinen kanssakäynti tarkoittaa useammin ulosteiden lapioimista ja sarvien, hampaiden tai nokkien väistelyä kuin idyllistä pastoraalia. Myös Tuulispäässä neuvotellaan tilasta, mutta toisin kuin kaupungissa, väistäjä on useimmiten ihminen (Linturi 2024a).

Keskeisin tavoitteeni, jonka asetin opetusharjoittelulleni, oli tulla osaksi Tuulispään monilajista yhteisöä. Käytännössä se tarkoitti sinne matkustamista säännöllisesti sekä siellä toimimista osana Tuulispään arkea. Vapaaehtoistyö oli toiminnan muoto, jonka avulla työskentelyn aloittaminen Tuulispäässä oli mahdollista ja tuntui mielekkäältä. En koskaan ajatellut, että hakeutuisin Tuulispäähän toteuttamaan ennalta määriteltyä omaa projektiani, jonka aiheena tai puitteina Tuulispää toimisi. Selvää oli, että toimintaani ohjaisi Tuulispään arki eivätkä minun ennalta määritellyt visioni siitä, millaista työskentely tulisi olemaan ja millaista taiteellis-pedagogista praktiikkaa se tuottaisi. Lisäksi ajattelen, että jos jokin paikka tarjoaa toimintaa tavaksi tulla osaksi sitä, on se oivallinen tapa päästä lähemmäs uuden yhteisön tuntua. Tuulispäähän kuka tahansa on tervetullut tekemään vapaaehtoistyötä varaamalla vuoron ja hankkiutumalla paikalle. Siispä varasin vuoroni ja ryhdyin hommiin.

Aloitin työskentelyn Tuulispäässä lokakuussa 2023. Vierailin opetusharjoitteluni puitteissa Tuulispäässä yhteensä 9 kertaa tehden vapaaehtoistyötä, jota kertyi yli 50 tuntia. Ensimmäisellä kerralla kävin siellä yksin, mutta muina kertoina mukana oli 1–

---

⁶ Piia Anttonen on eläinsuojelukeskus Tuulispään perustaja.

2 kutsumaani vierasta. Useimmiten mukana oli myös Maija Linturi, jonka kanssa yhteistyö jatkui nyt opinnäytetyöni muodossa.

Kuvat: Olli-Pekka Jauhiainen

Vapaaehtoisvuoro Tuulispäässä alkaa kokoontumisella ja päivän työtehtävien jakamisella. Vapaaehtoisvuoroja koordinoi Tuulispäässä työskentelevät eläintenhoitajat, jotka työskentelevät Tuulispäässä kahdessa vuorossa, aamu- ja iltavuorossa.

Aamuvuorossa, eli ajankohtana johon vapaaehtoisvuoro sijoittuu, työskentelee yleensä kaksi eläintenhoitajaa. He ovat asiantuntijoita mitä tulee Tuulispään eläinasukkaisiin, työtehtäviin, välineisiin, varusteisiin, ruokintoihin – toisin sanoen kaikkeen Tuulispään arkeen liittyvään. He myös tuntevat Tuulispään asukkaat ja neuvovat mitä vapaaehtoistyöntekijän tulisi huomioida eri eläinyksilöitä kohdatessaan. Yleisiä ”näin kaikki hevoset, hanhet tai lampaat toimivat” ohjeistusta ei annettu, mikä kannusti minua kohtaamaan jokaisen Tuulispään asukkaan yksilönä, jonka mielentila ja käytös vaihtelee päivästä toiseen täsmälleen kuten omanikin. Ainut niin sanottu nyrkkisääntö, jonka muistan kuulleen, oli ”hevoset kierretään edestä, naudat kierretään takaa”. Neuvo perustuu kyseisten eläinten tapaan havaita ympäristöään ja siihen, miten he todennäköisimmin reagoivat yllättävissä tilanteissa.

Vapaaehtoisvuoro voi sisältää seuraavia asioita: eläintilojen, kuten tallien ja pihattojen siivoamista, eli ulosteisten purujen ja olkien talikoimista kottikärryihin ja uusien, puhtaiden kuivikkeiden lisäämistä tilalle; kulloisenkin siivottavan tilan asukkaan ohjaamista toiseen tilaan siivoamisen ajaksi; valpastumista; pihan siivoamista, eli ulosteiden talikoimista kottikärryihin ja talvikaudella myös niiden hakkaamista irti jäisestä maasta rautaisella talikolla tai pistolapiolla; kulkureiteistä neuvottelua; porttien avaamista, porttien sulkemista; kottikärryjen tyhjentämistä lantalaan tai suurille

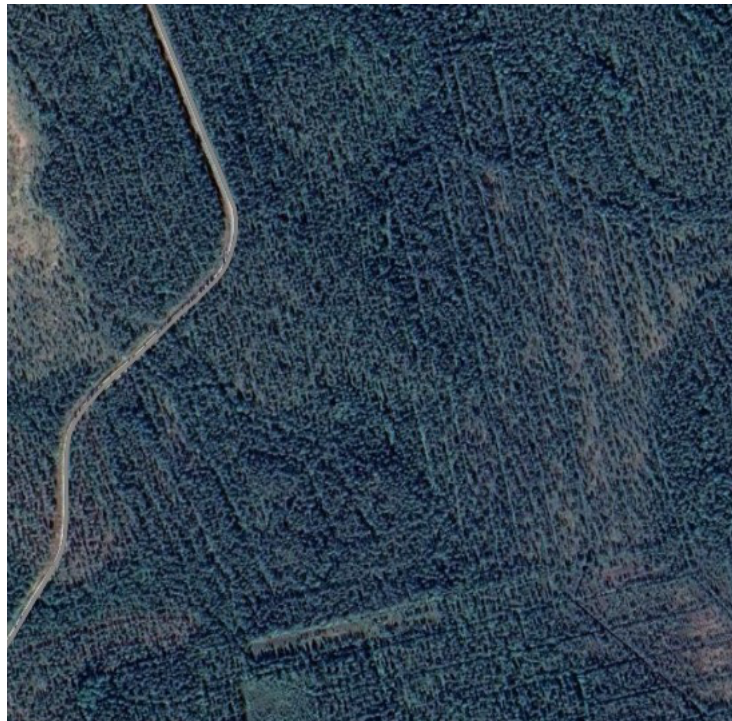
siirtolavoille; rapsuttelua; vesiastioiden tyhjentämistä, pesemistä ja täyttämistä; väistämistä; jutustelutuokioita, tuoreiden vihannesten, hedelmien ja leivän paloittelua ruoka-astioihin; itkun tirauttamista; heinäpussien täyttämistä 4,5 kg, 1,5 kg tai 1,3 kg säkkeihin; havainnon äärelle pysähtymistä; hiekoittamista; jätteiden lajittelua; valokuvaamista; ruokien tarjoilua.

Esittelin opinnäytteeni keskeisimmät kysymykset Tuulispään työntekijöille ehdottaessani yhteistyötä heidän kanssaan enkä missään vaiheessa prosessia pyrkinyt peittelemään opinnäytteeni taiteellis-pedagogista agendaa heiltä. Samanaikaisesti tein kuitenkin kaikille selväksi, että käytännön toimintani tulisi olemaan samat vapaaehtoisvuoroon kuuluvat työtehtävät, joita kuka tahansa muukin voi halutessaan Tuulispäässä tehdä. Opinnäytteeni kysymykset kulkivat mukanani ja alkoivat ajan saatossa suuntaamaan huomiotani monilajisen toiminnan ehdottamiin suuntiin, ja vapaaehtoistyöhön kuuluvien työtehtävien merkitys alkoi muuttua minulle.

Pikkuhiljaa, ajan kuluessa ja toistojen kertyessä alkoi toiminta tuottamaan jotain, missä oli minulle taiteen ja pedagogiikan tuntua. Päivittäiset toiminnot jaetussa tilassa toisten eläinten kanssa, alkoivat paljastamaan hetkiä, jossa jokin epämääräinen merkitys oli läsnä. Koin olemassaoloni erilaisena, koska toimin jatkuvasti toisten eläinten katseiden alla tai muiden havaitsemistapojen ollessa läsnä. Koin sijaitsevani Bergerin kuvailemassa *ensimmäisessä piirissä* toisten eläinten katseiden alla ja tiedostavani oman toimintani eri tavalla heidän todistaessaan sitä. Vaikka minulla oli vähäiset tai olemattomat keinot tulkita, millaisena toimintani näyttäytyi heille, heidän läsnäolonsa vaikutus minuun oli merkittävä. Mitä he minusta ja toiminnastani ajattelivat? Minkälaisia kysymyksiä toimintani ja läsnäoloni herätti minua tarkkailevissa Tuulispään asukkaissa? Mitä minun asettumiseni heidän maisemaansa merkitsi heille? Tuskin mitään niin mullistavaa, kuin heidän sijoittumisensa minun maisemaani. Sen oivaltaminen tuntui tärkeältä ja muodosti uudenlaisen oletusasetuksen ajattelussani: vaikka työskentelyni tuottama kokemus on minulle käännteentekevä ja mullistava, ei sen keskiössä kuitenkaan ole minä. Keskiössä ovat toiset eläimet, heidän tapansa olla maailmassa sekä sen havaitseminen, mitä se ehdottaa minulle maailmassa olemisesta.

Haluan vielä palata pohtimaan Gert Biestan (2021) *maailmakeskeisen pedagogiikan* kysymystä – *mitä maailma minulta kysyy?* Biesta korostaa, että maailmakeskeisessä pedagogiikassa kysymysten ei tulisi kummuta ajatuksesta, millaista on olla minä, vaan pohjimmiltaan kysymykset ovat aina eksistentiaalisia kysymyksiä, jotka kytkeytyvät olemassaolomme ”maailmassa ja maailman kanssa”⁷ (Biesta, 91). Minulle kysymys ”maailmassa ja maailman kanssa” olemisesta liittyy keskeisesti myös siihen, mitä maailmassa tehdään ja miten siellä toimitaan.

3.2. *Oikeasti* tekeminen

”Suo anteeksi”-ennallistamistalkoiden työskentelyaluetta

Vapaaehtoistyön tekeminen toimi lähtökohtana myös taiteellis-pedagogiselle ajattelulleni. Se selittynee kiinnostuksestani tehdä asioita *oikeasti* osana taiteellis-pedagogista praktiikkaa. Minua on aina kiinnostanut taide, jonka toiminta on jotain *oikeaa* tekemistä, joka on asetettu uuteen kontekstiin. Esimerkkinä voisin mainita *Baltic*

---

⁷ Kirjoittajan suomennos

Circle-festivaalien⁸ yhteydessä järjestetyn tapahtuman *Suo anteeksi - Ennallistamistalkoot*, johon osallistuin syyskuussa 2023. Ennallistamistalkoot ovat osa Baltic Circlen monivuotista *Villin vieraana*-hanketta, ”joka keskittyy progressiivisen ympäristötiedon jalkauttamiseen ja sosiaalisen yhteisön vahvistamiseen ilmastonmuutoksen torjunnassa” (Baltic Circle 25.4.2024). Ennallistamisoppaina toimivat voittoa tavoittelemattoman Osuuskunta Lumimuutoksen vesistö- ja luontokunnostusasiantuntijat. Osuuskunta Lumimuutos muun muassa ennallistaa luonnonelinympäristöjä, jonka vaikutukset ovat merkittäviä sekä ilmasto- että luontoarvojen näkökulmasta. Ennallistamalla soita niiden hiiltä sitovat ominaisuudet palautuvat hiljalleen ja kehityskulkujen palautumisen ansiosta alueiden metsien luontoarvo elpyy. Lisäksi ennallistamalla ojitettuja soita, niiden alapuolisten vesistöjen rehevöitymistä hillitään, kun valumareitit tukitaan ja vesi jää soihin. (Osuuskunta Lumimuutos 25.4.2024.) Meitä osallistujia kehoitettiin katsomaan puhelimiemme karttasovelluksesta satelliittikuvaa alueesta, jota olimme ennallistamassa. Kuvista huomasin, kuinka alue oli viivasuoraan ojitettu. Soita ennallistamalla oja padotaan, jolloin vesi ei enää valu lähistön vesistöihin rehevöittäen ne, vaan jää kosteikon maaperään. Ajan saatossa siis, ennallistamisen myötä, puhelimiemme näytöllä satelliittikuvassa näkyvä ruudukko katoaa.

Toiminnan tasolla suon ennallistaminen sisältää liikkumista kosteassa ja upottavassa metsämaastossa melko pitkiä matkoja. Ennallistamistyö tarkoittaa käytännössä märkien, sammaleisten ja turpeisten maapaakkujen irrottamista maasta pistolapioiden ja jääpihtien avulla sekä patojen tekemistä maapaakkujen avulla. Patoja varten kerättiin myös oksia, jotka hakattiin ojan pohjaan vierä viereen vahvistamaan patoa.

Työskentelimme tunteja pienryhmissä padoten eri kohtia samasta tai eri ojasta. Illan hämärtyessä palasimme majapaikkaamme Vanhaan Väätäseen, jossa illallisen yhteydessä, raskaan työskentelyn jälkeen, keskustelimme Osuuskunta Lumimuutoksen asiantuntijoiden kanssa soiden ennallistamisen ilmastovaikutuksista. Illalla saunoimme vanhassa savusaunassa ja keskustelimme päivän kokemuksista saunan lämmön hyvällä ryvetyneitä ruumiitamme. Kokemus oli minulle kokonaisvaltaisuudessaan,

---

⁸ Baltic Circle on kansainvälinen teatterifestivaali, joka järjestetään vuosittain marraskuussa Helsingissä. Baltic Circle -festivaalia on järjestetty Helsingissä vuodesta 2000 lähtien. Festivaalilla on läpi historiansa ollut vahva suhde aikaan ja paikkaan, pyrkimys puuttua yhteiskunnallisiin epäkohtiin sekä tarve tehdä näkyväksi piilossa olevia rakenteita. (Baltic Circle 12.4.2024)

niin ruumiillisesti kuin ajatuksen tasolla, vaikuttava. Kokemus oli lisäksi taiteellisesti stimuloiva. Muistan pohtineeni suolla sitä, kuinka suo esiintyi ja mikä meidän ihmisten toiminnan merkitys oli tuossa esityksessä. Koin osallistuneeni esitykselliseen vuoropuheluun suon kanssa, jossa vuorotteleva toiminta muovasi sekä sisäistä että ulkoista maisemaa.

Mielenkiintoni ja mieltymykseni esityksiin, joissa saa joko itse tehdä jotain *oikeasti* tai seurata, kun joku muu tekee jotain *oikeasti*, on ollut olemassa pitkään. Tuulispäässä suorittamani opetusharjoittelun aikana kerroin ohjaavalle opettajalleni Maiju Tarpilalle mielenkiinnostani kutsumaani *oikeasti* tekemistä kohtaan taiteen ja taidepedagogiikan kontekstissa. Tuolloin Tarpila esitteli minulle kasvatustieteen filosofi John Deweyn *täyskokemuksen* käsitteen. Aikaisempi mielenkiintoni *oikeasti* tekemiseen taiteellispedagogisena praktiikkana sekä kokemukseni Tuulispäässä työskentelystä asettuivat Deweyn *täyskokemuksen* käsitteen avulla uuteen asentoon.

Täyskokemus

Musiikkikasvatuksen professori Heidi Westerlund ja kasvatustieteiden professori Lauri Väkevä ovat kirjoittaneet teokseen *Taiteen jälki – Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä* (2011) artikkelin *Kasvatuksen taide ja kasvatustieteeseen: Taiteen yleinen ja erityinen pedagoginen merkitys John Deweyn filosofian näkökulmasta*, jossa he tarkastelevat kasvatustieteen filosofi John Deweyn ajattelua taidekasvatuksen näkökulmasta. Dewey tunnetaan Väkevän ja Westerlundin mukaan mm. *learning by doing* -ajatuksen isänä ja filosofina, joka ”pyrki vaikuttamaan konkreettisesti todellisuuteen” (Väkevä & Westerlund 2011, 35). Deweyn ajattelussa teoilla ja toiminnalla on keskeinen osa tiedonkäsityksen ja maailmasuhteen muodostumisessa. Deweylle kokemuksen käsite merkitsee jotain kokonaisvaltaista, joka syntyy ”elävän olennon ja dynaamisen elinympäristön välillä” (Väkevä & Westerlund 2011, 39). Deweyn ajattelussa näiden vuorovaikutus jäsentyy Väkevän ja Westerlundin mukaan ”jatkuva tasapainotilojen ja epätasapainotilojen vaihtelussa, kun kokija ratkaisee kokemuspöytänsä esiin nousevia ongelmia” (mt., 39). Deweyn kehittämä käsite *täyskokemus* kumpuaa arkisesta ongelmanratkaisutilanteesta, jossa ”taiteellisesti kanavoitu esteettinen kokemus – on tulosta vuorovaikutuksesta, jossa kokemuksen tilapäinen epätasapainotila ja sen tuottama epämääräisyyden tunne kanavoidaan uudeksi tasapainotilaksi ja eheyden

tunteeksi ympäristön kanssa” (mt., 41–42). Koen, että Tuulispäässä työskentelyä suorastaan määrittää epätasapainon kokemukset, jotka ovat aiheuttaneet minussa ei-tietämistä ja jotka ovat vaatineet minulta toimintaa siitä huolimatta.

Oikeasti tekeminen vaikutti olevan merkityksellistä myös Tuulispään hanhille. Olin kerran todistamassa, kun työparini Maija Linturi siivosi hanhien kotia. Tuokiota väritti ilmiselvä ristiriita ihmisten, eli minun ja Linturin, ja hanhien, eli Habibin, Henna-Riikan, Hupsun ja Hepsun, yhteistoimintaa koskevien näkemysten välillä. Linturi kirjoittaa tilanteesta näin:

Iltapäivällä minä ja Camilla saimme tehtäväksi siivota hanhien, eli Habibin, Henna-Riikan, Hupsun ja Hepsun huoneen. Hanhet sähisivät ja esittivät uhkauksia, kun menimme liian lähelle, ja silti koko aitaus oli siivottava. Aluksi yritin viestiä hanhille olevani vaaraton menemällä kyykkyyyn ja juttelemalla heille (omasta mielestäni) rauhoittavalla äänellä. Tämä sai heidät vain entisestään kiihtymään, ja Habibin nokkaisuyritykset saivat minut nopeasti perääntymään. Tässä vaiheessa Tuulispään työntekijä Miia tuli tuomaan hanhien ruokaa. Seurasin sivusta, miten hän sähinästä välittämättä käveli suoraan huoneen perälle, ja sai laskea ruuat lattialle häiriöttä.

Päätin kokeilla samaa strategiaa, ja astuin päättäväisesti hanhien sekaan. Uppouduin korostetun keskittyneesti työtehtävääni, eli hanhen kakan skrabaamiseen pinnoilta. Pidin kuitenkin samalla huolen, että minulla oli aina mahdollisuus laittaa jokin objekti – ämpäri tai juomakuppi – minun ja hanhien väliin, ja että hanhilla oli aina tilaa väistää. Päämäärätietoisuuteni ja keskittymiseni suoritettavaan toimintaan tuntui tosiaan rauhoittavan hanhia. Siinä missä alkuperäinen epäröivä ja sovitteleva lähestymiseni oli epäilyttänyt heitä, esiinnyin heille nyt tavalla, joka tuntui tutulta ja ymmärrettävältä. He eivät selvästi kaivanneet minulta muunlaista performanssia tai kommunikaatiota (Linturi 2024c).

Tilanteet, joita on leimannut ei-tietäminen ja toiminnan jatkaminen siitä huolimatta, ovat usein johtaneet tasapainotilojen kokemuksiin. Tilanteissa ratkaisevaa on ollut toisten eläinten toimijuuteen luottaminen sekä heidän ehdotuksilleen herkistyminen. Taiteellis-pedagoginen konteksti on puolestaan asettanut toiminnan transformaation

alueelle, eli se on antanut luvan kokea tilanne toisin ja laajentaa ymmärrystä siitä, mikä on mahdollista. Väkevän ja Westerlundin kuvaus Deweyn täyskokemuksesta, joka ”avaa mahdollisuuden kokea kokemuksen dynamiikka taiteellisesti ja täyteläisimmillään, tuomalla esiin kokijan ja koettavan ympäristön tasapainotiloihin liittyviä täyttymyksellisiä momenteja” (Väkevä & Westerlund 2011, 41) on kokemisen tapa, jota Tuulispään toiset eläimet ovat mielestäni ehdottaneet minulle. Keskeistä niissä on ollut hallinnan tarpeesta luopuminen ja epätasapainotiloille antautuminen. Toisin sanoen, vaikken ole tiennyt mitä tilanteissa tarkkaan ottaen tapahtuu, ja mitä se kullekin osapuolelle merkitsee, olen valinnut luottaa siihen, että tilanteessa olevilla toisilla eläimillä on sellaista tietoa, johon minulla ei ole pääsyä. Olen kuitenkin tiedostamalla sen voinut kunnioittaa heidän ymmärrystään tilanteesta ja olla tietämättömyyteni äärellä, yhdessä heidän kanssaan.

3.3. Kesto praktiikan muotoutumisen ehtona

Ei-tietämisen kanssa operoiva pitkä työskentelyjakso oli opinnäyteprosessistani syntyneiden oivallusten kannalta keskeinen. On huomionarvoista, että Tuulispää on niin lajien moninaisuutensa myötä kuin lukumäärällisesti suuri yhteisö. Tuulispäässä asuu yli 100 eläinyksilöä ja yli 10 eri lajin edustajaa, joten tutustumisprosessille oli mielestäni jo sen takia annettava reilusti aikaa.

Ajattelen, että monilajinen työskentely vaatii pitkää kestoa ja toistoja, jotta kaikilla prosessiin osallistuvilla olisi mahdollisuus tulla toisilleen tutuiksi. Minulle keskeisiksi tutustumiskeinoiksi nousivat ruumiillinen läsnäolo, havaittavaksi tekeytyminen toiminnassa sekä jaettavan tilan käytöstä käytävä neuvottelu. En kuitenkaan tiedä kuinka tutuksi ehdin Tuulispään asukkaille tulla. Oliko viiden kuukauden mittainen työskentelyjakso ja noin kerran viikossa toistuvat vierailut heidän näkökulmastaan riittävä aika tutustumiselle? Kuinka tutustuminen toisilla lajeilla tapahtuu ja miltä se heistä tuntuu? Millaisena toistuvat vierailuni näyttäytyivät Tuulispään asukkaille? Mitä työskentelyajanjaksoni merkitsi heille?

Kokkonen korostaa keston merkitystä työskennellessä ei-inhimillisten toimijoiden kanssa. Kestollisuus on Kokkosen mukaan avainasemassa, jotta ”ei-ihmisten käytöstä ja

olemisen tapoja oppii hahmottamaan” (Kokkonen 2017, 166). Hänen mukaansa ei-inhimillisten toimijoiden havaitseminen ympäristössä ja niiden hahmottaminen on hidasta ja aikaa vievää työtä. Hän korostaa, ettei ei-ihmisten havaitsemiseen ja kanssaolemiseen käytetyn ajan merkitystä tule väheksyä, koska ainoastaan niitä seuraamalla voi oppia ymmärtämään niiden käytöstä ja tapoja. (Kokkonen 2017.)

Kanssakuljeskelu ja kumppanuuslaji

Toiminnallani Tuulispäässä on mielestäni yhteys Kokkosen ajatukseen keston merkityksestä kanssakäymisessä ei-ihmisten, eli minun tapauksessani toisten eläinten kanssa. Lisäksi toimintani laatu ja lähestymistapa muistuttaa mielestäni tutkija-tohtori Virpi Valtosen ajatusta *kanssakuljeskelusta*. Kanssakuljeskelu on yksi Valtosen väitöstutkimuksen keskeisimmistä käsitteistä, jolla hän haluaa ”kuvata sitä arkista liikuskelua, jolla ei ole tavoitteista suuntaa, vaan joka on toimintaa, joka muotoutuu yhdessä toisten eläinten kanssa eläen, yhteistä tilaa ja aikaa jakaen” (Valtonen 2021, 7). Valtonen linkittää *kanssakuljeskelun* feministiteoreetikko Donna Harawayn kumppanuuslajin käsitteeseen (*companion species*), jossa eri lajit muotoutuvat Valtosen mukaan suhteessa toisiinsa vaikuttamisen ja vaikuttumisen kautta. Kumppanuuslajin käsitettä ei Valtosen mukaan tule rajoittaa ainoastaan suhteisiin lemmikkieläimeksi miellettyjen toisten eläinten kanssa, vaan kumppanuuslaji voi hänen mukaansa yhtä hyvin olla ”banaanikärpänen, syksyisessä lehtikompostorissa asustava rotta tai parvekeruukussa kasvattamamme auringonkukka. Jokaisen edellä mainitun elollisen kanssa olemme suhteessa, emmekä olisi sellaisia kuin olemme ilman vuorovaikutusta toisen kanssa” (Valtonen 2021, 7).

Kumppanuuslaji kuvaa myös lajien historiallista yhteismuotoutumista sekä erilajisten yksilöiden kehkeytymistä yhdessä jaetussa arjessa (Kortekallio ym. 2020). Kaisa Kortekallio, Mariia Niskavaara, Hannah Ouramo, Juha Raipola, Tarja Salmela, Ate Tervonen ja Sanna Karkulehto nostavat esille artikkelissa *Ehdotus ihmistä suhteellistavaksi sanastoksi* (2020) kumppanuuslaji -käsitteen harhaanjohtavuuden, mikäli käsite mielletään ainoastaan positiivisesti latautuneeksi. Kortekallion ja kumppaneiden tavoin pidän lajien yhdessä kehkeytymistä keskeisenä kumppanuuslajeista puhuttaessa, jossa yhdessä kehkeytymiseen vaikuttaa niin

myönteisiksi kuin kielteisiksi mielletyt tilanteet, sekä kaikki niiden väliltä (Kortekallio ym. 2020, 87).

Keston merkitys on ollut minulle keskeinen ja suoranainen elinehto toisten eläinten kanssa kehkeytymisen ja siitä kummunneen taiteellis-pedagogisen praktiikan kannalta. Ajattelen, että se liittyy yhtäältä siihen, etten koskaan ennen ole viettänyt niin pitkiä aikoja eläinten, kuten nautojen, hevosten tai kukkojen kanssa, samassa tilassa heidän välittömässä läheisyydessään. Toisaalta työskentelyn pitkä kesto on mahdollistanut minulle toisten eläinten kanssa koettujen tilanteiden hahmottumisen uusien käsitteiden ja niiden tarjoamien näkökulmien kautta. Lukemani teoria ja käytännön työskentely toisten eläinten kanssa ovat prosessin edetessä kytkeytyneet toisiinsa tarjoten minulle uusia tapoja olla maailmassa ja herkistymään sen esittämille kysymyksille. Kokkosen ajattelua seuraten pidän keskeisenä kysymysten esiin nousemisen ja inhimillisen kyseenalaistumisen työskennellessä ei-inhimillisten kanssa (Kokkonen 2017, 163).

Diffraktio, eli tiedon taipuva rakentuminen

Työni keskeisimmät kysymykset, jotka ovat muovanneet suhdettani niin taiteeseen, pedagogiikkaan kuin ihmisenä olemiseen, eivät olisi syntyneet ilman lukuisia työskentelytuntejani Tuulispään toisten eläinten kanssa. Mikään oivallus ei kuitenkaan syntynyt yksittäisestä merkityksellisestä kohtaamisesta, vaan pikemminkin toisiaan vahvistavien kokemusten sarjoista. Siksi käsitykseni tiedon rakentumisesta on myös muuttunut. Keskustellessani kokemuksistani ohjaavan opettajani Virpi Väkkärä (ent. Valtonen) kanssa, hän esitteli minulle *diffraktion* käsitteen. Hän on kehittänyt mielestäni oivaltavan metaforan diffraktiolle, eli tiedon taipuvalle rakentumiselle:

”Varhaiskevällä järvien rantoihin muodostuu ahtojäitä. Tässä ilmiössä jään palaset puristuvat toisiaan vasten, kasautuvat ja pinoutuvat toistensa päälle. Sama aine nestemäisessä muodossa käyttäytyy toisin kohdatessaan rantakivet. Tällöin vedessä kulkevat aallot muuttavat muotoaan, hajoavat ja taipuvat uusiksi aalloiksi, uudeksi liikkeeksi” (Valtonen 2021, 65).

Valtosen metaforassa ahtojäät edustavat vanhan tiedon päälle kasautuvaa, eli *konstruktiivista* tiedon rakentumista, kun taas nestemäisen veden alati taipuva ja uudelleenmuotoutuva luonne kuvaa taipuvaa, *diffraktiivista* tiedon rakentumista.

Oleellista taipuvan, eli *diffraaktiivisen* tiedon rakentumisen uudelleenmuotoutuvassa luonteessa on Valtosen mukaan se, että uudelleen muotoutuakseen tiedon rakentuminen tarvitsee törmäyksiä. Näiden törmäysten, tai kokemusten, kautta ”...tieto rakentuu kaikesta “tielleen osuvasta”, teoriasta, kokemuksista, materiasta, sanoista ja kohtaamisista. Tieto on siis alati taipuvaa, muovautuvaa, rihmastomaista, eikä siinä ole alkuja eikä loppuja” (Valtonen 2021, 65). Koen työskentelyni Tuulispäässä sekä kokemusteni jäsentelyn opinnäytteeksi *diffraaktiivisena* tiedonrakentumisena, ja tämänkin oivalluksen tiedon taipuvasta rakentumisesta tavan koen ensin oppineeni Tuulispään toisilta eläimiltä, esimerkiksi Piipalta.

Piippa 12.1.2024

Suhteeni Tuulispäässä asuviin kalkkunoihin Piippaan, Maire-Annikkiin, Untuvaan ja Marttiin lämpeni hitaasti. Ensimmäisellä kerralla kun siivosin heidän luonaan, olin erehdyksissäni pukeutunut punaiseen takkiin. En tuolloin tiennyt, että punainen väri voi näyttäytyä uhkaavana kalkkunoille. Ymmärsin kuitenkin nopeasti, etenkin Martin elekielestä, että minun oli parasta perääntyä. Vaikka ensikohtaamisen penseys selittyikin (luultavasti) takkini värillä, ja vaikka siitä viisastuneena pukeuduin jatkossa mustaan takkiin, oli minun vaikea löytää tapa olla ja liikkua kalkkunoiden läheisyydessä luontevasti. Tuulispään kalkkunoilla, ja ehkä kalkkunoilla yleisesti (en

ole kohdannut muita kuin Tuulispäässä asuvat kalkkunat) on minun, eli ihmisen, näkökulmasta katsottuna hyvin vieraalta tuntuva ja uhkaavakin patsasteleva ja suhiseva tapa olla ja käyttää tilaa. Ennen kaikkea Martilla on tapana levittää sulkansa ja liikkua hitaasti ja päättäväisesti kohti äännellen omalla, minun korvaani merkillisellä, tavalla. Kärjistyneen ensikohtaamisen seurauksena koin epävarmuutta kalkkunoita kohdatessani. En tiennyt mitä he elekielellään pyrkivät minulle viestimään, kunnes Piippa otti tilanteen haltuunsa. Koin, että Piippa oli huomannut hierron minun ja hänen parvensa välillä ja alkoi toiminnallaan ratkomaan tilannetta. Seuraavilla kerroilla kun olin kalkkunoiden kanssa Piippa ilmaantui aina hyvin lähelle seurailemaan touhujani. Hän kujerteli suloisesti ja palasi rauhallisesti, mutta sinnikkäästi viereeni seurailemaan puuhiani, vaikka peräännyin kerta toisensa jälkeen yrittäen antaa tilaa. Tilaa ja etäisyyttä eivät Piippa tai muutkaan kalkkunat selvästikään kaivanneet ja sen he tekivät minulle selväksi. Lopulta olimme tilanteessa, jossa olin enää vain vähän jännittänyt kalkkunoiden seurassa enkä enää perääntynyt, kun he lähestyivät minua.

Luovuttamalla tilanteen sovittelun Piipalle jännitteinen tilanne raukesi. En tosin tapahtumahetkellä ymmärtänyt tehneeni niin. Toistuvat Piipan fasilitoimat kohtaamiset uudelleen määrittivät kokemukseni kalkkunoista. Kohtaamiset Tuulispään asukkaiden kanssa, joissa koin jotain merkittävää tapahtuneen, eivät saavuttaneet sanallista muotoa tapahtumahetkellä, vaan vasta jonkin ajan kuluttua toistojen ja ajan myötä. Tuulispään asukkaiden seurassa taipuva, eli *diffraktiivinen*, tiedon rakentuminen tuntuu uskottavalta ja ”käy järkeen”. Heidän kanssaan koen, ettei välillämme muodostunut tieto rakennu vain minussa, vanhan tiedon päälle, vaan me uudelleen muotoudumme yhdessä ja samalla meissä oleva tieto saa uuden muodon. Tieto ikään kuin kimpoilee kokemuksissamme muuttaen suhdettamme aikaisemmin elettyyn, nykyhetkeen ja ajatuksiimme tulevasta.

3.4. Ei-tietämisestä avautuva esityksen kehys

Olin siivoamassa Aatun⁹ ja Niksun¹⁰ tallia. Niksu ilmestyi sisälle seurailemaan touhujani. Hän tuli lähelle ja haisteli minua, mutta kun yritin tarjota itseäni Niksulle haistelavaksi, hän perääntyi ja vaikutti hermostuvan. Seuraavaksi hän halusi maistaa takkiani, mutta siihen en itse ollut halukas, joten vetäydyin. Niksu kuitenkin jatkoi lähestymistäni eri tavoin, kääntäen tai ojentaen eri ruumiinosiaan minua kohti. Minä puolestani koitin vuoroin peilata Niksun ehdotuksia toimimalla samoin tai vetäytyen ja antaen tilaa. Lähestyimme toisiamme ehdottaen erilaisia tapoja olla samassa tilassa samaan aikaan, mutta kummankaan ehdotuksista ei löytynyt ratkaisua, joka olisi miellyttänyt molempia. Siispä lähestyimme ja torjuimme aikamme toisiamme, välillä tilasta poistuen ja välillä sinne palaten, kunnes olin lopulta siivonnut tallin ja poistuin kottikärryineni. Kanssakäymisen merkitys jäi mysteeriksi eikä kumpikaan meistä varmaankaan tiennyt, mihin toinen toiminnallaan pyrki tai mitä toistemme toiminnalta toivoimme tai odotimme.

Kuva: Olli-Pekka Jauhiainen

⁹ Aatu on 28.5.2019 syntynyt Shetlanninponi, joka muutti Tuulispäähän joulukuussa 2019. Aatu on mitä rohkein pikku kipinäkavio, joka kohtaa oudot asiat avoimesti ja vilpittömällä uteliaisuudella. (Eläinsuojelukeskus Tuulispää 19.3.2024)

¹⁰ Niksu on noin 8-vuotias poni, jolle heppaseura on elinehto ja joka onneksi sitä saa Aatu-ponin isoveljenä (Eläinsuojelukeskus Tuulispää 19.3.2024)

Tämän kaltaiset nimeämistä hylkivät hetket alkoivat virittämään huomioitani uudella tavalla tilanteissa toisten eläinten kanssa, jotka olin kehystännyt itselleni taiteellis-pedagogiseksi toiminnaksi. Tilanteet, joita en tunnistanut ja joita en voinut ratkaista aikaisemmin omaksumillani toimintatavoilla vihjailivat, että opinnäytteeni esityksellinen kehys oli syntymässä. Olin oman, Linturin ja kutsumieni vieraiden kokemusten kautta ymmärtänyt, että Tuulispää on jo itsessään hyvin erityinen paikka, ja että kohtaamiset Tuulispään asukkaiden kanssa tekevät useimmiten vaikutuksen Tuulispäässä vieraileviin ihmisiin. Tämän selittää osaltaan alussa esittelemäni John Bergerin (1980) ajatus siitä, ettemme nykyään kohtaa toisia eläimiä emmekä elä heidän katseittensa alla. Olen pohtinut koko työskentelyni ajan sitä, mitä taiteellis-pedagoginen kehys mahdollistaa tilanteessa, joka on jo itsessään jotain (tässä tapauksessa vapaaehtoistyö Tuulispäässä). Minkälaisia lisämerkityksiä tällainen kehystäminen voi tuottaa? Mihin sillä voi pyrkiä ja minkälaiset pyrkimykset ovat mielekkäitä ja vastuullisia kaikki osallistujat huomioon ottaen?

Heikko toimijuus

Nämä kysymykset johdattelivat minut pohtimaan inhimillistä ja ei-inhimillistä toimijuutta, ja missä suhteessa ne ovat opinnäytetyössäni? Pyrkimykseni on tuottaa tilallisia ja ajallisia alueita, jossa tapahtuva toiminta liittyy keskeisesti vastavuoroiseen yhdessäoloon ja toimintaan Tuulispään toisten eläinten kanssa. Pyrkimykseni tueksi löysin Tuija Kokkosen *heikon toimijuuden* käsitteen. Kokkosen mukaan sen avulla on (ihmisenä) mahdollista tunnistaa oma toimijuutensa, mutta valita olla toimimatta ja täten heikentämällä omaa toimijuuttaan tehdä tilaa muille (ei-inhimillisille) toimijoille. Kokkoselle *heikon toimijuuden* käytäntöjä ovat mm. ”kyky havaita, valita ja arvostaa kykenemättömyyttä ja tekemättä jättämistä” (Kokkonen 2017, 169). Hänen mukaansa heikkoon toimijuuteen liittyy myös potentiaalisuuksien havaitsemista ja arvostamista pelkkinä mahdollisuuksina, ja kykyä jättää asioita sikseen (mt.).

Ei-tietämisen hetkissä viipyily paljasti minulle, minkälaiset toiminnan muodot voisivat johdatella huomion toisten eläinten ehdottamiin suuntiin, millaiset menetelmät voisivat olla mielekkäitä kaikille lajiin katsomatta ja lisäksi jaettavissa yhden päivän mittaisena esityksenä. Niistä tuli keskeisimpiä käsitteitä opinnäytetyölleni: havaittavaksi tekeytyminen toiminnassa, kutsuille herkistyminen ja tarkkailu. Käsittelen näitä

tarkemmin luvussa 4. Nyt ajattelen, että monilajinen esitystaidepedagoginen praktiikka on nimensä mukaisesti juuri monilajista, joka voi olemisen ja kokemisen moninaisuuden lisäksi sisältää monilajisia taidekäsityksiä.

Toisten eläinten estetiikka ja taidekäsitys

Työskentelyni pohjavireenä ja toistuvasti mieleeni palaava pohdinta on ollut, millainen on toisten eläinyksilöiden esteettinen kokemus? Entä millaista on toisten eläinyksilöiden taide tai käsitys taiteesta? Näiden kysymysten esittäminen on tuntunut hankalalta ja latautuneelta. Ajattelen sen johtuvan siitä, että taidetta on pidetty yhtenä viimeisistä vain ihmisille varatuista kokemuslinnakeista. Jessica Ullrich (2019) pohtii aihetta artikkelissaan *Animal Artistic Agency in Performative Interspecies Art in the Twenty-First Century*. Lajienvälinen taide perustuu Ullrichin mukaan parhaimmillaan dialogiseen, kunnioittavaan ja vastavuoroiseen toimintaan toisten eläinten kanssa, jossa heidät nähdään taiteen tekijöinä, ja heidän luovuutensa asetetaan taiteen keskiöön (Ullrich 2019). Ullrich esittää, että tällaisen suhtautumistavan seurauksena myös ihmis-eläin-jako tulee horjutetuksi, kun lähtökohtaisesti ihmiskeskeisellä taiteen alueella kyseenalaistetaan yksinomaan ihmiselle mielletty kyvyt kuten, esteettinen ilmaisu ja taiteellinen toimijuus (mt., 72). Voisiko esteettinen kokemus ja -ilmaisu siis olla läsnä Oskun¹¹ mutakylvyssä kesähelteellä tai Nunnun¹² kirmatessa kesälaitumelle, tai kun Archie¹³ seisoo pitkiä aikoja pihaton laidalla katse kaukaisessa metsänrajassa?

Olen merkityksen kokemuksista huolimatta aika ajoin suhtautunut epäilevästi ajatukseen siitä, että yksinkertaisesti kutsumalla työskentelyäni Tuulispäässä vastavuoroisessa toiminnassa toteutuvaksi taiteellis-pedagogiseksi praktiikaksi, tosiasiaa tekisi siitä sellaista. Kokkonen puhuu ihmisten evolutiivisesta potentiaalisuudesta keskustella myös muiden kuin ihmisten kanssa. Kokkonen mukaan tätä potentiaalia kuitenkin arkaillaan käyttää, koska ele tulisi samalla horjuttaneeksi hierakkisoivaa ja toiseuttavaa suhdettamme toisiin eläimiin, eliöihin – kaikkiin muihin,

¹¹ Osku on vuonna 2012 syntynyt kesy villisikakarju, joka muutti Tuulispäähän vuonna 2013. Osku rakastaa ruokaa ja rapsutuksia. (Eläinsuojelukeskus Tuulispää 5.4.2024)

¹² Nunnun on vuonna 2013 syntynyt kyyttö-rotuinen härkä, joka muutti Tuulispäähän vuonna 2014. Nunnun on rauhallinen, mutta lujatahtoinen. Nunnulla on isot, surumieliset silmät ja Nunnun olemuksesta tulee mieleen Nalle Puhista tuttu Ihaa-aasi. (Eläinsuojelukeskus Tuulispää 5.4.2024)

¹³ Archie on vuonna 2007 syntynyt entinen menestynyt ravuri, joka uransa päätyttyä päätyi ensin Maltalle mutta pääsi onneksi viettämään ansaittuja eläkepäiviä Tuulispäähän heinäkuussa 2020. (Eläinsuojelukeskus Tuulispää 28.4.2024)

kuin itsemme kaltaisiin muihin ihmisiin (Kokkonen 2017). Kokkonen ajatukseen nojaten valitsen luottaa keskustelevan asenteen mahdollistamaan yhteistyön potentiaaliin. Pysin toiminnan, yhteisen tilan ja ajan jakamisen kautta tunnistamaan alueita, joissa ihmisten ja toisten eläinten välinen jako saa, ja pitääkin horjua. Siksi päädyn ajatuksen tasolla muodostamaan seuraavat teesit: Suhtaudun työskentelyyn Tuulispäässä vastavuoroisena, jossa minä yhdessä Tuulispään asukkaiden ja Linturin kanssa muodostamme yhteistyöhön perustuvan työryhmän. En suhtaudu Tuulispään asukkaisiin objektiivisina ihmisosallistujien kokemusten mahdollistajina vaan taiteellis-pedagogisina toimijoina. Taiteellis-pedagoginen praktiikka muodostuu tässä vastavuoroisessa suhteessa. En tee esitystä Tuulispään asukkaista vaan teemme yhdessä esityksen, jossa me kaikki olemme niin tekijöitä kuin osallistujia. Nämä teesit ovat pyrkimyksiä, joiden toteutumista pyrin jatkuvasti arvioimaan toiminnassa. Ajatus ja pyrkimys eivät ole takeita sen toteutumiselle, mutta ne voivat mielestäni toimia lähtökohtina vastavuoroiselle toiminnalle, jota kutsun monilajiseksi esitystaidepedagogiseksi praktiikaksi. Tuulispään ehdottamaan toimintaan sitoutuminen, jatkuva fyysisen ja vaihtelevasti raskaan, suorittavan työn tekeminen, sään armoille antautuminen ja mikä tärkeintä, jatkuvasti toisten eläinten kanssa oleminen ovat muuttaneet ymmärrystäni esityksen ja taidepedagogiikan mahdollisuuksista peruuttamattomasti.

3.5. Kohti esitystä

Maisteriopintojeni toisen lukuvuoden alussa tartuin melko intuitiivisesti mahdollisuuteen tehdä opinnäyte, joka sisältää taiteellisen tarkastettavan osuuden. Se tuntui mahdollisuudelta, johon kannatti tarttua, vaikka se tarkoitti myös epämukavuusalueelle astumista. Vuoden 2024 alussa, kun toinen opetusharjoittelu oli suoritettu ja olin siirtynyt tekemään opinnäytettäni, tuli ajankohtaiseksi myös opinnäytteen taiteellinen osuus. Aluksi ahdistuin ajatuksesta, koska koin, ettei sitä mitä olin Tuulispäässä kokenut voisi mitenkään kertaluontoisesti mahdollistaa muille. Kuinka voisin tiivistää yhteen päivään sen, mihin itselläni oli ollut 20 kertainen aika laskeutua? Kuten olen edellisissä luvuissa kertonut, kokemuksiani Tuulispään toisten eläinten kanssa pohjustaa koko elämäni mittainen kipuileva suhde toisiin eläimiin, melkein koko elämäni mittainen suhde taiteeseen sekä reilun vuosikymmenen suhde sen

opettamiseen. Lisäksi koen työtä määrittävän jokin kosmiselta tuntuva momentum, joka juuri nyt sysäsi prosessin liikkeelle. Toisin sanoen koen, että prosessiin on latautunut valtavat paineet. Suurin pelkoni on, että aihe, jota pidän omaa kokemustani tärkeämpänä, hautautuu omissa kokemuksissani piehtaroinnin alle avautumatta kenellekään muulle. En missään vaiheessa ollut huolissani siitä, etteikö Tuulispäässä työskentely yhdessä sen asukkaiden kanssa olisi merkityksellistä kutsumilleni osallistujille. Huoleni liittyi pikemminkin siihen, avautuisiko vielä kehkeytyvässä oleva esityksellinen kehys, jossa pyrkimyksenäni oli tunnistaa Tuulispään eläinten ehdottamaa näkökulmaa ja toimintaa esityksen ja taidepedagogiikan kontekstissa? Sekä taiteen tekemiseen että oman kokemuksen jakamiseen liittyy aina riski. Uteliaisuuteni oli silti pelkoani suurempi ja päätin Tuulispään toisten eläinten ja Linturin kanssa ja heidän rohkaisemanaan tehdä *Välillä*-esityksen.

Ajattelen esitystä taiteellis-pedagogisena toiminnan kehyksenä, jossa piilee transformaation mahdollisuus. Siinä missä ennen ajattelin, että esitys on työskentelyn lopputulos, olen nyt kiinnostuneempi siitä, kuinka esitys toimii toiminnan kehyksenä ja muotoutuu toimijoiden välillä. Tämä mielenkiinnon siirtymän on pannut liikkeelle opettajani, teatteripedagogi Riku Saastamoisen (2024) kehittämä *esityskeskeinen pedagogiikka*. Esityskeskeisen pedagogiikan praktiikassa esitys asettuu (teatteri)opetuksen keskiöön. Saastamoisen mukaan esityskeskeinen pedagogiikka operoi havainnon-, toiminnan-, taiteellisen yhteismuotoutumisen- ja praktiikkaan luottamisen alueilla. Esitystä ei nähdä harjoiteltuna lopputuloksena vaan työskentelyn muotona, jossa edellä mainittuja toiminnan muotoja harjoitetaan. (Saastamoinen 2024, 125.)

Itseään muotoileva vuorovaikutuskierto ja yhteismuotoutuminen esityksessä

Lajienvälisessä esityksessä on usein kyse ihmisenäkökulman häivyttämisestä ja huomion suuntaamisesta ei-ihmisten näkökulmaan. Tätä voi lähestyä pohtimalla esityksen tapahtumallista luonnetta ja esitykselle keskeistä katsojan ja esiintyjän välistä suhdetta, sekä minkälaista esiintyjien ja katsojien välistä vuorovaikutusta esitys ehdottaa.

Teatterintutkimuksen professori Erika Fischer-Lichten mukaan teatteri on esteettis-sosiaalinen taidemuoto (Fischer-Lichte 2008). Kirjassaan *Transformative Power of Performance – a new aesthetics* hän perustelee kantansa viittaamalla katsojien ja

esiintyjien välillä muodostuvaan niin kutsuttuun autopoieettiseen, eli itseään muotoilevaan, vuorovaikutuskiertoon (*autopoietic feedback-loop*), jonka mahdollistaa esiintyjien ja katsojien ruumiillinen läsnäolo (Fischer-Lichte 2008). Saastamoinen puolestaan kuvailee autopoieettisuutta teatteriesityksen kontekstissa esiintyjien ja katsojien välisenä suhteena, joka muodostuu esityksen tapahtumapaikaksi esityksen kuluessa (Saastamoinen 2024, 210). Lisäksi Fischer-Lichten mukaan vastaparit, kuten subjekti-objekti, katsoja-esiintyjä, vastaanottaja-lähettiläjä, voivat ainakin hetkellisesti kyseenalaistaa esityksen kehityksessä sen vuorovaikutuksellisen ja tapahtumallisen luonteen takia (Fischer-Lichte 2008, 17).

Olen kantanut opintojeni ensimmäisestä syksystä lähtien mukani Karen Baradin (2007) nimeämää *intra-aktion*-käsitettä. Virpi Väkkärän (ent. Valtonen) (2022), taidekasvattaja ja tutkijatohtori Henrika Yliriskun (2021) ja kasvatustieteiden dosentti Pauliina Raution (2014) tulkintaa seuraten ymmärrän Baradin *intra-aktion*, eli *yhteismuotoutumisen*¹⁴, materiaalin ja kielen yhteenkietoumana, jossa eettistä, ontologista (olemista) ja epistemologista (tietämistä) ei voi erottaa toisistaan. Intra-aktio avautuu minulle rinnastamalla käsite interaktion, eli vuorovaikutuksen käsitteeseen. Rautio avaa interaktion ja *intra-aktion* eroja seuraavasti:

”Vuorovaikutuksessa (interaktiossa) itsenäisten entiteettien ajatellaan vaikuttavan toisiinsa vuorotellen, mikä tarkoittaa, että kullakin entiteetillä on kohtaamista edeltävä, itsenäinen olemassaolon muoto. Intra-aktiossa keskinäisriippuvaiset entiteetit oletetaan päinvastoin yhteismuotoutuvan yhtäaikaisen toiminnan kautta: eli syntyvän tietynlaisiksi kohtaamisen seurauksena”¹⁵ (Barad Raution mukaan 2014, 462).

Pohdin, miten Baradin *intra-aktion* käsite asettuisi Fischer-Lichten esityksen autopoieettiseen vuorovaikutuskiertoon. Mitä katsojalle ja esiintyjälle tapahtuu, jos heitä ei alun alkaenkaan ole vaan he yhteismuotoutuvat yhtäaikaisen toiminnan kautta? Ja mitä katsojan ja esiintyjän yhteismuotoutumiselle merkitsee se, että he edustavat eri eläinlajeja ja omaavat toisistaan poikkeavia ja toisilleen tuntemattomia tapoja olla maailmassa ja kokea se? Löydän itseni käsiteiden ja kokemusten rajamaastosta, joka saa

¹⁴ Teoksessa ”Muokattu elämä – teknotiede, sukupuoliisuus ja materiaalisuus” (toim. Sari Irni, Mianna Meskus ja Venla Oikonen) tutkijat ehdottavat *intra-aktion* suomenkieliseksi käsitteeksi yhteismuotoutumista. Myös *kehkeytyminen*-käsitettä käytetään toisinaan.

¹⁵ Kirjoittajan suomennos

kainaloni hikoamaan ja suuni kuivumaan. Rämpiminen kiteytyy kysymykseen – millainen on monilajinen, yhteismuotoutuva esityspraktiikka ja voisiko se haastamalla vastapareja, kuten katsoja-esiintyjä, subjekti-objekti, ihminen-eläin, haastaa ihmiskeskeisyyttä suuntaamalla huomiota ei-inhimilliseen näkökulmaan?

Näistä kokemuksista ja niistä kummunneista ajatuksista kehkeytyi lopulta esitys, jonka nimeksi valikoitui *Välillä*. Nimessä minua viehätti sanan eri merkitykset, jotka kuvailevat myös sitä, mistä työskentelyssä on ollut kyse: *välillä* jotain tapahtuu, ja yleensä se tapahtuu joidenkin *välillä*.

3.6. Välillä-esityspäivä

Performance does not precede, but is produced by the encounter—dancer and pig co-create each other (Cull Ó Maoilearca 2019, 8).

Osallistujat

Välillä-esitys esitettiin keskiviikkona 6.3.2024 Eläinsuojelukeskus Tuulispäässä Somerolla. Esitykseen osallistui Tuulispään toisten eläinten lisäksi 9 ihmisosallistujaa, jotka koostuivat esityksen työryhmästä, eli minusta, Maija Linturista ja Olli-Pekka Jauhiaisesta, joka taltioi esityksen, sekä opinnäytetyöni kahdesta tarkastajasta, ohjaavasta opettajastani, koulutusohjelmani johtajasta sekä kahdesta muusta osallistujasta, joista toinen oli ensi kertaa ja toinen oli kolmatta kertaa Tuulispäässä.

Pohdin pitkään keitä kutsuisin esitykseen. Osallistujien lukumäärä määräytyi tila-auton paikkojen mukaan. Lisäksi yli puolet paikoista piti varata työryhmälle (3 paikkaa), tarkastajille (2 paikkaa) sekä ohjaavalle opettajalleni (1 paikka). Jäljelle jäävien kolmen paikan osalta kohdistin kutsun teatteri- ja tanssiopettajan maisteriopiskelijoille sekä molempien koulutusohjelmien opettajille. Vaikka moni oli kiinnostunut osallistumaan, näistä kutsutuista yksi opettaja ilmoittautui. Uskon sen johtuvan ennen kaikkea siitä, että esityksen ajankohta ja kesto olivat haastavat. Yhteinen lähtö Tuulispäähän tapahtui klo 7 aamulla ja esitys kesti klo 16.30 asti iltapäivällä, jolloin palasimme takaisin esityksen lähtöpisteeseen. Esitykseen ilmoittautui kuitenkin yksi osallistuja, joka oli

käynyt kanssamme Tuulispäässä pari kertaa aikaisemmin sekä yksi ensikertalainen, joka oli kuullut työskentelystäni Tuulispäässä yhteisen ystävän kautta ja halusi tulla mukaan. Harkitsin kutsun avaamista laajemmalle yleisölle, esimerkiksi Taideyliopiston viestinnän kautta, mutta pidätydyin tekemästä niin osin siksi, että esityksen valmisteluun liittyi paljon käytännön järjestelyjä, jotka hoidimme Linturin kanssa kahdestaan, enkä näiden tehtävien lisäksi jaksanut hoitaa tapahtuman markkinointia. Toinen syy oli esityksen kokeileva ja toiminnallinen luonne ja siitä kumpuava vastuun tunne, jota koin osallistujia, eli Tuulispään asukkaita ja ihmisvieraita kohtaan. Koska *Välillä* esitettiin ensimmäistä kertaa, ja koska esitys on vasta toinen lajienvälinen esitys, jota olen ollut mukana tekemässä, koin tärkeäksi jonkin tasoisen yhteisymmärryksen esityksen ja siihen osallistumisen laadusta, jotta toiminta olisi turvallista kaikille ja että esityksen kehyksessä toimiminen olisi mahdollista kaikille.

Matka

Olin vuokrannut tila-auton tapahtumaa varten, jota ajoin itse, koska olin työryhmäni ainut jäsen, jolla on ajokortti. Tehtäväni kuskina teki minusta esityksen matkaosuuksilla hieman merkillisen kuljettajahahmon, joka istui selin muuhun ryhmään nähden primääritehtävään, eli ajamiseen, keskittyen. Olin irrallaan muusta ryhmästä enkä kuullut suurinta osaa matkustamon puolella käydystä keskustelusta.

Minä toivottamassa osallistujat tervetulleiksi esitykseen
Kuva: Olli-Pekka Jauhiainen

Ajomatka oli ajallisesti jaettu kolmeen osaan, josta ensimmäinen puoli tuntinen oli varattu heräilylle ja rauhalliselle tilanteeseen asettumiselle. Olimmehan lähteneet liikkeelle klo 7, ja osallistujat olivat lähteneet jo paljon aiemmin kodeistaan ehtiäkseen kokoontumispaikalle seitsemäksi. Osallistujille tarjoiltiin kahvia ja pientä purtavaa matkan aikana. Kun puoli tuntia oli kulunut, saivat osallistujat kuunnella äänitteen, jonka olimme Linturin kanssa etukäteen kirjoittaneet ja jonka olin äänittänyt Tuulispäässä esitystä edeltävällä viikolla.

Äänitteen kuuntelun jälkeen kerroimme hieman käytännön ohjeita päivään liittyen, sekä kerroimme ehdotuksemme kolmesta olemisen- ja huomion suuntaamisen tavasta, joiden varaan esitys kokemuksen kehyksenä nojasi. Ensimmäinen oli ajatus siitä, että vapaaehtoisvuoroon kuuluvien työtehtävien kautta *tulemme tehneeksi itsemme havaittaviksi* Tuulispään asukkaille. Toinen oli *kutsuille herkistyminen* ja päätökset vastata niihin tai torjua ne, ja kolmas oli *tarkkailijaksi asettuminen*. Kerroin tarkemmin näistä kolmesta näkökulmasta alaluvuissa 4.1, 4.2 ja 4.3.

Toiminta ja kohtaamiset

Saavuttuamme Tuulispäähän ja valmistauduttuamme päivän tehtäviin tapasimme kyseisen päivän aamuvuorossa työskentelevät eläintenhoitajat sekä Tuulispään perustajan Piia Anttosen, joka kertoi lyhkäisyydessään Tuulispään tarinan. Tämän jälkeen aloitimme päivän työt. Jakauduimme pienempiin ryhmiin, joista yksi ryhmä meni siivoamaan metsähevosten, eli Jutan, Laran, Kallen, Lassen, Mikin ja Iiron, tallia sekä pussittamaan heinää. Toinen ryhmä ryhtyi siivoamaan pihapiirin pihattoa samalla, kun osa vuohista, eli Anselmi, Aprilli, Uni, Justiina, Naku, Rusetti, Pablo ja Bella seurailivat touhujamme ja osallistuivat toimintaan. Olin itse osa tätä ryhmää, ja huomasin, kuinka esityksen kehys yhdistettynä toimintaan alkoi tuottamaan esityksellisiä kohtaamisia. Myös auringon valo loi oman elementtinsä kuviin, jotka alkoivat syntyä. Etenkin Anselmi viihtyi auringon tarjoamassa valokeilassa ja vaihtoi paikkaansa suhteessa valoon, lämpöön ja uusiin ihmisvieraisiin.

Anselmi auringossa

Kuva: Olli-Pekka Jauhiainen

Yksi ihmisosallistujista kiinnitti huomiota Anselmiin, joka oli hakeutunut aivan tallin seinän viereen ja painanut otsansa tallin seinää vasten. Anselmin selkä ja takapuoli osoittivat kohti pihaa. Ihmisosallistuja otti saman asennon kuin Anselmi nojaten otsaansa seinää vasten. Osallistuja kertoi jälkikäteen, että tuossa asennossa aurinko, joka paistoi kirkkaalta taivaalta tuona päivänä, lämmitti mukavasti takapuolta eikä se olisi välttämättä tullut mieleen ilman Anselmin asennon kokeilemistä käytännössä.

Ihmisosallistujat saivat lisäksi useita kontaktikutsuja etenkin Bellalta ja Justiinalta, mitkä johtivat sekä rapsutustuokioihin että kevyisiin puskuihin ja niiden väistämisiin. Vietimme myös hetken sikojen luona seurailleen, kun Papu ja Saara tonkivat olkia etsien syötävää samalla kun Osku, Siiri ja Lilli nukkuivat kylki kyljessä olkien alle peiteltyinä. Myöhemmin siivosimme sikojen pihaa, ja mielikuva sisäpuolella olevista, nukkuvista, sioista kulki hengitykseni mukana. Maa oli alkanut paljastua lumen alta ja sikojen tonkimat maasta töröttävät juurenpätkät muistuttelivat sikojen ensisijaisesta tavasta olla maailmassa kärsänsä kautta, mikä on ihmiselle niin kovin vierasta.

Osku, Papu tai Lilla ja Saara tai Siiri päivänunilla
 Kuva: Olli-Pekka Jauhiainen

Osa ryhmästä erkaantui siivoamaan pupulaa, eli Vanun, Rumpalin, Jalon, Petteriinan sekä muiden citykanien kotia, kun taas toiset kävivät siivoamassa ponien, eli Niksun ja Aatun, sekä lampaiden Runon, Unelman, Lapasen, Viton, Elovenan ja Unnan talleja. Lisäksi kaksi ihmisosallistujaa pilkkoivat sikojen tuoreruuat iltapäivän ruokintaa varten. Aamupäivän rupeaman päätteeksi kokoonnuimme *ylävuohien*, eli Uljaksen, Lumikin, Bambin, Saiman ja Unin, sekä kettujen, eli Nuppusen, Lumin ja Viiman aitausten tuntumaan oleilemaan ja seuraamaan toistemme puuhia. Osa meistä katseli, kun kolme vuohista hyödynsivät ovea auki pitävää narua raaputtaakseen päätänsä sarviensa takaa. Yhdellä ihmisosallistujalla oli erityiseltä vaikuttava hetki uusimman kettutulokkaan Nuppusen kanssa, joka tuli aivan aidan tuntumaan olemaan. Nuppunen asustaa toistaiseksi kettuaitauksen talon puoleisessa aitauksessa ja kaksi muuta kettua, Viima ja Lumi, sen toisessa päässä. Jako tarjoaa ketuille rauhaa tutustua toisiinsa ensin aidan läpi, ennen koko tarhan avaamista kaikkien jaettavaksi. Viima-kettu oli tullut omalle puolelleen aivan aitauksia erottavan aidan luokse tarkkailemaan Nuppusta. Nuppunen ei tuossa hetkessä uskaltanut Viiman lähelle, mutta katseita vaihdettiin. Ihmisosallistuja tuli osaksi Viiman ja Nuppusen katseiden (ja epäilemättä hajujen) avulla käytyä uteliasta kanssakäymistä.

Puolilta päivin söimme keittolounaan taukotilassa. Olin valmistanut tomaattisen linsseikon, jonka kanssa tarjosimme leipää ja levitteitä. Lounaan päätteeksi joimme kahvit, jonka kanssa oli tarjolla suklaata.

Lounastauon jälkeen osa ihmisosallistujista autoivat siirtämään olkipaaleja pihalta varastoihin. Tämä tehtävä oli luultavasti päivän fyysisesti raskain ja auringon lämmittäessä tuli niin kuuma, että takki piti riisua. Tuossa hetkessä koin ensimmäistä kertaa tänä vuonna, että kevät on saapunut. Luonnonvaraiset linnut vahvistivat kokemustani viserryksellään ja sirkutuksellaan, joka loi päivään erityisen valon ja toiveikkuuden sävyn. Olkipaalien siirtelyn jälkeen kävelimme nautojen pihaton luokse ja siivosimme sen sisä- ja ulkopuolelta sekä lisäsimme heinää häkkiin. Tuulispään työntekijät hoitivat nautojen ruokinnan. Nautojen luona koin, että aikaa oli taas kaikkien ehdotettujen näkökulmien ottamiseen ja nähdäkseni monet ihmisosallistujat niin tekivätkin. Osa ihmisosallistujista valitsi olla aitauksen sisäpuolella nautojen kanssa, kun taas toiset valitsivat pysytellä aidan toisella puolella. Molemmilla puolilla tapahtui sekä työtehtävien tekemistä että kutsuihin vastaamista tai niiden torjumista sekä tarkkailua. Naudat hyvästeltyämme kuljimme takaisin Tuulispään pihapiiriin ja olimme mukana, kun minisiat, eli Fanny, Sulo, Frank ja Stella ruokittiin. Seurasimme myös, kun ketut Viima, Nuppunen ja Lumi saivat iltapäiväruokansa. Viipyilimme vielä hetken Tuulispään pihapiirissä päivän tuottamia kokemuksia tunnustellen. Itse koin suurta haikeutta ja luopumisen tuskaa, vaikka tiesinkin, ettei Tuulispäässä työskentely tule osaltani koskaan lopullisesti päättymään. Lopulta valmistauduimme paluumatkaa varten ja lähdimme ajamaan kohti Tapiolaa.

Kotimatka

Paluumatkalla aikataulurakenne oli menomatkan kaltainen, eli ensimmäinen puoli tuntia varattiin rentoutumista, lepoa ja välipalaa varten. Puoli tuntia ajettuamme avasimme keskustelun, jossa tarjosimme mahdollisuutta jakaa kokemuksia työskentelystä ehdottamiemme kolmen olemisen ja huomion suuntaamisen tavan kanssa. Avauksesta virisi moninäkökulmainen keskustelu, josta tosin kuulin vain murto-osan koska istuin selin suhteessa ryhmään enkä nähnyt kenenkään kasvoja. Se, mikä korviini kantautui, kertoi minulle päivän ja ehdottamieni olemisen- ja huomion suuntaamisen tavan tuottaneen paljon keskenään erilaisia kokemuksia ja niistä viriäviä pohdintoja. Kuulin,

että joku oli kokenut olleensa pyhyiden äärellä katsellessaan nautoja. Toinen pohti aitojen moninaisia merkityksiä samanaikaisesti sisälleen telkeävinä, että suojaavina, turvaa tarjoavina rakenteina – ketä itseasiassa suojataan ja keneltä? Kolmas osallistuja kertoi kuinka Tuulispään asukkaiden suhtautumistapa oli näyttäytynyt hänelle enimmäkseen välinpitämättömältä tai kenties osallistujan tarjoamat palvelukset olivat olleet ihan ok. Minua ilahdutti paluumatkan keskustelussa esille nousseet keskenään ristiriitaisetkin kokemukset, koska minulle se kertoo yhtäältä siitä, että esityksen kehys on mahdollistanut erilaiset kokemukset ja toisaalta siitä, että tilanne salli niiden jakamisen ja keskusteluun tuomisen. Ilman kotimatkan keskustelua koen, että hyvin olennainen osa siitä, mihin esityksellä pyrin, olisi jäänyt pimentoon. Myös oma, täysin uudenlainen roolini tapahtuman koollekutsujana, tuntui samanaikaisesti vieraalta mutta oikealta. Koin mahdollistaneeni osallistujille jotain merkityksellistä syväskeltamalla omiin kokemuksiini ja niiden kautta luomalla tilan, ajan ja kehyksen, jossa muiden on mahdollista kokea jotain täysin omaa, joka ei kuitenkaan liity omaan kokemukseeni millään (ilmeisellä) tavalla.

Kehystämisen merkitys

Olen ajatellut paljon sitä, millaisen kokemushorisontin *Välillä*-esitys avaa erilaisille kokijoille. Olisi valtavan kiinnostavaa tietää, millä tavalla esitys näyttäytyy jokaiselle siihen osallistuvalla – ihmiselle tai toiselle eläimelle? Ajattelen, ettei toisen kokemuksen tavoittaminen ole mahdollista riippumatta siitä, mitä eläinlajeja kokija edustaa. Jokaisen yksilön tapa kokea maailma poikkeaa joka tapauksessa toisen tavasta kokea se. Sama pätee mielestäni myös mahdollisuuden tavoittamiseen toisen kokemus esityksestä. Jokainen kokee sen erilaisena, koska esitykseen osallistumisen kokemus törmäilee oman eletyn elämän kanssa taivuttaen sitä, ja kokijaa, joksikin toiseksi. Kuinka siis kehystää jokin itselle merkityksellinen kokemus tavalla, joka sallii muiden luoda siihen oma suhde ja omat merkityksensä? Kuinka luoda kehys, joka ei ole liian väljä, jolloin osallistuja jää kokemustensa kanssa heitteille, koska tilanne ei tarjoa riittävästi kiinnittymispintoja? Ja kuinka luoda riittävän väljä kehys, jossa osallistuja voi aidosti luoda omat merkityksensä kyseistä kehystä vasten?

Välillä-esityksen tekeminen kirkasti minulle, mihin suuntaan haluan taiteellispedagogista praktiikkaani kehittää. Esityksellinen kehystäminen voi mielestäni olla

myös vieraanvaraisuuden ele, jossa tila ja aika valmistellaan toisen eläimen tai ihmisen kokemusta varten. Tuija Kokkosen esityspraktiikassa *vieraanvaraisuuden* käsitteen lähtökohtana on havaitseminen ja huomion suuntaaminen. Kokkosen mukaan havainnon suuntaaminen sen reunamille voi tehdä tilaa ei-inhimillisille kanssatoimijoille. Vieraanvaraisuus sisältää ajatuksen siitä, että ei-inhimillisiä kanssatoimijoita ”ei lähtökohtaisesti representoida tai edusteta, vaan havaitsemisen prosessissa tila avataan toisille, toisten kanssa ollaan, toimitaan, keskustellaan, kyseenalaistutaan” (Kokkonen 2017, 186). Koen Kokkosen ajatuksen vieraanvaraisuudesta innoittavana ja se on tarjonnut minulle uudenlaisen tavan käsittää esitys, jossa pedagogiikka on erottamaton osa. *Välillä*-esityksen myötä koen paikallistuvani opinnäytetyöni lähtökohtaisen kolmion – toisten eläinten, esitystaiteen ja taidepedagogiikan – välisyyteen, jossa muotoudutaan yhdessä joksikin uudeksi. Olen löytämässä taiteellis-pedagogisen praktiikkani.

4. AITOJA PUSKEMASSA

Kaikki olennaisimmat asiat olen luullakseni havainnut havaintokentän reunoilla, kun en ole katsonut minnekään, tai kaikkea (Kokkonen 2017, 162).

Aprilli ja Naku puskuhommissa 23.1.2024

Esitys toiminnallisena kehyksenä oli minulle tapa jakaa Tuulispäässä toteuttamaani työskentelyprosessia. Siinä keskeisiksi käsitteiksi muodostuivat *havaittavaksi tekeytyminen toiminnassa, kutsuille herkistyminen ja tarkkailu*. Näkökulmien lähtökohtana oli jatkuva toisten eläinten katseiden alla toimiminen. Tiedostan, että katseen alla on riittämätön tapa ilmaista tapaa, jolla Tuulispään asukkaat tiedostivat läsnäoloni. Näköaistiin viittaaminen on mielestäni ihmiskeskeinen näkökulma ottaen huomioon, ettei se ole kaikille eläimille ensisijainen aisti. Käytän kuitenkin katseen käsitettä viitaten Bergerin (1980) ajatukseen toisten eläinten katseiden alla toimimiseen, vaikka tarkoitan sillä havaittavana olemista.

Seuraavaksi kerron tarkemmin jo aiemmin tekstissä mainitsemistani kolmesta olemisen- ja huomion suuntaamisen tavasta, joita ehdotimme myös *Välillä*-esityksen osallistujien näkökulmiksi. Olen tietoisesti päättänyt syventyä niihin vasta esitystä kuvailevan luvun jälkeen korostaakseni sitä, että ne edustavat työssäni enemmän johtopäätöksiä kuin menetelmiä päästä johtopäätöksien äärelle. Koen *Välillä*-esityksessä ehdotetut kolme olemisen- ja huomion suuntaamisen tapaa edustavan keskeisimmin sitä, mitä

Tuulispään toiset eläimet ovat ehdottaneet tämän opinnäytetyön taiteellis-pedagogiseksi praktiikaksi. Lisäksi pyrin niistä kirjoittaessani korostamaan Tuulispään toisten eläinten roolia kanssataiteilijoina- ja pedagogeina praktiikan muotoutumisprosessissa ja siten antamaan kunnian heille, joille se mielestäni kuuluu.

4.1. Havaittavaksi tekeytyminen toiminnassa

Kun aloitin työskentelyn Tuulispäässä koin esittäväni, melko epävakuuttavasti, jonkinlaista maatilalan työntekijää/eläintenhoitajaa/vapaaehtoistyöntekijää. Tehtävät olivat minulle vieraita, työvälineiden käyttö ei tuntunut luontevalta enkä tuntenut paikkoja. Samalla lukuisat silmäparit tarkkailivat minua ja toimintaani. Tulin erityisen tietoiseksi minua seuraavista silmäpareista, kun työskentelin ensimmäistä kertana lintujen talossa, eli niin kutsutussa *Kukkolandiassa*.

Peräkammarin kukot ja minä 8.11.2023

Tuulispäässä asuu lukuisia lintuja, enimmäkseen kukkoja. He asuvat omassa rakennuksessaan, jota kutsutaan harhaanjohtavasti Kukkolandiaksi. Entisessä parsinavetassa ja sitä ympäröivissä ulkotarhoissa asuu nimittäin kukkojen lisäksi muutama kana, pieni kalkkunaparvi, neljä hanhea sekä muutama sorsa ja ankka.

Ensivierailuni siellä on jäänyt lähtemättömästi mieleeni. Lintujen yhtäaikaiset voimakkaat äänet, kuten kukkojen kiekaisut, hanhien törähtelyt, kalkkunoiden kujerrus ja ankkujen kaakatus olivat kaltaiselleni ääniherkälle ihmiselle raju ja lävistävä kokemus. Lisäksi lintutalon tilojen sokkeloisuus, hajut ja kosteus tuntuivat vaikeilta vastaanottaa. Vaikka sain hyvät ohjeistukset siihen, mitä tehdä, koin olevani hukassa. Koin ristiriitaisuutta niiden romanttisten mielikuvien kanssa, joita minulla oli kohtaamisista toisten eläinten kanssa. Lintujen kanssa ei toteutunut lainkaan mielikuva sanattomasta yhteydestä, kosketuksesta ja katseesta, jossa sydämet sykkivät samaan tahtiin. Ei sinne päinkään. Koin itseni tunkeutujaksi, joka epävarmana ja peloissaan kykki orsien alla poimien kumikäsinein suojatuin käsin ulosteita olkien seasta samalla, kun kymmenkunta silmäparia seurasi toimintaani. Vaikka ruumiini on suurempi, olin lukumäärällisesti merkittävässä vähemmistössä. Olin tilanteessa se, jolle ympärilläni tapahtuva viestintä jäi käsittämättömäksi. Puhelin hermostuneena perustellen ehkä itselleni, ehkä linnuille, kömpelön toimintani välttämättömyyttä. Epävarmuudestani huolimatta jatkoin töitäni sietäen sitä tosiasiaa, etten nauttinutkaan näiden toisten eläinyksilöiden läheisyydestä ja katseista.

Ensikohtaamiseni Tuulispään lintujen kanssa oli kaikessa nihkeydessään mullistava. Se pakotti minut hyväksymään monilajisen tilan jakamisen epämukavuuden ja tunkeutujan kokemuksen paljastamaa neuvottelun tarvetta. Koska koin olleeni monin tavoin ei-toivottu vierailija – liian iso, pitkä- ja monirajainen, kömpelö ja säikky – mutta jolla samaan aikaan oli tärkeä tehtävä suhteessa lintuihin, jouduin löytämään keinon hyväksyä tilanne ja toimia. Oma epävarmuuteni teki linnuista toimijoita, jotka kyseenalaistivat käsitystäni siitä, millainen on ”hyvä” ja ”merkityksellinen” kohtaaminen toisen eläimen kanssa. Tiedostamattani omaksumani olettamus siitä, että kohtaamiset toisten eläinten kanssa tulisi olla kohotettuja ja että niissä tulisi korostua minun erityislaatuinen (myönteinen) vaikutus toisiin eläimiin tuli koetelluksi. Sain itseni kiinni hyvin ihmis- ja yksilökeskeisestä ajatuksesta, jossa toiminta toisten eläinten kanssa ensisijaisesti liittyy minuun eikä vastavuoroiseen suhteeseen. Eli sellaiseen, johon kuuluu yhtä lailla epävarmuus, ei-ymmärtäminen ja vastenmielisyys kuin yhteyden kokemus, lempeys ja rauha. Jouduin hyväksymään sen, että halu toimia vastavuoroisesti tulisi merkitsemään hallitsijan asemasta luopumista. Lisäksi minun tuli hyväksyä kohtaamani toisten eläinten toimijuus vaikkei heidän toimintansa minua aina

miellyttänytkään. Kokemus vaikutti myös tilanteisiin niiden Tuulispään asukkaiden kanssa, joiden kanssa kohtaaminen sujuivat näkökulmastani katsottuna ”hyvin”. Usein nämä ”hyvät” kohtaukset eivät haastaneet asemaani tilanteen hallitsijana, kanssakäyminen sujui kuten oletin sen sujuvan ja koin itseni tärkeäksi kohtaamalleni toiselle eläimelle. Mitä nämä tilanteesta toiseen vaihtelevat kokemukset olivat tekemässä mielikuvalleni toisten eläinten kohtaamisesta ja merkityksellisestä yhdessäolosta?

Esitystutkija ja -filosofi Laura Cull Ó Maoilearca (2019) pohtii artikkelissaan *The Ethics of Interspecies Performance* voisiko lajienvälisen esityksen kautta pyrkiä tutun ja tunnistettavan maailman sijaan paljastamaan maailma, ja siinä elävät olennot, outouden ja tunnistamattomuuden kautta? Cull Ó Maoilearca käsittelee artikkelissaan *Fevered Sleep*-teatteriryhmän esitystä *Pig, Sheep, Goat*. Esitys tehtiin vuonna 2017 ja esitettiin yleisölle, joka koostui kahdesta siasta ja pienestä ryhmästä vuohia sekä lampaita. Esityksessä ihmisesiintyjät, jotka olivat ammattimuusikoita ja -tanssijoita, esiintyivät tälle toisen lajisista eläimistä koostuvalle yleisöllä varastorakennukseen rakennetussa aitauksessa, jota ulkopuolinen ihmisistä koostuva yleisö seurasi aitauksen ulkopuolella. Cull Ó Maoilearcan mukaan esityksen lähtökohtana toimi kysymyspatteristo, joilla pyrittiin tyhjentävien vastausten sijaan monimutkaistaa käsitystä maailmasta ja sen olennoista. ”Kuinka hyvin ihmiset näkevät toiset eläimet sellaisina, kuin he todellisuudessa ovat – eikä sellaisina, kuin me kerromme itsellemme heidän olevan? Mitä eläimet havaitsevat, kun he havainnoivat meitä?”¹⁶ (Cull Ó Maoilearca 2019, 7.)

Kun Cull Ó Maoilearca pohti mitä esityksessä tosiasiallisesti tapahtui, vastaus on, ei juurikaan mitään. Siinä piilikin se, mikä oli merkittävää. Tosiasiallisesti tapahtui paljon asioita, mutta mikään yksittäinen tapahtuma ei noussut esityksellisesti muiden yläpuolelle ja koetteli ihmisesiintyjien (ja epäilemättä myös ihmisyleisön) käsityksiä siitä, mitä esityksessä tulisi tapahtua ja tarkemmin mitä *Pig, Sheep, Goat*:in kaltaisessa monilajisessa esityksessä tulisi korostua. Cull Ó Maoilearca kuvailee mielestäni merkittävää näkökulmaa, joka myös kokemukseni mukaan korostuu, kun esityksessä mukana olevat, oman toimintansa ja huomionsa suunnan määrittelemät toiset eläimet saavat ehdottaa ihmisosallistujien huomion suunnan. Lainauksessa piiryy

---

¹⁶ Kirjoittajan suomennos

mielestäni herkullinen tilanne, jossa ihmisesiintyjä jää kiinni omista kuvitelmistaan siitä, millaisena hän salaa toivoisi näyttäytyvän häntä tarkkailevalle toiselle eläimelle:

”...vino hymy (ihmisesiintyjien kasvoilla), kun he näkevät vilauksen omasta epätoivostaan muodostaa yhteys toiseen, joka näyttää olevan kiinnostuneempi siitä, mitä syötävää tilasta voisi löytyä sekä sikatoveristaan, kuin mistään sellaisesta, mitä ihminen voisi tehdä¹⁷ (Cull Ó Maoilearca 2019, 8).

Kuten lintuesimerkissä kuvailin, koin minun ja kukkojen välisen kohtaamisen monin tavoin käsittämättömänä. Se tuotti minussa kuitenkin liudan kysymyksiä ja haastoi esiymmärrystäni siitä, millainen on hyvä kohtaaminen toisen eläimen kanssa. Kiinnostavaa oli myös huomata, että ensimmäisen kerran epävarma toikkarointini vaikutti kiinnostavan kukkoja huomattavasti enemmän kuin myöhemmät rentoutuneemmat työskentelykerrat. Ajattelen, että epävarmuuteni vaati lintujen huomion, koska kenties näyttäydin heille arvaamattomampana ja läsnäoloni vaati siksi suurempaa valppautta. Toisaalta se saa minut myös ajattelemaan ihmisyleisöjen taiteen vastaanottamista ja tunnistettavan taiteen kokemista nautittavampana kuin sellaista, joka koettelee. Vaikken tietoisesti esittänyt ”epävarman vapaaehtoistyöntekijän ensikohtaamista kukkojen kanssa”-esitystä Tuulispään kukoille, ehkä heidän kokemuksessaan on jotain samaa kuin siinä, kun kuuntelin erästä modernia urkuteosta, jossa oli hyvin vähän minulle tunnistettavia harmonioita ja sävelkulkuja. Intuitiivisesti saattaisin ajatella, että kukot kokivat epävarmuuteni uhkaavana, mikä vaati heidän valpastumistaan. Mutta voisiko jokin muu näkökulma olla mahdollinen, kuten esteettisesti häiritsevä liikekieleni tai kömpelö asemoitumiseni aiheuttama epäkompositio kukkojen näkökulmasta?

Kukoille tahattomasti esiintyminen, sekä lukuisat muut tilanteet, joissa koin tullessi huomatuksi enemmän tai vähemmän mairittelevassa valossa asettivat minut uudenlaiseen suhteeseen Tuulispään asukkaiden kanssa. Huomasin, että työtehtävien parissa toimiminen heidän katseidensa alla pakotti minut kohtaamaan ennakkokäsityksiäni merkityksellisistä kohtaamisista toisten eläinten kanssa. Jouduin myöntämään, etten nauttinutkaan jokaisesta jaetusta hetkestä. Se puolestaan asetti

---

¹⁷ Kirjoittajan suomennos

kohtaamiset toisten eläinten kanssa samaan kategoriaan ihmiskohtaamisten kanssa – hyvässä ja pahassa. Toisten eläinten kanssa en kuitenkaan voinut piiloutua puheen taakse vaan tulin nähdyksi ruumiillisen toimintani kautta ja koen myös heidät heidän ruumiillisen toimintansa ja elekielensä kautta. Lisäksi kokemus sai minut harkitsemaan heidän esteettistä kokemustaan tilanteessa, jossa kenties esiinnyin heidän näkökulmastaan katsottuna epävarmana ja epävakuuttavana. Tämän oivaltaminen tuntui keskeiseltä.

4.2. Kutsut

Ajatus kutsuille herkistymisestä, niihin vastaamisesta tai niiden torjumisesta syntyi lukuisista kohtaamisista, joissa koin, että minua yritettiin kutsua toimintaan, johon en syystä tai toisesta kuitenkaan voinut liittyä. Yhtäältä koin usein yritykseni vastata näihin kutsuihin kömpelönä tai ei-toivottuna tai toisaalta jouduin usein torjumaan kutsuja, koska koin itseni liian epävarmaksi toiminnassani.

Anselmi 17.11.2024

Tuulispäässä asuvalla Anselmilla¹⁸ on puskijan maine ja tuo maine on osoittautunut paikkansapitäväksi työskennellessäni Tuulispäässä. Muutaman kerran olen todistanut, kun Anselmi on puskenut eläintenhoitajaa. Anselmin puskut eivät ole henkeä uhkaavia, mutta voivat aikaansaada vastaanottajassaan mustelmia. Anselmi on hyvin seurallinen ja utelias. Hän hakeutuu usein lähelle seurailemaan muiden touhuja ja tuo itseään liki, jonka voisi tulkita hänen halukseen tulla kosketetuksi.

Eräänä päivänä olin pihapiirissä luomassa lantaa ja Anselmi kuljeskeli pihalla seurailen puuhiani. Kun Anselmi lähestyi minua, huomasin, että pitämäni kunnioittava etäisyys ei enää tuntunutkaan kunnioittavalta vaan torjuvalta. En siitä huolimatta halunnut olla lähempänä Anselmia, vaikka hän hakeutui toistuvasti lähemmäs minua. Kiersin aina rauhallisesti kottikärryjen toiselle puolelle. Hetken kuluttua Anselmi taas lähestyi minua ja minä peräännyin. Huomasin pohtivani millä oikeudella torjuin Anselmin? Oli myönnettävä, että pelkäsin Anselmia. En halunnut tulla pusketuksi, vaikkei mistään suuresta vaarasta ollutkaan kysymys.

Kokkosen *heikon toimijuuden* käsitteestä ammentaen, jonka esittelin aiemmin luvussa 3.4, ajattelen kutsuille herkistymisen mahdollistavan toisten eläinten toimijuuden tunnistamisen ja oman toiminnan suhteuttamisen siihen, mitä toinen eläin ehdottaa. Asetelmassa on mielestäni potentiaalia kyseenalaistaa näennäisesti vastavuoroisten kohtaamisten ihmisvetoisuutta suuntaamalla huomio toisen eläimen toimintaan. Joskus toisen eläimen ehdotus on kuitenkin ristiriidassa omien mieltymysten kanssa. Kohtaamisissani Anselmin kanssa tunsin aluksi painetta suostua Anselmin ehdotukseen, eli koskea häntä ja kenties osallistua puskuileikkiin. En kuitenkaan toiminut tuon impulssin mukaisesti, vaikka olin siitä tietoinen.

Paradoksaalista kyllä, ajattelen, että impulssini tehdä kuten Anselmi ehdotti kumpusi tarpeestani hallita tilannetta, eli hallita Anselmia. Siinä hetkessä, kun harkitsin suostuvani Anselmin ehdotukseen, ajattelin kuitenkin, että minun on löydettävä keino osoittaa, että koskeminen ja silittäminen sopii mutta puskeminen ei. Tilanteissa, joissa olin nähnyt Anselmin puskevan ihmistä ei tilanne mielestäni näyttänyt siltä, että

---

¹⁸ Anselmi on maaliskuussa 2012 syntynyt suomenvuohi. Anselmi pitää kaikenlaisia hassuja ääniä ja muutenkin puuhailee hieman eri juttuja kuin muut vuohet (Eläinsuojelukeskus Tuulispää 26.4.2024).

Anselmille riitti, että häntä silitettiin. Useimmiten silittävä kosketus toimi nähdäkseni eräänlaisena ottelua edeltävänä eleenä, jonka jälkeen puskeminen sai alkaa. Siispä en suostunut tuohon eleeseen, joka mielestäni oli suostumuksen antamiselta puskemiselle, vaan väistin sitä, vaikka se tuntui torjuvalta eleeltä Anselmia kohtaan. En tiedä, kuinka Anselmi koki aseenteeni, enkä tiedä, oliko se Anselmin näkökulmasta neuvottelua. Itse kuitenkin koin, että jouduin uudelleenarvioimaan sitä, mitä toisen eläimen ehdotukseen vastaaminen oikeastaan on. Jouduin pohtimaan miksi koin, että minun pitäisi ottaa tilanne hallintaani ja saada Anselmi luopumaan ehdotuksestaan puskea? Miksi koen tarvetta dominoida toisia eläimiä, jotka haastavat tapaa, jolla minä haluaisin heidät kohdata? Miltä minun ehdottamani tapa kohdata toisia eläimiä, tuntuu heistä?

Olen Tuulispäässä työskennellessäni ajatellut paljon kosketusta ja kädellisyyttäni. Minusta on alkanut tuntua perusteettomalta lähestyä toisia eläimiä lähtökohtaisesti käsi ojossa. Myönnän tunteneeni usein kaipuuta saada koskea toisia eläimiä. Aloin kyseenalaistaa tapaan pyrkä kosketukseen toisten eläinten kanssa, kun huomasin heidän kiinnostuksensa minua kohtaan usein päättyvän yritykseeni koskea heitä. Tämän huomattuani annoin enemmän aikaa tilanteille, joissa joku Tuulispään asukkaista lähestyi minua. Maltoin mieleni enkä ojentanutkaan kättäni. Saatoinkin kyykistyä tai kääntää kylkeni. Huomasin, että kohtaamiset pitenevät ja saatoin huomata enemmän variaatiota kohtaamani toisen eläimen tekemissä ehdotuksissa kohtaamistilanteissa. Minun oli helpompi havaita ne ja niistä ammentaen vastata niihin tai torjua ne. Oivallettuani tämän minulle aukesi paljon laajempi spektri erilaisia tapoja tunnistaa kutsuja. Lisäksi se sai minut ajattelemaan, mitä kysymyksiä kutsujen taakse mahdollisesti kätkeytyy.

Minua kiehtoo itseään kenttäfilosofiksi tituleeraavan tieteen filosofin Vinciane Despret'n ajatus *oikeiden kysymysten* esittämisestä pohtiessamme sitä, kuinka voisimme ymmärtää toisia eläimiä. Despret'n (2012) kirja *What would animals say if we asked the right questions?* lähestyy toisista eläimistä tuotettua tietoa heille esitettyjen kysymysten kautta. Despret'n mukaan toisille eläimille suunnattujen, heidän näkökulmansa huomioivien kysymysten kautta, ihminen ainoana tiedontuottajana tulee kyseenalaistetuksi. Lisäksi se vahvistaa toisten eläinten oikeutta tuottaa heitä itseään koskevaa tietoa sen sijaan, että ihmiset tekevät sen aina ja lähtökohtaisesti heidän

puolestaan. (Despret 2012.) Myös Fevered Sleep-ryhmän *Pig, Sheep, Goat*-esityksen lähtökohtana olivat kysymykset, joita ihmisesiintyjien käytös mahdollisesti herätti esityksen lampaissa, vuohissa ja sioissa. Minullekaan toisten eläinten kanssa toimiessa kysymysten esittämisen tarkoituksena ei ole saada vastauksia, vaan niiden tuottamien muutosten huomaaminen omassa ajattelussani. Minkälaista ymmärrystä toisten eläinten kysymysten vakavasti ottaminen ja niiden tuominen taiteellis-pedagogiseen praktiikkaan merkitsee sille, kuinka suhtaudumme toisiin eläimiin kanssatoimijoina ja -taiteilijoina?

Kanssakäymisessä Tuulispään toisten eläinten kanssa jaetun puhutun kielen puuttuminen tuotti minulle lähinnä hämmennystä ja tarvetta löytää muita kuin verbaalisia tapoja toimia yhdessä ja sopia asioista. Usein tilanteet johtivat tärkeiden kysymysten nousemiseen ja oman esiymmärryksen kyseenalaistumiseen, mikä johti usein merkityksellisiin oivalluksiin. Sen sijaan jouduin haluamattani pidättäytymään tietyistä kanssakäymisen muodoista oman turvallisuuteni takia, vaikka kaikkien lähtökohtainen suhtautuminen toiseen olikin kohtaamisissa iloisen leikkisä.

Hanna, Lennu, Maissi tai Herne, Paprika ja Sipuli pihalla 6.3.2024
 Kuva: Olli-Pekka Jauhiainen

Eräänä kevättalvisena päivänä siivosimme nautojen, eli Nunnun, Jenniferin, Hannan, Vipan, Konstin, Lennun, Sipulin, Herneen, Paprikan ja Maissin, pihattoa. Aluksi

vallinnut rauhallinen tunnelma alkoi hiljalleen muuttua riehakkaammaksi yltyen tilanteeseen, jossa Maissi juoksi innoissaan kohti eläintenhoitajaa. Hän joutui suojautumaan talikon taakse ja torjumaan Maissin leikkiin kutsun. Vastaavia tilanteita nautojen kanssa oli muitakin. Muistan todistaneeni lukuisia kömpelöitä ihminen-nautavälisiä kontakti-improvisaatioesioita, sekä seuraamalla niitä vierestä että osallistumalla niihin itse. Yhden kerran tilanteessa olin minä ja Herne. Herne halusi hieroa valtavaa päätäni lonkkaani ja kylkeäni vasten ja minä yritin pysyä pystyssä. Tilanteessa ei ollut mitään epäselvää ja Herne ilmaisi tarpeensa mielestäni selkeästi. Minä en vain pystynyt ruumiini koon takia vastaamaan Herneen kutsuun ja tarjoamaan riittävää vastusta, minkä seurauksena Herne lisäsi voimankäyttöä ja minä huojuin entistä enemmän. Lopulta jouduin tahtomattani vetäytymään tilanteesta, etten kaatuisi ja jäisi Herneen jalkoihin.

Nautojen leikkiin- ja kontaktiin kutsut ovat jääneet vahvasti mieleeni, koska ne tekivät näkyväksi tiettyjä ruumiillisia tosiasioita, jotka väistämättä vaikuttivat siihen, millainen kanssakäyminen heidän kanssaan on mahdollista. Jokin tuossa väistämättömässä ruumiillisessa eroavaisuudessa loi minulle jopa suuremman kuilun kuin esimerkiksi ei-jaettu kieli. Yhteisen kielen ja käsitemaailman puuttumisen kanssa koen voivani toimia, mutta mitä voin tehdä sille, että nautaan verrattuna pienen ruumiini takia en voi liittyä Herneen ehdottamaan leikkiin, koska se voisi olla minulle hengenvaarallista?

Kutsun käsite tarjoaa mielestäni vastavuoroisuuteen perustuvan toiminnan kehyyksen, jossa heikko toimijuus voi tulla tunnistetuksi. Jessica Ullrichin ajattelua seuraten ajattelen, että esitys, jossa toiset eläimet ja heidän toimijuutensa on keskiössä, tarjoaa tietynlaista ennakoimattomuutta ja sattumanvaraisuutta, joka vaatii moniaistista ja avointa tapaa kohdata se (Ullrich 2019, 70). Kutsun havaitseminen, siihen vastaaminen ja sen torjuminen esityksen kontekstissa, jossa kaikki osallistujat toimivat sekä esiintyjinä että katsojina, voi mielestäni tarjota tilan, jossa kyseenalaistuvat niin lajien väliset rajat kuin ymmärryksemme taiteesta.

4.3. Tarkkailu

Olemme Maijan kanssa siivoamassa metsähevosten, eli Jutan, Laran, Iron, Mikin, Kallen ja Lassen, pihattoa. Maa on jäässä, samoin lantakasat, jotka on tarkoitus poistaa. Isken pistolapiolla lantakasan reunoja, kunnes riittävän monen iskun jälkeen kasa lohkeaa irti ja voin nostaa sen talikolla kottikärryihin. Siirrän kottikärryjäni seuraavien lantakasojen luokse. Jatkan edellä mainittua toimintaa, kunnes huomaan Lassen lähestyvän toiselta puolelta pihattoa. Lasse askeltaa hitaasti mutta määrätietoisesti kohti kottikärryjäni. Niiden luokse ennätettyään hän asettuu seisomaan niiden eteen, minun kohdastani katsottuna täydellisen suoraan linjaan kottikärryjen kanssa. Jään paikoilleni nauliintuneena katsomaan kottikärryjä ja Lassea. Yhtäkkiä tulen tietoiseksi taivaalla liikkuvista pilvistä harmaalla taivaalla, mustavalkoisista koivujen rungoista sekä Lassen ruskeasta turkista keskellä musta-valko-harmaata maisemaa. Taustalla Jutta syö heinää ja vilkuilee välillä meitä kohti. Lasse pysyy linjassa kottikärryjen kanssa. Yhtäkkiä huomaan, että metsäpihaton vastakkaisella laidalla Unna¹⁹ ja Lapanen²⁰ katsovat meitä. En ollut huomannut milloin he olivat ilmaantuneet paikalle. Tilanteen jatkuttua aikansa koen, että minun on aika jatkaa siivoustöitäni. Haen Lasselle kourallisen heinää, jonka avulla saan hänet luopumaan kottikärryistä, ja voin jatkaa lantakasojen irrottamista jäisestä maasta ja nostamista kottikärryihin.

Tarkkailun kautta koetut oivallukset ovat minulle kenties vaikeimpia pukea sanoiksi. Tarkkailu tuntuu myös vaillinaiselta verbiltä käyttää kuvailemaan sitä toimintaa, johon yritän sillä viitata. Yllä kuvailemani tilanne oli yksi merkityksellisistä tarkkailun tilanteista, joissa maailma ja esitys olivat minulle hetken ajan yksi ja sama asia, jossa esiintyjän edustama laji menetti hetkeksi merkityksensä. Koin tarkkailleeni tilannetta olemalla samalla osa sitä, eli en kokenut astuvani tarkkailemani tilanteen ulkopuolelle. Minusta ei tullut katsojaa mutten myöskään esiintynyt. Tarkkailussa jokin katsomisessa tiivistyy. Tarkkailussa katsomiseen liittyy tahtoa nähdä, ei jotain ennalta määriteltyä,

---

¹⁹ Unna on vuonna 2016 syntynyt Uuhi, joka muutti Tuulispäähän lammaskaverinsa Runon kanssa vuonna 2016. Unna on rohkea ja utelias tyyppi. (Eläinsuojelukeskus Tuulispää 28.4.2024)

²⁰ Lapanen muutti Tuulispäähän vuonna 2020. Lapanen on varsin luottavainen ja utelias tyyppi, joka työntää suloisin valkean turpansa joka koloon ja olisi tekemässä tuttavuutta aidan raosta jopa isojen hurjien hevosten kanssa. (Eläinsuojelukeskus Tuulispää 28.4.2024)

joka vahvistaisi sen, jonka jo tiedän, vaan joka päinvastoin saattaa kyseenalaistaa sen. Tarkkailu yhtenä olemisen- ja huomion suuntaamisen tapana liittyy mielestäni Donna Harawayn ajatukseen takaisin katsomisesta, havaitsemisesta tai huomaamisesta, välittämisen eleenä. Haraway puhuu kohteliaasta tervehdyksestä, jonka muodostamassa jaetussa tilassa lajit voivat kohdata:

”Looking back in this way takes us to seeing again, to respect, to the act of respect. To hold in regard, to respond, to look back reciprocally, to notice, to pay attention, to have courteous regard for, to esteem: all of that is tied to polite greeting, to constituting the polis, where and when species meet. To knot companion and species together in encounter, in regard and respect, is to enter the world of becoming with, where who and what are is precisely what is at stake” (Haraway, 2008, 19).

Tässä luvussa kuvailemani kolme olemisen- ja huomion suuntaamisen tapaa, joita ehdotin *Välillä*-esityksen osallistujien näkökulmiksi, eivät muodosta menetelmää, jonka avulla tavoittelin jotain lopputulosta. Ne ovat toiminnan muotoja, joita Tuulispään asukkaat ja viettämäni aika heidän kanssaan vähitellen, ajan ja toistojen kautta, alkoi ehdottamaan. Niiden myötä huomasin oivaltaneeni jotain tärkeää – tässä ei ole kyse minusta vaan meiksi muuttumisesta.

4.4. Eläinrakkaus antipastoraalissa

Raskaimmat taakat ovat niitä, joita kannetaan niin kevyen näköisesti, että kukaan muu ei huomaa (Jussila 2022)

Minulle on aina ollut vaikeaa puhua ihmisille siitä, mitä toiset eläimet minulle merkitsevät. Olen kokenut yksinäisyyttä ja eristäytyneisyyttä, koska ympärilläni oleva yhteiskunta ja sen ehdottama tapa suhtautua toisiin eläimiin on ollut räikeässä ristiriidassa sen kanssa, kuinka itse olisin halunnut elää toisten eläinten kanssa ja kohdata heitä. Olen usein kokenut, että ihmiset ympärilläni ovat kasvaneet ulos sellaisesta eläinrakkausvaiheesta, jossa itse olen edelleen ”jumissa”. Minun on ollut mahdotonta kasvaa ulos lapsuudessani leimahtaneesta eläinrakkaudesta, jolloin ainoaksi

vaihtoehdoksi minulle on jäänyt eettisessä dissonanssissa eläminen ympäröivän todellisuuden kanssa.

Toisten eläinten kanssa työskentely opinnäytetyöprosessin aikana ja siitä kirjoittaminen on paljastanut, kuinka paljon yksinäisyyttä, turhautuneisuutta ja surua olin padonnut sisälleni. Patoutuneet tunteeni ovat aika ajoin pulpahtaneet pintaan toisia eläimiä käsittelevää taidetta kokiessani. Muistan esimerkiksi itkeneeni lohduttomasti Teater Viiruksessa Pipsa Longan *Den andra naturen*-esityksen loputtua ja hävenneeni tunnepurkaustani, koska en osannut suhtautua esitykseen toteavasti ja järkevästi, kuten ajattelin, että tiedostava ja järkisyistä toisista eläimistä välittävän henkilön tulisi reagoida. Esityksessä minua herkisti erityisesti kohtausten väleissä esitetyt videot, joissa oli kuvattu eri lajisten, tuotantoeläimiksi miellettyjen, eläinten silmiä ja katsetta. Nuo katseet osuivat kipeästi ja mursivat sisältäni jotain. Koin jääneeni kiinni siitä, että olen edelleen se sama pieni tyttö, joka rakastaa toisia eläimiä ja joka toivoo, että kaikki muutkin rakastaisivat heitä yhtä paljon. En kuitenkaan ollut löytänyt tapoja jakaa ajatuksiani ja tunteitani muiden kanssa tavalla, joka olisi helpottanut oloani. Vaikka koen olleeni yksin kokemuksen kanssa, en kuitenkaan ajattele olevani sen suhteen uniikki. Ajattelen, että kokemus kytkeytyy laajempaan ilmiöön, jossa tunteikasta toisista eläimistä välittämistä, niin kutsuttua eläinrakkautta, pidetään nolona ja ei-vakavasti otettavana tapana välittää toisista eläimistä.

Näyttelijä ja kirjailija Antti Holma pohtii podcastissaan *Auta Antti*, miksi miehet ”homottelevat” toisia miehiä. Holman mukaan ilmiössä ei ole kyse siitä, että miehet nimittelyllä ajattelisivat toisen miehen olevan homoseksuaali, vaan nimittelyllä halutaan vähentää tai heikentää toisen miehen maskuliinisuutta. Holman mukaan ”homottelun” tarkoituksena on liittää toiseen mieheen tai hänen käytökseensä feminiinejä tai oikeastaan yhteiskunnassamme ”tyttömäisiksi” miellettyjä ominaisuuksia, joita Holman mukaan ovat esimerkiksi tunteikkaus, heikkous, heiveröisyys, pelokkuus, avun tai pelastamisen tarve. Holman mukaan nämä ovat ominaisuuksia, joita ei maskuliinisuutta ihannoivassa yhteiskunnassamme arvosteta. (Holma 2018.) Holman pohdinnat tyttöyteen liitettävistä ominaisuuksista ja se, miten niitä arvotetaan yhteiskunnassa, liittyvät mielestäni myös niin sanottuun eläinrakkauteen. Koen, että yhteiskunnan ehdottama, vakavasti otettavan eläimistä välittämisen ei tulisi kummuta tunteista vaan

järjestä. Myös Tuija Kokkonen, jonka ajatteluun nojaan työssäni vahvasti, haluaa irtisanoutua 'eläinrakkaudesta' eettisistä kysymyksistä puhuttaessa: ”Etiikan kysymyksen kanssa työskenteleminen ei tutkimuksessani merkitse esimerkiksi erityistä ”eläinrakkautta” tai edes eläinten oikeuksista puhumista, vaan työskentelemistä ehkä vielä edeltävämmällä tasolla...” (Kokkonen 2017, 61–62). Suren sitä, että koen edelleen tunteiden liittäminen toisiin eläimiin henkilökohtaisesti nolona. Vieroksun ajatusta, että taiteen kontekstissa suhtautuminen toisiin eläimiin tulisi ainoastaan tai lähtökohtaisesti olla rationaalinen. Tai pikemminkin sitä, että rationaalinen ja emotionaalinen suhtautumistapa ovat toisiaan poissulkevia tapoja olla suhteessa toisiin eläimiin, niin taiteessa kuin elämässä yleensä.

Tuulispään toisten eläinten kanssa vietetty aika ja toiminta heidän kanssaan on tarjonnut minulle mahdollisuuden uudelleen määritellä suhdettani toisiin eläimiin ja tunteisiini heitä kohtaan. Keskeistä sen mahdollistumisessa on nimenomaan ollut toisten eläinten kohtaaminen ja heidän katseidensa alla toimiminen. Heidän läsnäolonsa on hetkellisesti muodostanut luvussa 2.1 kuvailemani John Bergerin (1980) *ensimmäisen piirin*, jossa ihminen tulee tietoiseksi itsestään ja toiminnastaan ei-ihmisten katseiden alla.

Myös tietoisuus toisten eläinten katseista voi kokemukseni mukaan synnyttää affekteja, joissa vaikutamme toisiin ja vaikutumme toisista. Affekti on kokonaisvaltainen ruumiillinen kokemus, jossa tunteet vaikuttavat ja tuntuvat ruumiillisina, kun taas tunne voi käsittää ennemmin kognitiivista tunteen nimeämisenä itselle (Österdahl ym. 2023). Affektit voivat tuntua hankalilta ja hallitsemattomilta tai – kulttuurintutkija Sara Ahmedia lainaten – tahmaisilta. Ahmedin näkemys affektien tahmaisuudesta viittaa yhteisvaikutukseen ruumiiden, materiaalistien objektien ja merkkien välillä sekä näiden väliseen kosketushistoriaan. Ahmedin tulkinnassa affektien tahmaisuus tarkoittaa asioiden kiinnittymistä toisiinsa, ja niiden kiinnittymisen lujuus korreloi sen kanssa, kuinka kyseiset asiat ovat aiemmin liittyneet toisiinsa (Ahmed 2004). Affektien tahmaisuus on ollut läsnä Tuulispäässä kohdatessani ja uudelleen määritellesäni suhdettani toisiin eläimiin. Aluksi toisten eläinten kohtaaminen aiheutti minulle surua ja itkuisuutta, koska heidän kohtaamiseensa liittyi kokemani yksinäisyys. Pikkuhiljaa suru on kuitenkin väistynyt, eivätkä Tuulispään toiset eläimet edusta minulle enää ”lapsellisen eläinrakkauden” aiheuttamaa häpeää ja yksinäisyyttä vaan moniulotteista ja

vastavuoroista suhdetta. Kokemustani selittää osaltaan myös Österdahlin ja kumppaneiden (2023) tulkinta Ahmedin affektiteoriasta: ”Käsitys eläimestä muotoutuu kulttuurisen historian ja muistojen vaikutuksesta, ja kohtaamisessa opitut käsitykset ja jaetut narratiivit nousevat esiin” (Österdahl ym. 2023, 37).

Ajattelen, että *Välillä*-esityksen kaltaisissa, monilajisiin kohtaamisiin perustuvissa, tiloissa affektit ovat keskeisiä yhteismuotoutumisen kannalta. Affektit voivat kokemukseni mukaan kaikessa tahmaisuudessaan ja hankaluudessaan viitoittaa tietä kohti syvempää ja kunnioittavampaa suhdetta toisiin eläimiin. Hieno esimerkki tästä on työparini Maija Linturin ja Uljaksen²¹ välinen työskentelyprosessin aikana kehittynyt suhde, josta pyysin Linturia kirjoittamaan:

Suhteeni Uljakseen alkoi konfliktista. Olin neljättä kertaa vapaaehtoisena Tuulispäässä, kun minä ja ensikertalainen vapaaehtoinen Emma saimme tehtäväksi siivota ylävuohien tallin. Talli on jaettu kahteen karsinaan, joista toista asuttivat Pablo, Justiina ja Uni. Toisessa pilttuussa majoittui Uljaksen porukka, eli Uljas-pukki, Helinä, Bambi, Lumikki ja Saima.

Aloitimme siivouksen Pablon puolelta, vuohien väistellessä meitä kohteliaasti. Sitten siirryimme Uljaksen porukan luokse. Olin aikaisemmin kohdannut Uljaksen vain aidan takaa, ja silloin hän oli tullut uteliaasti luokse ja tarjonnut korvantauksiaan rapsutettavaksi. Uteliaalta Uljas vaikutti tälläkin kertaa, tullen tekemään tuttavuutta heti kun astuimme sisään. Nyt tilaa oli kuitenkin vain muutamia neliöitä, joista Uljaksen suuret, ulospäin kiertyvät sarvet tuntuivat täyttävän ison osan. Aluksi Uljas tyytyi rapsutuksiin, joita hänelle soimme työnteon lomassa. Pian hän kuitenkin tuntui kaipaavan jännittävämpää toimintaa. Siinä vaiheessa kun Uljas yritti kiivetä kottikärryihin, puutuimme peliin. Työnsimme Uljaksen alas. Siitä hän ei pitänyt, ja loppusiivous sujui Uljaksen kevyitä puskuryityksiä väistellen.

Vielä oli jäljellä vesien vaihto. Tuoretta vettä ei ollut riittävästi, joten Emma lähti hakemaan lisää alatallista, minä taas annoin jäljellä olevan veden Uljaksen porukalle. Tai yritin antaa. Uljas asettui eteeni heti kun astuin karsinaan, estäen kulkuni

---

²¹ Hurmaava Uljas muutti Tuulispäähän keväällä 2023. (Eläinsuojelukeskus Tuulispää 28.4.2024)

juomakupille. Yritin rauhoitella ja rapsutella kiihtynyttä Uljasta, joka vastasi yrityksiin työntämällä kättäni otsallaan. Puskut muuttuivat yhä intensiivisimmiksi, ja lopulta Uljas työnsi reittäni niin, että se jäi hetkeksi jumiin sarvien väliin. Lopulta sain livahdettua vesiämpärille, mikä johti eräänlaiseen hippaleikkiin. Uljas yritti tulla kohti, ja minä väistelin vesiämpärin ja heinähäkin taakse. Aina kun yritin siirtyä ovelle, Uljas kiirehti väliin ja esti pakoyritykseni. Ensimmäistä kertaa Tuulispäässä kanssa aloin oikeasti jännittämään, miten tilanteesta selviän. Tilanne ratkesi lopulta, kun Emma toi lisää vettä ja saimme yhdessä harhautettua Uljasta niin että pääsimme livahtamaan ulos.

Jälkeenpäin pohdin paljon kohtaamista. En lukenut Uljaksen käytöstä missään vaiheessa vihamieliseksi meitä tai minua kohtaan. Sen sijaan kohtaamista väritti pyrkimys kommunikaatioon, jatkuvat tulkintaongelmat ja väärinymmärrykset sekä niistä seuraava molemminpuolinen turhautuminen. Varmasti myös olosuhteilla oli merkitystä. Kovan pakkasen vuoksi vuohet olivat joutuneet olemaan jo useamman päivän sisätiloissa, mikä on taatusti aktiivisille ja älykkäille eläimille turhauttavaa. Uljas kaipasi toimintaa, emmekä me osanneet tyydyttää tätä tarvetta.

Kiinnostavaksi tilanteen teki oma avuttomuuteni. En ymmärtänyt Uljaksen tarpeita ja haluja, enkä kyennyt viestimään omistani hänelle. Olemme suurinpiirtein samankokoisia, minkä lisäksi Uljaksella on suuret ja potentiaalisesti vaaralliset sarvet. En siis pystynyt selvittämään tilannetta myöskään fyysisellä ylivoimalla. Tilanne sai ymmärtämään, miten olemme rakentaneet ympäristömme (jopa Tuulispään kaltaisen paikan) siten, että ihmisellä on lopulta mahdollisuus dominoida tilannetta. Käytämme riimuja, kaulapantoja, hihnoja, hähkejä, seiniä, aitoja ja hätätapauksessa vaikka talikoita pitääksemme toiset eläimet "aisoissa". Tämä on toki myös turvallisuuskysymys toisten eläinten kanssa työskenteleville ihmislajeille. Oli silti silmiä avaavaa joutua tilanteeseen, jossa minä, ihminen, olin riisuttu kaikista aseista.

Maija, Uljas ja Helinä 6.3.2024

Kuva: Olli-Pekka Jauhiainen

Uljaksesta tuli minulle hyvin erityinen Tuulispään asukas, ehkä juuri ensikohtaisemme hankaluudesta johtuen. Kävin jokaisella käyntikerralla tervehtimässä Uljasta erikseen, jos polkumme eivät kohdanneet työn merkeissä. Pakkasen hellittäessä Uljaksen porukka ulkoili usein tallipihalla. Alkuun kiersin varmuudeksi aina kottikärryjen taakse, jos Uljas yritti ottaa lähempää kontaktia. Sittemmin opin lukemaan Uljaksen käytöstä sen verran, että ymmärsin milloin hän kaipaa hellempää kontaktia, ja milloin oli parasta pysytellä poissa hänen tieltään. Olen viettänyt Uljaksen kanssa monia rapsutuksentäyteisiä hetkiä, joissa keskityn yrittämään ymmärtää, mistä ja miten Uljas haluaa minun häntä koskettavan. Ehkä oma avuttomuuteni ensikohtaisemmassa on saanut minut tuntemaan sekä erityistä yhteyttä Uljakseen että nöyryyttä hänen edessään (Linturi 2024d).

Kirjailija, professori ja aktivisti bell hooks kirjoittaa teoksessaan *Vapauttava kasvatus* (1994) osallistavasta pedagogiikasta. Hooksin mukaan osallistava pedagogiikka ei pyri ainoastaan vaikuttamaan yksisuuntaisesti opiskelijoihin. Jotta koulutus voisi todellisuudessa olla vapauttavaa, vaatii se hooksin mukaan myös opettajalta rohkeutta olla avoin ja vaikuttua. ”Kukaan ei pysty valtautumaan, jos kieltäydymme olemasta haavoittuvaisia samaan aikaan, kun rohkaisemme opiskelijoita ottamaan riskejä” (hooks 1994, 51).

Hooks pitää tärkeänä sitä, ettei hän opettajana vaadi opiskelijoitaan avautumaan tavalla, jolla hän itse ei ole valmis avautumaan. Sellaista yhdensuuntaista vaatimusta hooks pitää alistavana. Pikemminkin hän uskoo, että opettajalla on mahdollisuus nivomalla omia kokemuksiaan teoreettisiin keskusteluihin valaista abstraktia teoriaa, jolloin se kytkeytyy ymmärrettävämällä tavalla osaksi koettua elämää. Löydän itseni astumassa kohti sellaista opettajuutta, kiitos Tuulispään toisten eläinten, jossa hooksin viitoittama opettajan herkkyys, kokemukset ja välittäminen voivat toimia voimavaroina ja tienviitoittajina kokemuksen ja teorian välillä:

”Useimpien opettajien on kuitenkin harjoiteltava itsensä alttiiksi panemista opetustilanteessa ja olemista läsnä kokonaisena ihmisenä: tuntevana, ruumiillisena ja ajattelevana olentona” (hooks 1994, 52).

Koen, että Tuulispäässä työskentelyn myötä olen oppinut hyväksymään eläimistä syvästi välittävän ja herkän puoleni myös osana taiteilija-pedagogin identiteettiäni. Sen seurauksena koen olevani avoimempi, sallivampi ja läsnäolevampi myös muiden kokemuksille, vaikka ne poikkeaisivat omistani. Silti koen edelleen usein hankalaksi ja kiusalliseksi hetket, jolloin affektit syrjäyttävät analyyttisen puoleni ja menetän hetkellisesti tunteideni hallinnan. Tarve pysytellä rationaalisen analyyttisenä taidepedagogina elää minussa tahtomattani edelleen vahvana. Kokemukseni Tuulispäässä on kuitenkin osoittanut, että altistamalla itseni affekteille, joita toiminta Tuulispään asukkaiden kanssa aiheuttaa, ja joiden tahmaan kantamani emotionaalinen taakka myös tarttuu, ei ajoittaisesta hankaluudestaan huolimatta muodosta uhkaa vaan on pikemminkin tavoiteltava mahdollisuus sekä uudelleen määrittyä suhteessa toisten eläinten kanssa että kehittyä taidepedagogina. Yritän omaksua uutta ammatillista tasapainoa, jossa affektoituminen on sallittua, ja jossa tunteeni saavat olla opetuksessani ja taiteessani läsnä olematta kuitenkaan sen keskiössä.

Eläinsuojelukeskus Tuulispäästä on muodostunut minulle paikka, jossa toisista eläimistä on lupa välittää syvästi sekä henkilökohtaisesti että kollektiivisesti. Tuulispäässä olen luonut merkityksellisiä suhteita eläinyksilöihin ja olen saanut myötäelää suhteissa koko tunteiden skaalalla aina hankalista ristiriitatilanteista riemukkaisiin leikin hetkiin ja suuriin, lopullisiin menetyksiin. Siksi päädyin myös

omistamaan tämän työn prosessin aikana menehtyneille Aprillille, Minnille, Paavolla, Taikalle ja Viirulle.

Yksi tärkeimmistä opeista, jonka teatteriopettajan maisteriopinnot ovat minulle tarjonneet, on se, ettei taideopettajan oman taiteilijaidentiteetin tarvitse tarkoittaa visiokeskeistä ja muiden taiteellista ajattelua tukahduttavaa taidepedagogiikkaa. Taideopettajan varmuus omassa taiteilijuudessaan luo mielestäni perustan hänen opetustyölleen ja mahdollistaa sekä opetettavan oman taiteilijuuden löytymisen että pääsyn taideopettajan taiteellisen ajattelun äärelle. Minulle tämän oivaltaminen syntyi *Välillä*-esityksen myötä. Koin, että uskaltamalla tavoitella taiteilijana sitä, mikä minua aidosti eniten kiinnostaa ja kohtaamalla siihen liittyvät hankalatkin paikat, pystyin saattamaan kokemukseni sellaiseen muotoon, joka voi avautua myös muille. Haluan uskoa, että *Välillä*-esityksen kaltaisessa, toisten eläinten kanssa tapahtuvassa esityksessä on potentiaalia mahdollistaa kokijoilleen sellaiset tunnekokemukset, jotka yhteiskunnalliset normit ja eläinten (katseiden) poissaolo ovat tukahduttaneet. Sekä bell hooksia uudelleen lainaten, ja hänen lainaustaan yhden sanan osalta muuntaen ”olemista läsnä kokonaisena **eläimenä**²²: tuntevana, ruumiillisena ja ajattelevana olentona” (hooks 1994, 52).

Minä ja Niksu tai Aatu 6.3.2024

Kuva: Olli-Pekka Jauhainen

---

²² Kirjoittajan lisäys

5. LOPUKSI

Imagine what we could learn about the world by experiencing it with or through a profoundly different being (Jevbratt 2009, 1).

Tapaninpäivä 2023. On kirpeä pakkaspäivä. Peltojen päällä leijuu sinertävän harmaa usva ja aurinko nousee jossain puiden takana. Kuljemme metsäpihaton läpi hevostallien tallemaa polkua pitkin – Piia, Lara, Jutta, Maija, minä, Kalle ja Iiro. Huomaan lumessa jonkin pienen eläimen jalanjäljet. Pihatton perällä Piia avaa portin pihatton perältä aukeavalle laitumelle. Hevosten päästyä laitumelle alkaa kirmailu, jossa Jutta kellahtaa kyljen kautta selälleen pakkaslumen peittämälle nurmelle ja kiehnää itseään maata vasten kaviot kohotettuna kohti taivasta. Jutan noustua Iiro toistaa saman manööverin täsmälleen samassa kohdassa, saman lumisen nurmialueen päällä, jossa Jutta oli äsken piehtaroinut. Lumikylpyä seuraa innokkaat hypähdykset ja juoksupyrähdykset.

Opinnäytetyöni alussa minulla oli kolme käsitettä, joiden väliin muodostuvaa aluetta halusin tutkia – toiset eläimet, esitystaide ja taidepedagogiikka. Tämä kolmio mielessäni

aloitin työskentelyn Eläinsuojelukeskus Tuulispäässä. Työni lähtökohtainen motivaatio oli selvittää, minkälaista esitystaidepedagogista praktiikkaa Tuulispään monilajinen yhteisö ehdottaa. Vietin Tuulispäässä reippaasti yli 100 tuntia ja autossa matkalla sinne ja takaisin yli 50 tuntia suorittaen ensin opetusharjoitteluni, jonka aikana tulin osaksi Tuulispään monilajista yhteisöä. Opetusharjoittelun ajan keskityin ei-tietämiseen ja kokemus tarjosi minulle uutta ymmärrystä tiedon taipuvasta rakentumisesta ja koin ennenkuulumatonta iloa ja vapautta omassa merkityksettömyydessäni. Tein vapaaehtoisvuoroon sisältyviä työtehtäviä rinta rinnan Tuulispäässä asuvien toisten eläinten kanssa. Löysin itseni toistuvasti merkityksellisen tuntuista tilanteista, joissa en kuitenkaan tiennyt mitä ne merkitsivät. Aloin huomata, kuinka kohtaamisissa toisten eläinten kanssa muotouduin kerta toisensa jälkeen uudestaan, ja kysymys siitä, kuinka kohtaamani toinen eläin tuon kohtaamisessa muotoutumisen koki, tuntui keskeiseltä vaikkei se koskaan minulle selviäisikään. Ajatus esityksellisestä kehyksestä, jonka keskiössä ovat toisten eläinten ehdottamat olemisen tavat ja huomion suunnat, alkoi hiljalleen kehittyä.

Yhdessä Maija Linturin ja Tuulispään asukkaiden kanssa loimme *Välillä*-esitys, jonka kokivat kanssamme 7 vierasta. Esitys syntyi kysymyksestä, voiko työskentelyjaksoa, jossa pitkä kesto ja *kanssakuljeskelu* ovat keskeisiä, jakaa yhden päivän ajan tavalla, joka pysyy uskollisena sen syntyprosessille? Ajatukset ja kokemukset, jotka syntyivät työskentelyprosessin aikana ovat asuttaneet ruumiini jokaista kolkkaa viimeiset 5 kuukautta. Ne ovat kaikuneet luissani, lihaksissani, soluissani tuntemuksina, värähdyksinä, haikeuden ja raukeuden – mutta ennen kaikkea ennenkuulumattomat lohdullisuuden ja kiittollisuuden tuntemuksina. Seurailin reilun viikon ajan, kuinka reiteeni muodostunut mustelma, joka syntyi väärinymmärryksen seurauksena Bambin sarvesta, hiljalleen vaihtoi väriä tumman liilasta vaalean ruskeaksi, haalistuen lopuksi sitä ympäröivän ihon sävyyn. Yksi päivä Tuulispäässä on aina sattumanvarainen ja tarjoaa sen, mitä tuo kyseinen päivä merkitsee sen asukkaille ja miten se heijastuu kohtaamisiin heidän kanssaan. Merkityksettömiä päiviä en Tuulispäässä kokenut. Siksi päädyin muotoilemaan työskentelyni yhden päivän mittaiseksi osallistavaksi esitykseksi, olematta kuitenkaan varma siitä, mitä se mahdollistaisi osallistujille.

Koin, että paljon asioita tapahtui esityksen aikana ja se mahdollisti monien merkitysten syntymisen, jotka eivät olisi muodostuneet samoiksi ilman esityksen kehystä. Kokeilu vahvisti kokemustani siitä, että jonkin *oikeasti tekeminen* esityksen kehyksessä voi avata reittejä transformaation alueille, jossa jokin osallistujissa muuttuu. Olen kirjallisessa työssäni tarkastellut tuota *jotakin* eri näkökumista, josta on todettava, ettei se *jokin* ole yksiselitteisesti määriteltävissä. Minulle se kuitenkin asettuu jollekin *yhteismuotoutumisen* alueelle ja ohikiitäviin *täyskokemuksen* hetkiin, joiden jälkeen huomaan jonkin maailmassa liikahtaneen eri asentoon.

Ryhtyessäni tutkimaan, mitä monilajista esitystaidepedagogista praktiikkaa Tuulispään monilajinen yhteisö ehdottaa, en ollut varautunut siihen ymmärryksen laajentumiseen ja tunnevyöryyn, jonka kokemus toisi mukanaan. Tämän matkan kuljettuani koen olevani vasta polun alussa. Edessäni avautuu maisema, johon astuessani ääriiviivani alkavat sumentua. Olen matkalla kotiin, jossa kokemukseni alkavat muotoutua viitekehysten ja käsitteiden kautta taiteellis-pedagogiseksi praktiikaksi. Yksinäisyys ja keinottomuus ovat löysänneet otettaan minusta ja monin paikoin tipahtaneet kokonaan kyydistä. Olen liittynyt osaksi jotain itseäni suurempaa, joka epäilemättä tulee tarjoamaan minulle ihmettelyn aihetta lopuksi elämääni.

Se, mitä Tuija Kokkonen seuraavassa sitaatissa sanoo lajienvälisestä esityksestä kiteyttää mielestäni sen, mitä ajattelen monilajisen kanssakäymisen välttämättömyydestä ja mahdollisuuksista niin taiteessa, pedagogiikassa kuin elämässä yleisesti. Miksi silmiemme ja sydämiemme avaaminen meitä ympäröivälle ei-inhimilliselle maailmalle on mittaamattoman tärkeää:

”Tarvitsemme alueita ja tapahtumia, joissa ruumiillinen, affektiivinen lajienvälinen kanssakäyminen on ei vain mahdollista vaan keskiössä, joissa muut voivat asettaa epäilyksenalaiseksi sen, olemmeko niitä, joita kuvittelimme olevamme, ja joissa on avoimena se, millaiseksi voimme tulla toisten, myös ei-ihmisten kanssa. Lajienvälinen esitys on sekoittumisen ja liittymisen tapahtuma, joka sekä edellyttää inhimilliseltä subjektiviteetiltä heikkoa toimijuutta että mahdollistaa ja tukee sitä, tehden vaikeaksi ylläpitää käsitystä (inhimillisen) minän erillisyydestä ja ylivertaisuudesta” (Kokkonen 2017, 177–78).

Lopulta Iiro nousee ylös, hypähtelee muutaman kerran lumisella niityllä kutsuen Juttaa mukaan leikkiin. Jutta liittyy ilotteluun hieman ponnettomasti, ehkä Iiron mieliksi. Yhtäkkiä, kuin yhteisestä sopimuksesta koko hevoslauma lähtee laukkaamaan poispäin. Nämä hevoset, joista osalle laukkaaminen entisessä ravurin elämässä oli kiellettyä, loittonevat yhä kauemmas usvaiselle niitylle kadoten lopulta näköpiiristäni. Heidän lämpimistä kehoistaan noussut huurre yhdistyy niityn usvaan samoin, kuten sisältäni vapautuva syvä uloshengitys.

LÄHTEET

Aaltola, Elisa. 2006. ”Eläinetiikka teoriasta käytäntöön”. *niin & näin*. Haettu 6.2.2024. <https://netn.fi/fi/artikkeli/elainetiikka-teoriasta-kaytantoon>.

Ahmed, Sara. 2004. *The Cultural Politics of Emotion*. New York: Routledge

Barad, Karen. 2007. *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Durham: Duke University Press.

Berger, John. 1980. *About Looking*. New York: Pantheon Books.

Biesta, Gert. 2020. *Antaa taiteen opettaa*. Suomenkielisen laitoksen kääntäjä: Pentti Määttänen. Taideyliopisto, suomenkielinen laitos.

Biesta, Gert. 2021. *World-centred Education: A View for the Present*. New York; London: Routledge.

Cull Ó Maoilearca, Laura. 2019. ”The Ethics of Interspecies Performance: Empathy beyond Analogy in Fevered Sleep’s *Sheep Pig Goat*.” *Theatre Journal* 7: E-1–E-22.

Despret, Vinciane. 2012. *What Would Animals Say If We Asked the Right Questions*. Brett Buchanan. Minneapolis: University of Minnesota Press.

”Den andra naturen”. Viirus. Teksti: Pipsa Lonka. Käännös: Sofia Aminoff. Dramaturgi E. L. Karhu. Ohjaus: Anni Klein. Esiintyjät: Maria Ahlroth, Martin Bahne, Iida Kuningas ja Oskar Pöysti. Skenografia ja puvut: Laura Haapakangas. Äänisuunnittelu: Heidi Soidinsalo. Valo- ja videosuunnittelu: Jani-Matti Salo ja Mark Niskanen. Esitys 13.3.2018. Viirus-teatteri, Helsinki. Kantaesitys ja ensi-ilta 3.3.2018.

Ernman, Malena, ja Svante Thunberg. 2018. *Scener ur hjärtat*. Första upplagan. Stockholm: Polaris.

Haapoja, Terike. 2021. ”Kohti ”eläimen” jälkeistä aikaa” Teoksessa *Taiteen kanssa maailman äärellä: kirjoituksia ihmiskeskeisestä ajattelusta ja ilmastonmuutoksesta*, toim. Hanna Johansson ja Anita Seppä, 101–127. Helsinki: Taideyliopiston Kuvataideakatemia.

Haraway, Donna, J. 2008. *When Species Meet*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Holma, Antti. 2018. ”Kilpailuhenkiset miehet ja ryhmät”. *Auta Antti*. Podcast, 47:44, Podplay, 21.12.2018. Kuunneltu 21.4.2024. <https://podcast24.fi/jaksot/auta-antti/kilpailuhenkiset-miehet-ja-ryhmat>.

hooks, bell. 2007. *Vapauttava kasvatus (Teaching to transgress – Education as the Practice of Freedom, 1994)* Suomennos Jyrki Vainonen. Helsinki: Kansanvalistusseura

”Hyvä on – Godhet är”. teater 90°. Ohjaus: Anna-Mari Karvonen. Esiintyjät: Edith Holmström, Robert Kock, Willehard Korander. Visualisointi: Milja Aho. Äänisuunnittelu: Kristian Ekholm. Kasvihuone Kaisaniemen kasvitieteellisessä puutarhassa, Helsinki. Ensi-ilta: 10.4.2010

Irni, Sari ja Mianna Meskus, Venla Oikkonen (toim.). 2014. ”Teknotieteen, sukupuolen ja materiaalisuuden muunnemat” Teoksessa *Muokattu elämä — teknotiede, sukupuoliisuus ja materiaalisuus* (s. 7–47). Tampere: Vastapaino.

Jevbratt, Lisa. 2009. “Interspecies Collaboration – Making Art Together with Nonhuman Animals.” Artikkelisiitelty The Minding Animals Conference, Newcastle, Australia, heinäkuu 2009.

Jussila, Susanna. 2022. *Sielun sopukoita: voit olla säröillä ja silti säihkyä*. Hidasta elämää. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kokkonen, Tuija. 2017. ”Esityksen mahdollinen luonto: suhde ei-inhimilliseen esitystapahtumassa keston ja potentiaalisuuden näkökulmasta”. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, esittävien taiteiden tutkimuskeskus.

Kortekallio, Kaisa, Mariia Niskavaara, Hannah Ouramo, Juha Raipola, Tarja Salmela, Ate Tervonen, ja Sanna Karkulehto. 2020. ”Ehdotus ihmistä suhteellistavaksi sanastoksi”. *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti* 17(4): 82–95. <https://doi.org/10.30665/av.100030>

Massumi, Brian 1995. “The Autonomy of Affect.” *Cultural Critique* 31: 83–109. <https://doi.org/10.2307/1354446>.

”Rat City”. Maija Linturin teatteritaiteen maisteritutkinnon taiteellinen opinnäyte Live Art and Performance Studies-koulutusohjelmasta. Mad House ja Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu. Koollekutsuja, ohjaus, esiintyminen: Maija Linturi. Ohjauksen työpari, suunnittelu, esiintyminen: Camilla Anderzén. Esitysdramaturgi: Vera Boitcova. Visuaalinen suunnittelija: Sanna Nissinen. Äänisuunnittelu: Olli-Pekka Jauhiainen ja Johannes Timothy. Muusikko: Heli Hartikainen. Myllypuro, Helsinki. Ensi-ilta 21.9.2023.

Rautio, Pauliina. 2014. "Mingling and Imitating in Producing Spaces for Knowing and Being: Insights from a Finnish Study of Child-Matter Intra-Action". *Childhood* 21 (4): 461–474. <https://doi.org/10.1177/0907568213496653>.

Saastamoinen, Riku. 2024. "Kohti esityskeskeistä pedagogiikkaa". Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.

Singer, Peter. 1975. *Animal Liberation – A New Ethics for Our Treatment of Animals*. New York: New York review.

"Suo anteeksi – Ennallistamistalkoot". Baltic Circle. 2-3.9.2024. Ähtäri.

Tarpila, Maiju. 2023. "Toisinelämisen mahdollisuuksia: Elettävä fiktio ja taiteellispedagoginen työskentely liveroolipeliteoksessa". <https://taju.uniarts.fi/handle/10024/7910>.

Ullrich, Jessica. 2019. "Animal Artistic Agency in Performative Interspecies Art in the Twenty-First Century." *Boletín de Arte-UMA* 40: 69-83.

Valtonen, Virpi. 2022. "Kanssakuljeskelua: Monilajisen kasvatuksen teoreettisia ja pedagogisia lähtökohtia". Kasvatustieteellisiä tutkimuksia, numero 143. Helsinki: Helsingin yliopisto

Väkevä, Lauri ja Heidi Westerlund. 2011. "Kasvatuksen taide ja kasvatus taiteeseen: Taiteen yleinen ja erityinen pedagoginen merkitys John Deweyn filosofian näkökulmasta" Teoksessa *Taiteen jälki: Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä*, toim. Eeva Anttila, 35–55. Suom. Eeva Anttila. Teatterikorkeakoulun julkaisusarja 40. Helsinki: Teatterikorkeakoulu.

Ylirisku, Henrika. 2021. "Reorienting Environmental Art Education". Aalto University publication series, doctoral dissertations 9/2021. Helsinki: Aalto University

Österdahl, Venla, Virpi Valtonen ja Nina V. Nygren. 2023. "Tahmeat Rottakohtaamiset". *TRACE .: Journal for Human-Animal Studies* 9 (May): 34-56. <https://doi.org/10.23984/fjhas.121716>.

Julkaisemattomat lähteet:

Linturi, Maija. 2024a. Apurahahakemusluonnos.

Linturi, Maija. 2024b. Kirjallinen tiedonanto.

Linturi, Maija 2024c. Kirjallinen tiedonanto.

Linturi, Maija 2024d. Kirjallinen tiedonanto.

Medialähteet:

Salonen, Tuomas. 2024. ”Vegaani herättää raivoa ja paheksuntaa, koska hän koettelee syömiseen liittyviä sosiaalisia tottumuksia”. *Helsingin yliopisto* -verkkojulkaisu. Julkaistu 9.1.2024. Haettu 11.2.2024. <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/elaimet/vegaani-herattaa-raivoa-ja-paheksuntaa-koska-han-koettelee-syomiseen-liittyvia-sosiaalisia-tottumuksia>

Tuomivaara, Salla. 2022. ”Eläimen vakavasti ottava taide näyttää mitä eläimen käsite peittää”. *Mustekala* -verkkojulkaisu. Julkaistu 17.10.2022. Haettu 28.1.2024. <https://mustekala.info/teemanumerot/elain-taiteessa-ja-elain-taiteilijana-2-2022-vol-85/elaimen-vakavasti-ottava-taide-nayttaa-mita-elaimen-kasite-peittaa/>

Internetlähteet:

Baltic Circle. ”Historia”. Verkkosivu. Haettu 12.4.2024. <https://www.balticcircle.fi/meista/historia/>

Baltic Circle.”Suo anteeksi – Ennallistamistalkoot”. Verkkosivu. Haettu 25.4.2024. <https://www.balticcircle.fi/ohjelmisto/suo-anteeksi-ennallistamistalkoot-2-3-9-2/>

Eläinsuojelukeskus Tuulispää. 2021. ”Aatu”. Verkkosivu. Haettu 19.3.2024. <https://tuulispaa.org/portfolios/aatu/>.

Eläinsuojelukeskus Tuulispää. 2021. ”Anselmi”. Verkkosivu. Haettu 26.4.2024. <https://tuulispaa.org/portfolios/anselmi/>

Eläinsuojelukeskus Tuulispää. 2021. ”Archie Ride”. Verkkosivu. Haettu 28.4.2024. <https://tuulispaa.org/portfolios/archie-ride/>

Eläinsuojelukeskus Tuulispää. 2021. ”Eläinsuojelukeskus Tuulispää”. Verkkosivu. Haettu 2.2.2024. <https://tuulispaa.org/>.

Eläinsuojelukeskus Tuulispää. 2021. ”Lapanen”. Verkkosivu. Haettu 28.4.2024.
<https://tuulispaa.org/portfolios/lapanen/>

Eläinsuojelukeskus Tuulispää. 2021. ”Niksu”. Verkkosivu. Haettu 19.3.2024.
<https://tuulispaa.org/portfolios/niksu/>

Eläinsuojelukeskus Tuulispää. 2021. ”Nunnu”. Verkkosivu. Haettu 5.4.2024.
<https://tuulispaa.org/portfolios/nunnu/>

Eläinsuojelukeskus Tuulispää. 2021. ”Osku”. Verkkosivu. Haettu 5.4.2024.
<https://tuulispaa.org/portfolios/osku/>

Eläinsuojelukeskus Tuulispää. 2021. ”Saara”. Verkkosivu. Haettu 13.3.2024.
<https://tuulispaa.org/portfolios/saara/>

Eläinsuojelukeskus Tuulispää. 2021. ”Uljas”. Verkkosivu. Haettu 28.4.2024.
<https://tuulispaa.org/portfolios/uljas/>

Eläinsuojelukeskus Tuulispää. 2021. ”Unna”. Verkkosivu. Haettu 28.4.2024.
<https://tuulispaa.org/portfolios/unna/>

Espoon kaupunki. 2022. ”Mini-OPS – Otaniemen lukio”. Verkkosivu. Haettu 23.4.2024. <https://www.espoo.fi/fi/otaniemen-lukio/mini-ops-otaniemen-lukio>

Eurooppalaisen teatterin historiaa. Oppimateriaalisivusto. Haettu 14.3.2024.
<https://disco.teak.fi/euteatteri/>

Kriittisen eläintutkimuksen verkosto. 2018. ”Mitä on kriittinen eläintutkimus?”
Eläimiksi – kriittisen eläintutkimuksen näkökulmia -blogi. Haettu 12.4.2024.
<http://www.elaimiksi.fi/verkosto/>

Operaatio Lumimuutos. 2024. ”Landscape Rewilding -ennallistamisohjelma”.
Verkkosivu. Haettu 25.4.2024. <http://www.lumi.fi/landscape-rewilding-ennallistamisohjelma/>

LIITTEET

Liite 1: *Välillä*-esityksen menomatalla kuultu virittäytymisäänitteen käsikirjoitus.

Liite 2: *Välillä*-esityksen menomatalla kuultu virittäytymisäänite:

https://drive.google.com/file/d/146lEVgrKsg5YKx3vUTHC5iJ9VCTwZ152/view?usp=drive_link

Liite 3: Johdannossa kuvailtu tilanne videoituna:

https://drive.google.com/file/d/1rbDlsymQOsPHFa80E7h5PjX3s0MaNK5b/view?usp=drive_link

Liite 1: Välillä-esityksen menomatalla kuultu virittäytymisäänitteen käsikirjoitus

Terveisiä täältä Tuulispäästä, jonne te olette nyt matkalla. Äänitän tätä tervehdystä täältä Kukkolandiasta, eli täältä talosta, missä Tuulispään kaikki linnut asuu. Mä oon nyt tässä kalkkunaporukan luona. Täällä on Martti, Maire-Annikki, Piippa ja Untuva. Heidän lisäksi te kuulette varmaan aika monta kukkoa. Sitten täällä on ankoja, ja hanhia ja kanoja. Tämä esitys, ja sitä edeltänyt, ja sen jälkeen jatkuva prosessi, on muotoutunut yhdessä muiden kanssa. Yhdessä Tuulispään työntekijöiden, vapaaehtoisten, tänne kutsumieni vieraiden, mutta ennen kaikkea Tuulispään asukkaiden ja Maijan kanssa yhdessä toimien, kokien ja ajatellen. Silloin, kun en ole ollut Tuulispäässä, ovat asiat hautuneet ja loksahdelleet paikoilleen pitkällä kävelyilläni yhdessä Main, eli perheeseeni kuuluvan koiran kanssa. Mai on 11-vuotias, labradorinnoutaja rotuinen koira. Vaikka jatkossa puhun tutkimuksellisen prosessin ja sen synnyttämän esityksen lähtökohdista minä-muodossa, kannan kaikkia edellä mainittuja mukana muodostamissani sanoissa. Minä-perspektiiviä käytän vain, koska kyse on teatteriopettajan maisteriopintojen opinnäytetyöni tarkastettavasta taiteellisesta osasta, jonka teen osana tutkintoa. Työn mahdollistaneet kokemukset lepäävät lukemattomissa syleissä.

Olette tulossa esitykseen. Te ette kuitenkaan tule todistamaan ennalta määriteltyä teosta vaan tulette osallistumaan toiminnassa syntyvään, tänään ja tämänpäiväisellä kokoonpanolla muotoutuvaan esitykseen. Valitsin kutsua tapahtumaa esitykseksi, koska kehystys mahdollistaa mielestäni vastavuoroisen, toiminnan ja tarkkailun leikin, joka liikkuu toimijoiden välillä - havainnoissa, kutsuissa, yhdessä, erikseen, suhteissa. Ruumiillisissa kokemuksissa, joita esitykseen osallistuminen synnyttää, on muutosvoimaa. Esityksen ehdottama, arkielämässä toteutuva tai siitä kenties poikkeava toiminta, totunnaisten tilanteiden outouttaminen ja merkityssuhteiden ilmavuus, voi synnyttää uusia kytköksiä ja teatteripedagogi ja larpintekijä Maiju Tarpilaa lainaten, toisin elämistä. Ollaan eräänlaisessa transformaation tilassa. Kerron seuraavaksi tutkimuksellisen taiteellis-pedagogisen prosessin lähtökohdista, jotka ovat johtaneet tähän esitykseen. Halusin tutkia sitä, millaista esitystaidepedagogista praktiikkaa Tuulispään monilajinen yhteisö ehdottaa. Täällä ollessani olen yrittänyt tunnistaa, millaisia havaintoja, ajatuksia, kytköksiä, tunteita, tuntuja ja suhteita toiminnassa

paljastuu. Olen vierailut täällä viime vuoden lokakuusta lähtien n. kerran viikossa tehden 6-tuntisia vapaaehtoisvuoroja. Olen viettänyt Tuulispäässä reippaasti yli 100 tuntia. Nyt on teidän vuoronne olla mukana. Minulle taidepedagogiikassa on yksinkertaisuudessaan kyse maailmasuhteesta jossa keskeistä on, että maailma on todellinen. Praktiikassani se näkyy siinä, että asioita tehdään "oikeasti". Eli kun halusin tutkia sitä, minkälaista esitystaidepedagogiikkaa syntyy monilajisessa yhteisössä, täytyi sen konkreettisesti tapahtua yhdessä toisten eläinten kanssa, yhteisön sisäpuolelta käsin ja toiminnallisesti.

Pedagoginen lähtöni tutkimukseen nojaa kasvatustieteiden professori Gert Biestan maailmakeskeisessä pedagogiikassa (world-centered education) esitettyyn ajatukseen siitä, että sen sijaan, että ajattelen mitä maailma voi minulle tarjota, pohdin sitä mitä maailma minulta kysyy? Pedagogisessa ajattelussani on läsnä myös dialogisen pedagogiikan ajatus siitä, että opetukseen sisältyvät kysymykset ja aiheet muodostuvat toimijoiden välillä, dialogissa. Luen katkelman Eeva Anttilan kirjoittamasta, dialogisuutta käsittelevästä luvusta, ihmis- ja oppimiskäsitykset taideopetuksessa - oppimateriaalista: "Edellytyksenä on rohkeus olla avoin omalle kokemukselle. Avoin, kunnioittava ja kiinnostunut kuunteleminen, vuorokuuntelu, on avoimen dialogin ydin. Dialogi muuntaa todellisuutta, luo uusia merkityksiä, konstruoi ihmisen ajattelua ja kokemusta todellisuudesta uudelleen. Dialoginen kohtaaminen on kehollinen ja konkreettinen tapahtuma."

Muilta osin lainaus on mielestäni osuva, mutta entä jos ajattelisimmekin, että dialogisuus voi ylittää myös lajirajoja ja muuntaa todellisuutta, luoda uusia merkityksiä, konstruoida ajattelua ja kokemusta todellisuudesta uudelleen, eläinlajeista riippumatta?

Seuraavaksi haluaisin puhua havaittavaksi tekeytymisestä toiminnassa, kutsuista ja pysähtymisestä tilanteiden äärelle. Nämä ovat toiminnan ja ajattelun suuntia, joita ehdotan meidän kokeilevan tänään. Kerron ensin, miksi olen päätenyt ehdottamaan tätä lähestymistapaa. Aluksi vapaaehtoistyö oli keino aloittaa työskentely Tuulispäässä tavalla, joka oli luonteva ja jonka myötä koin voivani olla hyödyksi yhteisölle. Hiljalleen työn merkitys muuttui. Ymmärsin, että toiminnassa tulen tehneeksi itseni

havaittavaksi Tuulispään asukkaille. Tämän ymmärtäminen on ollut merkittävää, koska vaikka minä olen yhteisölle uusi, suorittamani tehtävät eivät ole. Ne ovat sekä toiminnallinen ja tutuin mahdollinen tapa tulla osaksi Tuulispään yhteisöä sen sijaan, että olisin tullut tänne olemaan ja tarkkailemaan toimintaa osallistumatta siihen konkreettisesti. Se olisi mielestäni asettanut minut ulkopuoliseksi tarkkailijaksi eikä siitä ole tutkimuksessani kyse. Pyrkimykseni on ollut löytää tapoja toimia yhdessä ja tunnistaa, mitä monilajinen yhdessä toimiminen ehdottaa esityksen ja taidepedagogiikan kontekstissa ja kuinka tätä praktiikkaa voisi avata ja jakaa myös muille?

Jos tarkkoja ollaan, ette ole matkalla esitykseen, vaan esitys on jo käynnissä. Taiteilija-tutkija Tuija Kokkonen lähestyy omassa lajienvälisessä esityspraktiikassaan ja tutkimuksessaan suhdetta ei-inhimilliseen ajallisesta, keston näkökulmasta. Hän kirjoittaa, että esitys on aina ajan taidetta, ajan työstämistä. Eräässä esitystaiteen lajityypissä, kestollisessa esityksessä, kesto toimii työkaluna esimerkiksi erilaisten esiintymisen ja katsomisen esteiden poistamiseen. Myös tämän päivän esitystä voi tarkastella kestollisena esityksenä. Esityksen kestoä määrittelee Tuulispään sijainti sekä vapaaehtoisvuoron pituus, joka on 6 tuntia. Matka Tuulispäähän kestää n. 1,5h suuntaansa. Minulle esityksen kesto on vieläkin pidempi, oikeastaan se alkoi jo lokakuussa, kun aloitin työskentelyn Tuulispäessä. Aluksi täällä oleminen merkitsi pitkään kantamiini, toisiin eläimiin liittyvien, tunteiden kohtaamista ja niiden kantamista mukana toiminnassa. Hiljalleen tehtävien ja monilajisen työryhmän muututtua tutummaksi alkoi huomioni siirtyä samassa tilassa esiintyvien toimijoiden - Tuulispään asukkaiden, työntekijöiden, luonnonvaraisten lintujen, talikoiden, muuttuvan valotilanteen, sulavan jään, minun, kottikärryjen, hajujen, äänten ja lukemattomien muiden välisiin suhteisiin. Keston merkitys on paljastunut minulle pikkuhiljaa, melkein kuin varkain. Jossain vaiheessa vain huomasin, että en ajattele enää samoin kuin ensimmäisinä kertoina. Jotta keston vaikutus tämän päivän esityksessä tulisi huomatuksi, ehdotan, että käytämme hetken oman olon, ajatusten ja odotusten tunnustelemiseen. Onko sinulla päivän varalle toiveita, odotuksia tai ehkä pelkoja? Nyt kun olet huomioinut ne, voit siirtää ne odottamaan/syrjään. Tervetuloa esitykseen! (Anderzén & Linturi, 2024).